

לקוטי תורה • פרשת ואתחנן • מאמר 6

להבין בתוספת ביאור ע"פ וידעת היום והשבות אל...

להבין בתוספת ביאור את הפסוק "דע היום..."

דעת היא ידיעה והרגשה שמשוהו קיים, בלי לתפוס מהו; לכן אפשר לדעת באמת גם את סובב כל עלמין, שאין מחשבה תופסת בו. התורה והמצוות, שבהן חכמתו ורצונו של ה' מלובשים בעניינים גשמיים, ממשיכים את הדעת הזאת אל מה שהיה נשאר אחרת בגדר אמונה בלבד. כשהדעת נשמרת בתודעה ללא הרף, היא מביאה לאהבה וליראה; ושכרה הוא הגילוי העתידי, שבו ייראה מה שידוע כעת רק כקיים.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/vaeschanan/6

הנקודה

דעת היא ידיעה והרגשה שמהו קיים, בלי לתפוס מהו; לכן אפשר לדעת באמת גם את סובב כל עלמין, שאין מחשבה תופסת בו. התורה והמצוות, שבהן חכמתו ורצונו של ה' מלובשים בעניינים גשמיים, ממשיכים את הדעת הזאת אל מה שהיה נשאר אחרת בגדר אמונה בלבד. כשהדעת נשמרת בתודעה ללא הרף, היא מביאה לאהבה וליראה; ושכרה הוא הגילוי העתידי, שבו ייראה מה שידוע כעת רק כקיים.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

איך אפשר לקיים את הציווי "דע היום" ביחס לסובב כל עלמין, כאשר "לית מחשבה תפיסא ביה"? אדמו"ר הזקן מגדיר דעת כידיעה שהדבר קיים, ולא כהשגת מהותו. כך, למשל, אדם חש בוודאות את נפשו, את המחשבה המצויה ברגלו ואת הלימוד השמור במוחו. "לית מחשבה תפיסא ביה" שולל את השגת עצמותו של ה', אך לא את הידיעה שהוא קיים. בתורה יש דגם דומה: ההלכות הגלויות הן גוף, המצביע על נשמה פנימית שאותה לומדות הנשמות בגן עדן; ומכיוון שהתורה והמצוות נמשכות מסובב, הן ממשיכות את הדעת אל תוך האמונה. הדעת היא המפתח והליבה של המדות: כשאדם מודע לעצמו ללא הרף, אהבתו העצמית נעשית עזה; כך, מודעות מתמדת לה' מביאה לאהבה וליראה. האמונה, לעומת זאת, מקיפה את המוח כמו כתר, אך אינה מניעה את הלב. הדעת היא רק אחוריים של ראייה, אך לעתיד לבוא ייראה כתר, והמדרגה שעכשיו היא למעלה מהשגה תהיה ניתנת לידיעה: "ומלאה הארץ דעה". כל זה נמשך כעת באמצעות התורה, התפילה והמצוות.

מבנה

1	השאלה ומהי דעת	11-6
	איך אפשר לדעת את סובב, שאין מחשבה תופסת בו? דעת היא ידיעה והרגשה של קיום, בלי להשיג את המהות, כפי שאדם חש את נפשו, את מחשבתו המצויה ברגלו ואת הלימוד השמור במוחו; לכן אפשר לקיים את הציווי "דע היום".	
2	הגוף והנשמה של התורה	11-7
	ההלכות הגלויות הן גוף התורה; המשמעות הפנימית שלהן, שאותה לומדות הנשמות בגן עדן, היא נשמת התורה. לימוד התורה הגלויה כאן נותן ידיעה שהממד הפנימי קיים, ובאותו אופן התורה והמצוות, הנמשכות מסובב, מביאות לידיעת סובב.	
3	ידיעת סובב באמצעות ממלא; הזנת האמונה	12
	ממלא, שהוא הארה בלבד, מצביע על מקורו בסובב. "הוי" הוא האלקים מלמד שיש לדעת גם את סובב, והתורה והמצוות הופכות את האמונה בו לדעת חיה.	
4	דעת כמפתח של המדות	13-21
	"דע את אלקי אביך" פירושו מודעות מתמדת. המדות נמשכות אחר המודעות, כפי שמראים אהבתו העצמית של האדם ודברי הרמב"ם על היראה במלחמה. דעת היא "מפתח הכולל שש", אך ביחס לראייה של חכמה היא רק אחוריים.	
5	דעת ואמונה, למטה ולמעלה	22-25
	הדעת שבתוך ז"א יורדת כממלא, ומעניקה לכל נברא הרגשה של בוראו ומניע לקיום המצוות. האמונה, שהיא כתר, היא סובב ואינה מעוררת את המדות; המצוות ממשיכות את סובב אל הדעת, והשכר הוא ראייה ממש.	

גם למעלה יש ראייה, דעת ואמונה: חכמה ("אתה") נראית בגן עדן; כתר ("הוא") ידוע שם כקיים; ו"רישא דלא אתיידע" מושגת באמונה בלבד. לעתיד לבוא כל מדרגה תעלה: כתר ייראה, והראש הבלתי נודע ייעשה סובב, וכך יהיה אפשר לדעתו.

"קראו אליה" הוא אור פנימי, ו"דברו על לב ירושלים" הוא אור מקיף חדש, העולה ללא הרף למדרגה גבוהה יותר, בלי סוף. כל זה נעשה באמצעות בירור הניצוצות בתפילה, בתורה ובמצוות.

לימוד התורה משיג את עצם חכמתו ורצונו של ה', המלוכשים בעניינים גשמיים. בדומה לתבואה, שמקורה למעלה מן האדם, התורה מזינה ומוסיפה דעת. מכיון שהיא נמשכת מ"אנכי", עצמותו של ה', היא מביאה את האדם לידי "אתה הראת לדעת".

חזרה קצרה על המהלך כולו.

מושגים

דעת דעת	אחוריים אחוריים
ידעה במובן של מודעות מורגשת לכך שמהו קיים, בלי לתפוס מהו. בנפש היא המפתח והליבה הפנימית של המדות.	ההיבט החיצוני והנגזר של מדרגה. דעת היא אחוריים של ראיית החכמה: היא חשה מרחוק.
השגת המציאות והשגת המהות השגת המציאות / השגת המהות ההבחנה הפילוסופית שעליה מבוסס המאמר: לדעת שדבר קיים, לעומת תפיסת מהותו. ראייה היא השגת המהות; דעת היא השגת המציאות.	"אתה" ו"הוא" אתה / הוא פנייה ישירה מציינת את הגלוי (חכמה, ממלא); גוף שלישי מציינת את הנסתר, אך הידוע כקיים (כתר, עתיקא, סובב).
סובב כל עלמין וממלא כל עלמין סובב כל עלמין / ממלא כל עלמין האור המקיף את העולמות והאור הממלא אותם. ממלא גלוי וידוע; סובב ידוע כעת רק כקיים, וגילוי צפוי לעתיד לבוא.	רישא דלא אתיידע רישא דלא אתיידע מדרגה מקיפה שמעל סובב, שאליה אפשר להגיע כעת באמונה בלבד. לעתיד לבוא היא תהיה סובב, וכך יהיה אפשר לדעתה.
אמונה אמונה אמונה המקיפה את המוח כמו כתר, בלי להיכנס לתוכו, ולכן אינה מניעה את המדות; ובכל זאת היא מגיעה גם למה שאין הדעת יכולה להשיג.	

קטע 1 • 11-6

השאלה ומהי דעת

1 להבין בתוספת ביאור ע"פ וידעת היום¹ והשבות אל לבבך כו' בענין הדעת והאמונה ולהבין איך יהיה

בחי' סוכ"ע בבחי' הדעת וההרגשה והלא לית מחשבה תפיסא ביי [ביה] כלל כידוע

כדי להבין בתוספת ביאור את הפסוק "וידעת היום והשבות אל לבבך" וכו', בעניין דעת ואמונה; ולהבין כיצד בחינת סובב כל עלמין יכולה להיות בבחינת דעת והרגשה, והרי ידוע ש"לית מחשבה תפיסא ביה כללי".

המאמר פותח בדבריו של משה רבנו בדברים ד, לט: "וידעת היום והשבות אל לבבך", ומבקש להסביר מהי אותה "ידיעה" — דעת — וכיצד היא שונה מאמונה. הקושי שהוא מעלה הוא שסובב כל עלמין הוא האור האינסופי הנעלה מכל העולמות, וידוע ש"לית מחשבה תפיסא ביה כללי"; כיצד אפוא יכולה בחינה כזאת להפוך לעניין של ידיעה והרגשה פנימית?

אך העניין הוא דיש להבין עיקר ענין הדעת מהו בהיות ידוע בלשון הפלסופים וכמ"ש הרמב"ם [הרבי משה

בן מימון] בידיעת אלקות

אך העניין הוא שיש להבין מהו עצם עניינה של דעת, כפי שמקובל בלשון הפילוסופים, וכפי שכותב הרמב"ם בעניין ידיעת האלקות,

התשובה מתחילה בהגדרה מדויקת של דעת. לשם כך אדמו"ר הזקן משתמש במונחים של הפילוסופים ושל הרמב"ם בדיונו בשאלה כיצד אפשר לדעת את ה'.

שהוא יתברך הוא הידוע מציאותו ולא מהותו וזהו הנק' בחי' דעת כי ענין הדעת הוא ידיעת והרגשת המציאות.

שהוא יתברך הוא זה שמציאותו ידועה, ולא מהותו. זוהי הנקראת בחינת דעת, שכן עניינה של דעת הוא ידיעה והרגשה של המציאות.

ניסוחו של הרמב"ם הוא שאפשר לדעת על ה' שהוא קיים, אך לא לדעת מה הוא. אדמו"ר הזקן אומר שדעת היא בדיוק סוג כזה של ידיעה: לדעת ולהרגיש שמהו קיים, בלי להשיג את מהותו.

2 ויובן עד"מ באדם מבשרי אחזה² שהאדם מחמת חומר הגוף הגשמי אינו יכול להשיג אפי' [אפילו] מהות

הרוחניות המלוכש בו ממש

הדבר יובן באמצעות משל מן האדם, ככתוב: "מבשרי אחזה": בגלל החומריות של הגוף הגשמי, האדם אינו יכול להשיג אפילו את מהותה של הרוחניות המלוכשת בו ממש,

אדמו"ר הזקן מביא המחשה מן הניסיון האנושי, ומצטט את דברי איוב: "מבשרי אחזה [אלקים]", שהחסידות לומדת מהם שאפשר ללמוד על ה' מתוך מבנה האדם. אדם הנתון בגוף אינו יכול לתפוס אפילו את מהות נשמתו שלו, המציאות הרוחנית הנמצאת ממש בתוכו.

דהיינו הנפש וכחותיה ואעפ"כ [ואף על פי כן] מרגיש הוא מציאותן בידיעה והרגשה ממש כמו עד"מ המחשבה יודע מציאותה ועכ"ז [ועם כל זה] אינו משיג מהותה

כלומר, את הנפש ואת כוחותיה. ואף על פי כן, הוא חש בממשות קיומם בידיעה ובהרגשה ממש. כך, למשל, ביחס למחשבה: הוא יודע שהיא קיימת, ובכל זאת אינו משיג את מהותה.

אף שאין לו ספק שהנפש וכוחותיה קיימים, הוא חש בהם ישירות. המחשבה היא הדוגמה הראשונה: כל אדם יודע שהוא חושב, אך איש אינו יכול לומר מהי המחשבה עצמה.

שהרי אנו רואים שמחשבה תתפשט גם ברגל וישנה ממש בהתלכשות ברגל כי הלא מיד שעולה במוחו לחשוב שינענע הרגל מיד ילך הרגל כמו שעלה במחשבה

שהרי אנו רואים שהמחשבה מתפשטת גם ברגל, ונמצאת בה ממש כשהיא מלובשת בה. שכן ברגע שעולה במוחו לחשוב להניע את הרגל, הרגל נעה מיד, בהתאם למה שעלה במחשבתו.

המחשבה אינה מוגבלת למוח. ברגע שאדם מחליט להניע את רגלו, היא נעה; מכאן שהמחשבה נמצאת בדרך כלשהי, כשהיא מלובשת, ברגל עצמה.

ואם נאמר שמחשבה זו שבמוח להלוך ירדה ונמשכה בירידות המדריגות עד שבאת לרגל והניעתו א"כ היה צריך שיהיה שווה ומתעכב התנועה איזה זמן מה ולמה

ואילו נאמר שמחשבה זו שבמוח, ללכת, ירדה ונמשכה דרך מדרגות שונות עד שהגיעה לרגל והניעה אותה, היה צריך שהתנועה תתמהמה ותתעכב זמן-מה. ואם כן, מדוע

אדמו"ר הזקן שולל את ההסבר החלופי. אילו הכוונה הייתה צריכה לעבור שלב אחר שלב מן המוח אל הרגל, היה צריך להיות עיכוב כלשהו בין ההחלטה לתנועה.

מיד שעלה במחשבה יניע הרגל להלוך בלתי שהות ועיכוב כלל אפילו לרגע מזה נראה שלא ירדה המחשבה מן המוח דרך ענין המשכה כמים שנמשכים ויורדין כו'

ברגע שהמחשבה עולה, הרגל נעה ללכת בלי שום שהייה ועיכוב, אפילו לא לרגע? מכאן נראה שהמחשבה לא ירדה מן המוח בדרך של המשכה, כמו מים הנמשכים ויורדים וכו',

מכיוון שהתנועה באה ללא כל הפסק, המחשבה לא יכלה לרדת מן המוח כפי שמים זורמים במורד.

אלא שנמצאת ממש ברגל ואף שעיקרה במוח עכ"ז [עם כל זה] הארתה תתפשט בכל האברים כמו אור השמש על הארץ ואינו מושג כל זה איך ומה היא.

אלא שהיא נמצאת ממש ברגל. ואף שעיקרה במוח, הארה שלה מתפשטת בכל האיברים, כמו אור השמש על הארץ. ואי אפשר להשיג את כל זה: כיצד ומה היא.

אלא שהמחשבה נמצאת ברגל עצמה, בעוד שעיקר מקומה נשאר במוח והארתה מגיעה לכל איבר, כפי שאור השמש מתפשט על פני הארץ. כיצד הדבר מתרחש ומהי המחשבה — אלה נותרים מעבר להשגתנו; אנו יודעים רק שכך הוא.

3 וכן השכל ואותיות המחשבה שבנפש אינו מושג מהותם ממש כמו אדם שלמד מסכת אחת בעיון ושגורה בפיו וכאילו מונחת אצלו בקופסא ואח"כ כשעסוק בענין אחר

כך גם השכל ואותיות המחשבה שבנפש: מהותם ממש אינה נתפסת. למשל, אדם שלמד מסכת אחת בעיון, והיא שגורה על פיו, כאילו היא מונחת אצלו בקופסה. לאחר מכן, כשהוא עסוק בעניין אחר

דוגמה שנייה: גם השכל ו"אותיות" המחשבה — המילים הפנימיות שבהן האדם חושב — אינם נתפסים במהותם. מי ששולט במסכת נושא אותה עמו כאילו הייתה שמורה בקופסה, גם כשמחשבתו עסוקה בדברים אחרים.

או לומד מסכת אחרת אעפ"כ [אף על פי כן] כשרוצה נזכר על כל מסכת ההיא שלמד תחלה. הרי ע"כ צריך לומר שישנה במוחו ושכלו גם בעת שאינו מהרהר בה כלל.

או לומד מסכת אחרת, בכל זאת, כשהוא רוצה, הוא נזכר בכל אותה מסכת שלמד קודם. לכן מוכרחים לומר שהיא נמצאת במוחו ובשכלו גם בזמן שאינו מהרהר בה כלל.

מאחר שהוא יכול להיזכר בכל המסכת בכל עת שירצה, היא מוכרחה להיות נוכחת במוחו גם כשאינו חושב עליה כלל. מכאן עולה השאלה שבפסקה הבאה: מהו אותו ידע שמור?

4 וא"כ איך ומה הוא מהות שכל זה שיש אצלו אף כשאינו מחשב בו כלל. הרי אין זה מושג כלל איך ומה הוא.

אם כן, מהי ומה מהותה של השכל הזה שנמצא אצלו גם כשאינו חושב עליו כלל? אין הדבר נתפס כלל — מהו ומה מהותו.

מה בדיוקו של ידע זה, שנשאר אצל האדם אף שאינו מקדיש לו מחשבה? אי אפשר לומר מהו או מה מהותו.

והיינו מפני שהאדם להיותו בגוף אינו משיג אפילו מהות הרוחניות שבו היינו הנפש וכחותיה. כי אם מציאותן לבד.

הסיבה לכך היא שהאדם, בהיותו בתוך גוף, אינו משיג אפילו את מהות הרוחניות שבו — כלומר, את הנפש ואת כוחותיה — אלא רק את מציאותם.

הנפש כשהיא בתוך גוף אינה יכולה לתפוס את מהותם של כוחותיה הרוחניים. היא יודעת רק שהם קיימים.

5 ומ"מ מציאותן יודע ומרגיש ממש אף שאינו משיג מהותן ואין צריך על זה אמונה וראיה. כ"א נרגש ממש.

ובכל זאת, הוא יודע ומרגיש ממש את מציאותן, אף שאינו משיג את מהותן; ולשם כך אין צורך באמונה או בהוכחה, אלא הוא חש בהן ממש.

הידיעה על המציאות אינה עניין של אמונה או של הוכחה: האדם חש ישירות שיש לו נשמה וכוחות נפש. זו הנקודה המרכזית: מדובר בידיעה ממשית ומורגשת, אף שאינה מגיעה עד למהות.

וזהו הנקרא השגת המציאות ולא השגת המהות בלשון הפילוסופים.³ ומזה יובן לנו למעלה באלקות שהשגת מציאותו בלבד ולא השגת מהותו

זהו מה שנקרא בלשון הפילוסופים "השגת המציאות", ולא "השגת המהות". מכאן נוכל להבין [את העניין] למעלה, בענייני אלקות: שיש השגה של מציאותו בלבד, ולא השגה של מהותו,

הפילוסופים מכנים זאת "השגת המציאות", להבדיל מ"השגת המהות". כעת אדמו"ר הזקן מיישם את אותה הבחנה ביחס לאלקות.

דהיינו ע"ד הרגשת הגוף את הנפש כנ"ל הוא הנקי בשם דעת כמ"ש דע את אלקי אביך כו' שענין הדעת הוא ענין ההרגשה כידוע שהוא ענין השגת המציאות בלבד

כלומר, בדומה לאופן שבו הגוף חש את הנשמה, כפי שהוזכר לעיל, דבר זה נקרא דעת, כמו שכתוב: "דע את אלקי אביך" וכו'. עניינה של הדעת הוא הרגשה, כידוע, כלומר השגת המציאות בלבד,

הידיעה שה' קיים, בלי לתפוס מה הוא, בדומה לאופן שבו הגוף חש את הנשמה שבתוכו, היא מה שהתורה מכנה דעת, כמו בדברי דוד המלך לשלמה: "דע את אלקי אביך". דעת במובן זה היא מודעות מורגשת לכך שיש דבר-מה, ולא תפיסה של מהותו.

כמו עד"מ הנ"ל שידע האדם מנפשו אשר בתוכו שאינו יודע רק מציאותה ולא מהותה אמנם מרגישה הרגשה שלימה ונקי' הרגשה זו בשם ידיעה⁴ שיודע א"ע [את עצמו] כו'.

כמו בדוגמה שהוזכרה לעיל: אדם יודע על נשמתו שבתוכו; הוא יודע רק את מציאותה ולא את מהותה, ובכל זאת הוא חש אותה בתחושה שלמה. תחושה זו נקראת "ידיעה", במובן זה שהוא יודע את עצמו וכו'.

נחזור לדוגמה: אדם יודע רק שנשמתו קיימת, ובכל זאת הוא חש אותה בשלמות. את התחושה השלמה הזאת אנו מתכוונים לתאר כשאומרים שאדם "יודע את עצמו".

כך אור א"ס ב"ה בהתלבשותו בכל העולמות מורגש ונודע לנבראים הוא אבל לא נודע רק מציאותו ולא מהותו כמ"ש הרמב"ם [הרבי משה בן מימון].⁵

כך גם אור אין סוף ברוך הוא, כשהוא מתלבש בכל העולמות, מורגש ונודע לנבראים; אולם ידועה להם רק מציאותו ולא מהותו, כפי שכותב הרמב"ם.

בדומה לכך, אור אין סוף המתלבש בכל העולמות מורגש ונודע לכל נברא, אך רק מצד מציאותו ולא מצד מהותו. זהו עיקרון שמביא הרמב"ם, והוא מיושם כאן על האור המחיה את הבריאה.

6 ובזה יתורץ הקושיא הנ"ל איך יהיה כח"י סובב בכח"י דעת הלא לית מחשבה תפיסא ב"י [ביה] כו'. דפ"י תפיסא הוא ענין השגת המהות דוקא כאדם התופס דבר בידו כו'.

בכך מתורצת השאלה שהועלתה לעיל: כיצד יכולה בחינת סובב להיות בבחינת דעת, והרי "לית מחשבה תפיסא ביה" וכו'? שכן משמעותה של "תפיסה" היא דווקא השגה במהות, כמו אדם שתופס חפץ בידו וכו'.

כך מתורצת השאלה שבפתיחה. "תפיסה" במאמר "לית מחשבה תפיסא ביה" פירושה אחיזה במהות של דבר, כמו יד האוחזת בחפץ.

וזהו פי' השגה סתם שמשיג מהות הדבר כו' ובאמת אין במהות אור א"ס שום השגה אלא השגת מציאותו בלבד כנ"ל.

וזהו פירושה של "השגה" סתם: השגת מהותו של הדבר וכו'. אבל לאמיתו של דבר, אין כל השגה במהותו של אור אין סוף, אלא רק השגה במציאותו, כפי שנתבאר לעיל.

במשמעותה הפשוטה, השגה היא תפיסה במהותו של דבר. במהותו של אור אין סוף אין השגה כזאת כלל; אפשר להשיג רק את מציאותו.

ומי"מ הא דלית מחשבה תפיסא היינו השגת מהותו אבל בענין הדעת וההרגשה שהוא רק ענין השגת מציאותו בלבד יכולים הנבראים להגיע ולהשיג⁶ וזהו מ"ע [מצות עשה] דוידת היום כו' וכן אתה הראת לדעת⁷ כו'.

ובכל זאת, "לית מחשבה תפיסא" פירושו שאין משיגים את מהותו; אך בעניין הדעת וההרגשה, שהן רק השגה במציאותו בלבד, הנבראים יכולים להגיע ולהשיג. וזהו מצוות עשה של "וידעת היום" וכו', וכן "אתה הראת לדעת" וכו'.

המאמר "לית מחשבה תפיסא ביה" שולל את האפשרות לדעת את מהותו של ה', אך אינו שולל דעת — תחושה של מציאותו, שהנבראים יכולים להשיג. לכן התורה מצווה "וידעת היום", ואומרת גם "אתה הראת לדעת".

קטע 2 • 71-11

הגוף והנשמה של התורה

7 ב ויובן ענין זה בביאור יותר במה שמצינו כדוגמת זה בעסק התורה שיש בה סתים וגליא

2. העניין יתבאר ביתר כהירות מתוך דבר דומה שאנו מוצאים בלימוד התורה: יש בה חלק נסתר וחלק גלוי,

סעיף ב' מעמיק את הנקודה באמצעות הקבלה ללימוד התורה. בתורה, כמו באדם, יש חלק נסתר וחלק גלוי; בלשון הזוהר, סתים וגליא.

שהם גי"כ בחי' גוף ונשמה כמבואר בזהר בהעלותך (דקנ"ב ע"א)⁸ ובגופי התורה שייך השגת המהות משא"כ בבחי' הסתים והפנימי [והפנימיות / והפנימית].

שהם גם בחינות של גוף ונשמה, כפי שמוסבר בזהר, בהעלותך (דף קנ"ב ע"א). בגופי התורה שייכת השגת המהות, אך לא כך בבחינת הנסתר והפנימי.

הזוהר מתאר את התורה כבעלת גוף — מצוותיה, המכונות "גופי תורה" — ונשמה, שהיא המשמעות הפנימית שלה. את ההלכות הגלויות אפשר להשיג במהותן, אך לא את הממד הנסתר והפנימי.

ומ"מ ע"י גופי התורה יוכל האדם לידע ג"כ קצת המציאות מהפנימית עד"מ שע"י חיות גוף האדם מרגיש מציאות הנשמה כו'.

ובכל זאת, באמצעות גופי התורה יכול אדם לדעת גם משהו על מציאותו של החלק הפנימי, כשם, למשל, שבאמצעות חיותו של גוף האדם הוא חש במציאות הנשמה וכו'.

ובכל זאת, כשם שגוף חי מעיד על כך שנשמה שוכנת בתוכו, כך ההלכות הגלויות מעניקות לאדם מודעות מסוימת לכך שקיים ממד פנימי. זוהי אותה ידיעה על המציאות, ולא על המהות, שתוארה בפסקאות הקודמות.

וביאור הדבר דהנה ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] אשרי מי שבא לכאן⁹ ותלמודו בידו שבגי"ע [שבגן עדן] לומדים ג"כ כל התשבע"פ [התורה שבעל פה] כמו ע"ד דוגמא עניני ההלכות שאנו שונין כאן בעוה"ז החומרי שור שנגח^{10, 11, 12} כו'

ביאור העניין: חז"ל אמרו: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו". כלומר, בגן עדן לומדים גם את כל התורה שבעל פה, למשל את הנושאים ההלכתיים שאנו לומדים כאן בעולם הגשמי, כגון "שור שנגח" וכו',

בתלמוד מובא מאמר שנשמע בעולם הבא: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו". מכאן מסיק אדמו"ר הזקן שגם הנשמות בגן עדן לומדות את התורה שבעל פה, ובכלל זה את אותן הלכות שאנו לומדים — למשל דיני המשנה בעניין שור שנגח.

וכיוצא וידוע דהלכה זו דבר¹³ ה' היא והקב"ה יושב ושונה כנגדו^{14, 15, 16} כו' וא"כ בגי"ע [בגן עדן] שהנשמות עוסקים בהלכה זו דשור שנגח כו'

וכיוצא בזה. וידוע שהלכה זו היא דבר ה', ושהקב"ה יושב ושונה כנגדו וכו'. אם כן, בגן עדן, שבו הנשמות עוסקות בהלכה זו של "שור שנגח" וכו',

התלמוד מזהה את "דבר ה'" עם ההלכה, והמדרש אומר שכאשר חכם לומד, הקב"ה יושב כנגדו ולומד עמו. אם כן, גם הנשמות בגן עדן עוסקות בהלכה על שור שנגח.

אין לומר דהשגתם שם כהשגתנו כאן על ענינים גשמיים ממש דהרי אין שור גשמי בגי"ע [בגן עדן] כו' ומופשט שם כודאי מכל גדר וגשם כו'.

אי אפשר לומר שהשגתן שם דומה להשגתנו כאן בעניינים גשמיים ממש, שהרי אין בגן עדן שור גשמי וכו'; ודאי שהכול שם מופשט מכל גבול ומכל גשמיות וכו'.

לימודן אינו יכול לעסוק בשוורים גשמיים, שכן אין בגן עדן דבר גשמי. בהכרח מדובר בעניין מופשט ורוחני.

אך ודאי השגתם שם על רוחניות כמו בבחי' השור דמרכבה פני שור מהשמאל¹⁷ וכיוצא וסוד הכוונה בטעמה של הלכה למה יהיה הדין כך כו' וזהו הנק' פנימית התורה ונשמתא דאורייתא

אלא ודאי השגתם שם היא בעניינים רוחניים, כגון בחינת השור שבמרכבה — "פני שור מהשמאל" — וכיוצא בזה, וכן סוד הכוונה שבטעם ההלכה, מדוע הדין צריך להיות כך וכו'. זה נקרא פנימיות התורה ו"נשמתא דאורייתא",

הן לומדות את המקור הרוחני של ההלכה, כגון פני השור שבין ארבעת פני המרכבה בחזון יחזקאל, ואת הטעם הנסתר לכך שהדין הוא כפי שהוא. זה נקרא פנימיות התורה, נשמתה.

אבל השגתנו כאן הלכה זו דשור שנגח זהו בחי' גוף התורה ויש גי'כ שנק' לבושא דאורייתא בזהר שם.¹⁸

ואילו השגתנו כאן בהלכה זו של "שור שנגח" היא בחינת גוף התורה; ויש גם מה שנקרא בזהר שם "לבושא דאורייתא".

לימודנו כאן את אותה הלכה במונחים גשמיים הוא גוף התורה. הוזהר שם מדבר גם על רובד חיצוני — סיפורי התורה — ומכנה אותו "לבושא דאורייתא".

8 וכן בדוגמא זה בכל ההלכות שאנו שונים כאן כמו אם בהרת קדמה לשער לבן¹⁹ כו'

וכך גם בכל ההלכות שאנו לומדים כאן, כגון: "אם הבהרת קדמה לשער הלבן" וכו',

כך הוא בכל דין שאנו לומדים. הדוגמה הבאה היא דין המשנה בנגעי עור: אם הבהרת הופיעה לפני השער הלבן שבתוכה, האדם טמא.

כדאיתא בגמרא דקוב"ה [דקודשא בריך הוא] במתיבתא דרקיעא²⁰ אומר טהור כו' ומאן נוכח רבה בר נחמני²¹ כו' ובודאי אין ענין הנגעים שם ענין גשמי כנגעים שלמטה

כפי שמוכח בגמרא: הקב"ה, במתיבתא דרקיעא, אומר "טהור" וכו', ו"מי יכריע? רבה בר נחמני" וכו'. ברור שענין הנגעים שם אינו ענין גשמי, כנגעים שלמטה;

הגמרא מספרת שבמתיבתא דרקיעא נחלקו במקרה שבו לא ברור מה קדם: הקב"ה פסק "טהור", ואילו כל בית המדרש פסק "טמא"; ואמרו שרבה בר נחמני, שהיה סמכות גדולה בדינים אלה, יכריע. ברור שה"נגעים" שנידונו שם אינם מחלות עור גשמיות.

אלא הם בחי' דינא קשיא אשר מהם יניקת החיצונים כמ"ש בזהר וכיוצא ועל ענין הסוד שלהם איך ובמה יומתקו כו'

אלא הם בחינת דין קשה, שממנו יונקים החיצונים, כפי שנכתב בזהר וכיוצא בזה. וסודם — כיצד ובמה ממתיקים אותם וכו':

בשורשם הרוחני, הנגעים הם דין קשה — ביטויים חמורים של הגבלה אלוקית, שמהם יונקים הכוחות שמחוץ לקדושה. הנשמות לומדות את סודם: כיצד ובמה ממתיקים את הדינים האלה.

זהו ענין ההלכה ששונין שם אם בהרת קדמה כו' ונקי פנימיות התורה שנשמות עוסקים בהם בגי'ע [בגן עדן] כו'

זהו ענין ההלכה שלומדים שם: "אם הבהרת קדמה" וכו'. זה נקרא פנימיות התורה, שבה עוסקות הנשמות בגן עדן וכו'.

המשמעות הפנימית הזאת היא ההלכה "אם הבהרת קדמה", כפי שלומדים אותה למעלה. היא נקראת פנימיות התורה, והנשמות עוסקות בה בגן עדן.

וכן כיוצא בזה בהלכות אחרות כמו הלכות מקוואות שש מעלות במקוואות²² זו למעלה מזו^{23,24} כו' וכך גם בהלכות אחרות מסוג זה, כגון הלכות מקוואות: "שש מעלות במקוואות, זו למעלה מזו" וכו'.

דוגמה נוספת: מסכת מקוואות פותחת במניית שש דרגות של מקווי מים לטהרה, שכל אחת מהן עולה על זו שלפניה.

הנה המקוה כאן הוא ארבעים סאה מים גשמיים כו' ולמעלה הוא ענין המשכת מים העליונים דבינה ממקור החכמה ע"י בחי' ד' היודיין דע"ב [דשם ע"ב] כו'

המקוה כאן הוא ארבעים סאה של מים גשמיים וכו'; ולמעלה, זהו ענין המשכת המים העליונים של בינה ממקור החכמה, באמצעות בחינת ארבעת היודיין של [שם] ע"ב וכו',

כאן למטה, מקוה הוא ארבעים סאה של מים רגילים; למעלה, מדובר בהמשכת "המים" העליונים של בינה ממקורם בחכמה. על פי הקבלה, המשכה זו עוברת באמצעות ארבע אותיות יו"ד שבכתיבת השם שערכו המספרי ע"ב (ע"ב).

שמהם נמשכו מ' סאה²⁵ כמבואר בפע"ח [בפרי עץ חיים] שער השבת²⁶ והסוד של ענין הטהרה דוקא בהן לכל טומאה הוא ענין פנימיות התורה ועד"ז שונין שם גם זאת ההלכה דשש מעלות במקוואות זו למעלה מזו כו'

שמהם נמשכו ארבעים הסאה, כפי שמבואר בפרי עץ חיים, שער השבת. וסוד הטהרה דווקא בהם מכל טומאה הוא ענין פנימיות התורה. וכך לומדים שם גם את ההלכה הזאת: "שש מעלות במקוואות, זו למעלה מזו" וכו',

פרי עץ חיים, ספר קבלי העוסק במשמעות הפנימית של המצוות והתפילות, מסביר שארבעים הסאה נמשכות מארבעת היודיין האלה. מדוע טבילה במים כאלה מטהרת מכל טומאה — זהו חלק מפנימיות התורה; וגם הנשמות למעלה לומדות את משנת שש המעלות במקוואות.

שהם ששה צירופים של יה"ו כמ"ש בפע"ח [בפרי עץ חיים] שם ועדי"ז בכל עניני המצות כולן וכמו בסוד התפילין דבכאן נתלכשה מצות תפילין במעשה גשמי [גשמיים / גשמיות / גשמית] בקלף ודיו גשמי [גשמיים] כו' ופי' קדש לי כל בכור²⁷ כו'

שהן שישה צירופים של יה"ו, כפי שכתוב שם בפרי עץ חיים. וכך גם בכל עניני המצוות, כולן; למשל, בסוד התפילין: כאן התלכשה מצוות תפילין במעשה גשמי, בקלף ודיו גשמיים וכו'; ובפרשה "קדש לי כל בכור" וכו',

פרי עץ חיים שם מסביר שש המעלות הן ששת הסדרים האפשריים של שלוש האותיות יו"ד, ה"א וא"ו. כך גם בכל המצוות: התפילין, למשל, הן קלף ודיו גשמיים, ואחת הפרשיות שבהן היא "קדש לי כל בכור".

ידוע ששרשה בבחי' חכמה כי קדש הוא חכמה²⁸ ונמשך להכתב בקלף ולהנתן בבית התפילין ויהיה נמשך מזה בחי' מוחין עליונים לאדם בבחי' מקיף מה שא"א לו להשיג במוחין של עצמו כו' כמ"ש במ"א.

ידוע ששורשה בבחינת חכמה, שכן "קודש" היא חכמה. היא נמשכת להיכתב על קלף ולהיות מונחת בתוך בתי התפילין, ומתוך כך נמשכת לאדם בחינת מוחין עליונים, בבחינת אור מקיף — דבר שאינו יכול להשיג באמצעות המוחין שלו עצמו, כפי שמבואר במקום אחר.

אותה פרשה מושרשת בחכמה, שכן "קודש" מציין חכמה. כשהיא נכתבת על קלף ומונחת בתפילין, היא ממשיכה למי שמניח אותן מוחין עליונים המקיפים אותו מלמעלה — דבר ששכלו שלו אינו יכול להשיג.

9 והרי נמשך אור א"ס בחכמה שבפ' קדשכו' בכ אן דרך לבוש וענין גשמי ולמעלה הוא בבחי' הפנימי
[הפנימיות / הפנימית] והמהות ממש

וכך אור אין סוף שבחכמה שבפרשת "קדש" וכו' נמשך כאן באמצעות לבוש וענין גשמי, ואילו למעלה הוא בבחינת הפנימיות והמהות ממש,

כלומר, אור אין סוף שבחכמה של פרשת "קדש" יורד לכאן כשהוא מלוכש בחפץ גשמי, ואילו למעלה הוא מצוי בפנימיותו ובעצמותו.

דהיינו בחי' אור החכמה דקדושה עצמה ועמ"ש בפ' יתרו בד"ה משה ידבר^{29,30} בענין המצות מה שהם למעלה ענין ביקור חולים וענין תפילין כו' ע"ש.

כלומר, בחינת אור החכמה של הקדושה עצמה. ראו מה שנכתב בפרשת יתרו, במאמר המתחיל "משה ידבר", בענין המצוות — מה ענינן למעלה, כגון ענין ביקור חולים וענין תפילין וכו'; עיינו שם.

למעלה, המצווה היא אור החכמה, שהוא הקדושה עצמה. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו "משה ידבר" שבפרשת יתרו, המסביר מה ענינן של מצוות כגון ביקור חולים ותפילין למעלה.

10 והנה לפי שהנשמה מלובשת בגוף גשמי ע"כ אי"א לנו להיות להו השגת המהות ואפי" [ואפילו] לגדולי

חכמי האמת כ"א לנביא וחזוה לבד שמכונה בכתוב

כיוון שהנשמה מלובשת בגוף גשמי, אין לנו אפשרות להשיג את המהות, אפילו לא לגדולים שבחכמי האמת, אלא לנביא ולחזוה בלבד, [שהשגתם] מכונה בכתוב

כיוון שהנשמה מלובשת בגוף גשמי, איש בעולם הזה אינו יכול להשיג את מהות פנימיות התורה, אפילו לא הגדולים שבחכמי האמת, בעלי הקבלה. היוצא מן הכלל הוא הנביא, שהכתוב מכנה את השגתו "ראייה".

בשם רא"י [ראיה] ממש וכמ"ש כ"ז [כל זה] במ"א ע"פ עוטה אור³¹ כשלמה³² כ"א זהו לימוד במתיבתא

דקיעא ששם מושג מהות פנימית התורה כמו שהיא בכח"ב [בכתר חכמה בינה] דבריאה כו'

בשם "ראייה" ממש, כפי שמבואר כל זה במקום אחר על הפסוק "עוטה אור כשלמה". אלא שזו הלמידה במתיבתא דקיעא, שבה מושגת מהות פנימיות התורה כפי שהיא בכתר, בחכמה ובבינה של [עולם] הבריאה וכי'.

נבואה היא "ראייה" ממש, כפי שמבואר במקום אחר על הפסוק "עוטה אור כשלמה". לעומת זאת, השגת מהות פנימיות התורה שייכת ללימוד במתיבתא דקיעא, שם היא מושגת כפי שהיא בכתר, בחכמה ובבינה של עולם הבריאה.

אך מ"מ אע"פ [אף על פי] שפנימית התורה אין מושג לשום חכם המהות כלל אבל עכ"ז [עם כל זה] מתוך

לימוד גופי התורה יוכל לעמוד מעט מזער על ידיעת המציאות מהפנימית

אך אף על פי שמהות פנימיות התורה אינה מושגת כלל לשום חכם, בכל זאת, מלימוד גופי התורה אפשר להגיע לידיעה מועטה ביותר על מציאותה של הפנימיות;

אף על פי ששום חכם כאן אינו משיג את מהות פנימיות התורה, לימוד ההלכות הגלויות נותן ידיעה מועטה על כך שפנימיות זו קיימת.

שהרי מ"מ אפס קצהו מובן ומושג שעל כרחך יש אופן של פנימית התורה וטעמי מצות אשר הן נשמה

של גוף הלכה זו ומצוה זאת.

שהרי בכל זאת מובנת ומושגת אפילו קצה קצהו: שבהכרח יש אופן מסוים של פנימיות התורה ושל טעמי המצוות, שהם הנשמה של גוף הלכה זו ומצוה זו.

לכל הפחות מבינים שלכל הלכה ולכל מצווה מוכרחים להיות היכט פנימי וטעם, שהם הנשמה של גוף ההלכה.

כמו שבגשמיות ממה שאנו רואים גוף האדם מורגש שיש בו נשמה אע"פ [אף על פי] שאינו יודע מהותה

איך ומה היא.

כמו בעניינים גשמיים: ממה שאנו רואים את גוף האדם, מורגש שיש בו נשמה, אף שאיננו יודעים את מהותה, מה היא וכיצד היא.

הדבר דומה להתבוננות בגוף חי של אדם: מרגישים שיש בו נשמה, אף שאיננו יודעים מהי הנשמה.

11 וכך התורה נקי אדם³³ רמ"ח מ"ע [מצות עשה] הם רמ"ח אברים כו' ויש בה גוף ונשמה כנ"ל

כך גם התורה נקראת "אדם": רמ"ח מצוות עשה הן רמ"ח איברים וכו', ויש בה גוף ונשמה, כנזכר לעיל.

התורה עצמה נקראת "אדם", ורמ"ח מצוות העשה שלה הן רמ"ח איברים. כמו לאדם, גם לה יש גוף ונשמה.

ולכן ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו³⁴ שע"י לימוד גופי התורה

בעוה"ז משיג בג"ע [בגן עדן] מהות ממש מפנימית כו'

לכן אמרו חז"ל: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", שכן על ידי לימוד גופי התורה בעולם הזה, הוא משיג בגן עדן ממש את מהותה של הפנימיות וכו',

זו הסיבה לכך ש"אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו": התורה הגלויה שלומדים בעולם הזה מאפשרת לנשמה להשיג בגן עדן ממש את מהותה של פנימיות התורה.

משא"כ מי שאין בידו כלל מגופי תורה כו' והנה עד"ז יובן ג"כ בענין שיוכל להיות בחי' המשכת הדעת

בסוכ"ע ע"י קיום התומ"צ [התורה ומצות]

מה שאין כן מי שאין בידו כלל מגופי התורה וכו'. וכך יובן גם כיצד יכולה להיות המשכה של בחינת דעת בסוכב כל עלמין, באמצעות קיום התורה והמצוות.

מי שאינו מביא עמו דבר מן התורה הגלויה חסר את הדבר הזה. אותו עיקרון מסביר כיצד דעת יכולה להגיע אפילו לסוכב כל עלמין באמצעות קיום התורה והמצוות.

כי הגם דלית מחשבה תפיסא ב"י [ב"ה] כלל מ"מ ידיעת המציאות יוכל להיות והיינו ע"ד ידיעת פנימית

התורה שהתורה ומצות הן מבחי' סוכ"ע.

שהרי אף ש"אין מחשבה תופסת בו כלל", בכל זאת אפשר לדעת על מציאותו; והדבר דומה לידיעת פנימיות התורה, שכן התורה והמצוות הן מבחינת סוכב כל עלמין.

אף ששום מחשבה אינה יכולה להשיג את ה', אפשר לדעת על מציאותו, כשם שאנו יודעים שלתורה יש פנימיות. ההקבלה מתאימה משום שהתורה והמצוות עצמן באות מבחינת סוכב כל עלמין.

ידיעת סובב באמצעות ממלא; הזנת האמונה

12 ועוד שהרי יודעים אנו שבחיי ממלא אינו אלא זיו והארה כו' והוא נובע בהכרח ממקור העצמי כמאור

השמש שמאיר האור וכיוצא א"כ בידיעה זו מורגשת לנו ידיעת והשגת מציאות דסובב עכ"פ [על כל פנים]

ועוד, הרי אנו יודעים שהבחינה של ממלא כל עלמין אינה אלא זיו והארה וכו', והיא נובעת בהכרח ממקור עצמי, כמו שהמאור של השמש מאיר אור, וכיוצא בזה. אם כן, ידיעה זו נותנת לנו תחושה של ידיעה והשגה, לכל הפחות, בקיומו של סובב כל עלמין,

טיעון נוסף: ממלא כל עלמין, האור שממלא את העולמות ומחיה אותם, אינו אלא זיו, וזיו מוכרח לנבוע ממקור שמעליו, כשם שאור השמש נובע מהשמש. לכן, הידיעה על ממלא כל עלמין כבר נותנת לנו תחושה שסובב כל עלמין, מקורו, קיים.

דהיינו שיש מציאת סובב לגבי ממלא ועמ"ש בד"ה השמים כסאי^{35,36} גבי ותן בלבנו בינה להבין דהיינו כלומר, שסובב כל עלמין קיים ביחס לממלא כל עלמין. ראו את הכתוב במאמר המתחיל "השמים כסאי", בעניין "ותן בלבנו בינה להבין", כלומר,

ידוע שסובב כל עלמין קיים ביחס לממלא כל עלמין. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו "השמים כסאי", העוסק במילים שבתפילה "ותן בלבנו בינה להבין".

להבין דבר מתוך דבר³⁷ פי תוך דבר הוא ממכ"ע [ממלא כל עלמין] שמלובש בתוך העולמות ומבחי ממכ"ע [ממלא כל עלמין] נהי' [נהיה] מבינים בחי' סוכ"ע כו'

"להבין דבר מתוך דבר": "תוך דבר" פירושו ממלא כל עלמין, המלובש בתוך העולמות; ומתוך הבחינה של ממלא כל עלמין אנו באים להבין את הבחינה של סובב כל עלמין וכו';

שם מתפרש "להבין דבר מתוך דבר" כהבנת קיומו של סובב כל עלמין מתוך ממלא כל עלמין, האור המצוי "בתוך" העולמות.

ע"ש ועמ"ש במ"א בפ"י ברוך שאמר³⁸ והיה העולם ברוך הוא בענין פי' אתה ופי' הוא שהוא בחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] וסוכ"ע כו' ע"ש

ראו שם. ראו גם את הכתוב במקום אחר בפירוש "ברוך שאמר והיה העולם, ברוך הוא", בעניין פירוש "אתה" ופירוש "הוא", שהם הבחינות של ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכו'; ראו שם.

הוא מפנה גם להסברו על התפילה "ברוך שאמר", שבה "אתה", פנייה ישירה, הוא ממלא כל עלמין, ואילו "הוא", לשון נסתר, הוא סובב כל עלמין.

והיינו מה שנצטוונו גם על בחי' סובב וידעת היום³⁹ כו' כי הוי' שהוא בחי' סובב הוא האלקי' להיות בבחי' גילוי לכם דהיינו בבחי' השגת המציאות עכ"פ [על כל פנים]

וזהו שנצטוונו גם בנוגע לבחינה של סובב כל עלמין: "וידעת היום" וכו', "כי הוי'", שהוא הבחינה של סובב כל עלמין, הוא האלקים" — כדי שיהיה בגילוי לכם, כלומר, לכל הפחות בבחינת השגת המציאות.

לכן הציווי "וידעת היום" חל גם על סובב כל עלמין. אדמו"ר הזקן מפרש את "כי הוי' הוא האלקים" כך שהוי', סובב כל עלמין הנעלה מן העולמות, יתגלה לכם כמו אלקים, האלוקות הנוכחת בעולם, לפחות במידה שתדעו שהוא קיים.

אך המשכת הדעת בבחי' זו היינו דוקא ע"י עסק התומ"צ [התורה ומצות] שע"ז [שע"ז] ורעה אמונה⁴⁰ שממשיך מזון בהאמונה שעם היות שבאמת בבחי' סוכ"ע לא שייך רק בחי' אמונה מ"מ ע"י התומ"צ [התורה ומצות] ממשיכים להיות באמונתו יחיה⁴¹ ממש

אך המשכת הדעת בבחינה זו נעשית דווקא על ידי העיסוק בתורה ומצוות, שעל ידו מתקיים "ורעה אמונה", כלומר, נמשכת הזנה אל האמונה. שכן אף שבאמת, ביחס לבחינה של סובב כל עלמין, שייכת רק בחינת האמונה, מכל מקום, על ידי התורה והמצוות ממשיכים אותה כך ש"באמונתו יחיה" ממש.

המשכת דעת בבחינה זו תלויה בתורה ובמצוות; אדמו"ר הזקן מוצא זאת בביטוי "ורעה אמונה": התורה והמצוות מזינות את האמונה. מצד עצמה, ההשגה בסובב כל עלמין היא באמצעות אמונה בלבד, אך התורה והמצוות הופכות אותה למציאות חיה: "באמונתו יחיה".

והיינו שע"י התומ"צ [התורה ומצות] נמשך בחי' הדעת וכמשי"ת [וכמו שיתבאר] לקמן ע"פ הספרי שמתוך כך אתה מכיר כו'

כלומר, על ידי התורה והמצוות נמשכת בחינת הדעת, כפי שיוסבר להלן על פי הספרי: "שמתוך כך אתה מכיר" וכו'.

כלומר, התורה והמצוות ממשיכות דעת אל מה שהיה אחרת בגדר אמונה בלבד. בהמשך יבאר זאת באמצעות דברי הספרי שלימוד התורה מביא להכרה כבורא.

וגם יובן עדו ע"פ מ"ש בדי"ה אחרי ה' אלקיכם תלכו⁴² בענין כי מנסה כו' לדעת⁴³ כו' ע"ש:

ועוד יובן ממה שכתוב במאמר המתחיל "אחרי ה' אלקיכם תלכו", בענין "כי מנסה" וכו', "לדעת" וכו'; ראו שם.

הוא מפנה גם למאמרו "אחרי ה' אלקיכם תלכו", העוסק בפסוק שלפיו ה' מנסה את ישראל "לדעת" אם הם אוהבים אותו.

קטע 4 • ו'13-21

דעת כמפתח של המדות

13 ג והנה פי וענין דע את אלקי אביך⁴⁴ היינו העמקת הלב שלא יסיח דעתו מזה ויהיה לזכרון לפניו תמיד כמ"ש שויתי הי' לנגדי תמיד.⁴⁵

ג. ובכן, משמעותו וענינו של "דע את אלקי אביך" הם העמקת הלב, כך שלא יסיח את דעתו מכך, והדבר יהיה לזכרון תמיד לפניו, כפי שנאמר: "שויתי הי' לנגדי תמיד".

סעיף ג מסביר את הציווי "דע את אלקי אביך". דעת כאן פירושה העמקת תשומת הלב שבלב, כך שהמודעות להי' לא תסור מן המחשבה, כפי שנאמר: "שויתי הי' לנגדי תמיד".

וביאור הענין הנה מתחלה צריך להבין עוד ההפרש בין דעת לאמונה כי הנה הדעת הוא בחי פנימית המדות⁴⁶ ונקי בזהר מפתחא דכליל שית^{47,48} עיין בספד"צ [בספרא דצניעותא] ספ"א [סוף פרק א'] ומבואר בע"ח [בעץ חיים] כו' עיין לקמן.

להבנת הענין, תחילה יש להבין עוד את ההבדל בין דעת לאמונה. הדעת היא בחינת הפנימיות של המדות, ובזוהר היא נקראת "מפתחא דכליל שית" — מפתח הכולל שש. ראו בספרא דצניעותא, סוף פרק א'; והדברים מבוארים בעץ חיים וכו'; ראו להלן.

כדי להסביר מדוע הדבר חשוב, אדמו"ר הזקן חוזר להבדל בין דעת לאמונה. דעת היא הליכה הפנימית של המדות, ובספרא דצניעותא שבזוהר היא נקראת "מפתחא דכליל שית" — מפתח הכולל שש, כלומר שש המדות.

14 וביאור הדברים הנה מבשרי אחזה⁴⁹ דאנו רואין באדם שכל המדות בטילים אחרי בחי הדעת כו'.

ביאור הענין: "מבשרי אחזה", שכן אנו רואים באדם שכל המידות כפופות לבחינת הדעת וכו'.

אדמו"ר הזקן מראה כעת שכל הרגשות תלויים בדעת, ושוב לומד זאת מ"בשרי" — כלומר, ממה שאדם מבחין בתוך עצמו.

כי הנה כשאדם יודע ומרגיש א"ע [את עצמו] כנ"ל הרי אנו רואים בחוש שלפי הוא מרגיש א"ע [את עצמו] וחיותו מאד

כאשר אדם יודע ומרגיש את עצמו, כפי שהוזכר לעיל, אנו רואים בבירור שכל שהוא מרגיש את עצמו ואת חיותו בעוצמה רבה יותר,

כאשר אדם מודע לעצמו ולחיותו בעוצמה רבה, גם רגשותיו עזים בהתאם.

אזי מדותיו מתפעלים בתכלית ההתפעלות לאהוב בהתפעלות מה שיאהב ולשנא בהתפעלות מה שישנא יותר משאינו מרגיש אי"ע [את עצמו] כ"כ [כל כך]

כך מידותיו מתעוררות בעוצמה מרבית: הוא אוהב בהתעוררות עזה את מה שהוא אוהב, ושונא בהתעוררות עזה את מה שהוא שונא — יותר מכפי שהוא עושה כשאינו מרגיש את עצמו כל כך.

מי שתחושת העצמי שלו חיה ועזה אוהב את מה שהוא אוהב ושונא את מה שהוא שונא בכל עוצמתו, יותר ממי שתחושת העצמי שלו חלשה יותר.

כי מפני הרגשת עצמותו תיקר נפשו בעיניו מאד ויהיה דבר שהוא לטובתו יאהבנו בתכלית התפעלות האהבה ובהיפך דבר שאינו לטובתו

מפני שהוא מרגיש את עצמותו, נפשו יקרה מאוד בעיניו; לכן יאהב בעוצמת אהבה מרבית דבר שמועיל לו, ואילו דבר שאינו לטובתו

משום שהוא מרגיש את עצמו בעוצמה רבה כל כך, חייו יקרים בעיניו, ולכן הוא אוהב בכל ליבו כל דבר שמייטיב עמו.

אלא מזיק לו ישנאהו בהתפעלות השנאה בתכלית משא"כ על אדם אחר אפילו על אוהבו וריעו לא איכפת ליה כ"כ [כל כך]

אלא מזיק לו — ישנא אותו בעוצמת שנאה מרבית. אין הדבר כך ביחס לאדם אחר: גם כלפי חברו ורעו לא אכפת לו כל כך

בדומה לכן, הוא שונא בעוצמה מרבית כל דבר שפוגע בו. כשמדובר באדם אחר, אפילו בחבר קרוב, הדבר אינו חשוב לו באותה מידה.

כמו על עצמו כי אף שהוא אוהבו עכ"ז [עם כל זה] אין מרגיש כ"כ [כל כך] תמיד ומסלק דעתו ממנו

כפי שאכפת לו ביחס לעצמו. אף שהוא אוהב אותו, בכל זאת אינו מרגיש אותו כל כך בכל עת, והוא מסיח את דעתו ממנו;

אף שהוא אוהב את חברו, הוא אינו מודע אליו כל הזמן; דעתו פונה ממנו.

לכן לא יתפעל כ"כ [כל כך] מענינו כמו על עצמו שאינו מסלק דעתו והרגשת עצמו לעולם ע, כ יתפעל ביותר מעניני עצמו.

לכן עניניו של חברו לא יעוררו אותו באותה מידה כמו עניניו שלו, שכן מעצמו אינו מסיח את דעתו ולעולם אינו חדל להרגיש את עצמו. משום כך עניניו שלו מעוררים אותו יותר מכול.

לכן עניניו של אדם אחר נוגעים בו פחות מעניניו שלו, משום שמודעותו לעצמו אינה פוסקת. עוצמת הרגש תלויה בהתמדה של המודעות.

15 ולכן גם בעניני עצמו אם מסלק לפי שעה בחיי ההרגשה מעצמותו כ"כ [כל כך] לא תיקר נפשו כ"כ [כל כך]

בענינו ויכול להיות שלא יתפעל כ"כ [כל כך] מדבר שהוא נגד רצונו

לכן גם בענייניו האישיים, אם הוא מסלק לזמן־מה את תחושת העצמי שלו במידה כזאת, נפשו לא תהיה יקרה כל כך בענינו, וייתכן שלא יתעורר כל כך מול דבר המנוגד לרצונו;

ההוכחה פועלת גם בכיוון ההפוך. אם אדם מניח לזמן־מה את המודעות שלו לעצמו, חייו שלו נראים לו פחות יקרים, ודבר המנוגד לרצונו עשוי כמעט שלא להפריע לו.

וכן לא יאהוב דבר שהוא לטובתו כ"כ [כל כך] בהתפעלות האהבה להיותו מסולק מענין עצמותו ואינו

מרגיש את נפשו וחיותו להיות יודע אי"ע [את עצמו] כ"כ [כל כך]

וכך גם לא יאהב דבר שהוא לטובתו בעוצמה רבה כל כך, משום שהוא מנותק מענייני עצמו ואינו חש את נפשו ואת חיותו, כך שאינו מודע לעצמו במידה רבה כל כך;

הוא גם לא יאהב בעוצמה רבה כל כך דבר שמייטיב עמו, משום שתשומת לבו מופנית מעצמו והוא חש פחות את החיות שלו.

כמו כאשר טרוד הוא בענין גדול שמסולק אז מעניני הרגשת עצמותו וכדומה וראיה ממה שכתב

הרמב"ם [הרבי משה בן מימון] ספ"ז מהלי [מהלכות / מהלכה] מלכים וכל המתחיל כו'

כמו כאשר הוא טרוד בענין גדול, ואז הוא מנותק מתחושת העצמי שלו, וכדומה. ראיה לכך היא דברי הרמב"ם בסוף פרק ז מהלכות מלכים: "וכל המתחיל" וכו',

כך קורה כאשר אדם שקוע בענין גדול ושוכח את עצמו. ראיה לכך עולה מהלכות מלכים לרמב"ם, בסוף פרק ז, בענין חייל היוצא לקרב.

ומבהיל עצמו עובר בל"ת [בלא תעשה] שנאמר אל ירך לבבך אל תיראו⁵⁰ כו' וקשה איך יעשה שלא

יפחד

"ומי שמפחיד את עצמו עובר על לא תעשה, שנאמר: 'אל ירך לבבכם, אל תיראו' וכו'. אך קשה: מה עליו לעשות כדי שלא יפחד?

הרמב"ם פוסק שמי שמפחיד את עצמו בקרב עובר על איסור התורה: "אל ירך לבבכם, אל תיראו". אבל כיצד אפשר לצוות על אדם שלא יחוש פחד?

אלא הענין שיסלק מחשבתו והרהורו מפחד זה ועיי' מתבטל הפחד וז"ש [וזהו שכתוב] וכל המתחיל

לחשוב ולהרהר⁵¹ הרי ראיה ברורה שאפילו ההתפעלות הטבעית שבאהבת עצמו היא תלויה

אלא הענין הוא שעליו להסיט את מחשבתו ואת הרהוריו מן הפחד הזה, ועל ידי כך הפחד מתבטל. זהו שכתב: "וכל המתחיל לחשוב ולהרהר". זוהי ראיה ברורה לכך שגם ההתעוררות הטבעית של אהבת עצמו תלויה

התשובה היא שעליו להסיט את מחשבותיו מן הסכנה, ואז הפחד נעלם; לכן הרמב"ם מדבר על מי ש"מתחיל לחשוב ולהרהר". מכאן שגם הרגשות הטבעיים של אהבת עצמו תלויים במקום שאליו מופנית מחשבתו של האדם.

ע"פ הדעת והמחשבה וא"כ אנו רואים שכל המדות אהבה ושנאה ויראה ודומיהן אינן נמשכין ונגררין רק על ידי הדעת וההרגשה שלפי שיודע ומרגיש א"ע [את עצמו] תמיד

בדעת ובמחשבה. אם כן, אנו רואים שכל המדות — אהבה, שנאה, יראה וכדומה — נמשכות ומתעוררות רק באמצעות דעת ותחושה: מכיוון שהוא מודע לעצמו וחש את עצמו תמיד,

מכאן שכל הרגשות — אהבה, שנאה, פחד וכדומה — נמשכים ומתעוררים רק באמצעות דעת ומודעות. מכיוון שאדם מודע לעצמו תמיד, ענייניו האישיים מעוררים אותו בעוצמה.

לכן יומשך ההתפעלות מאד בעניני עצמו ובהפך אם מסלק הדעת וההרגשה כ"כ [כל כך] מאהבת עצמו כו' כנ"ל.

לכן תתעורר בו בעוצמה רבה בענייניו האישיים; ולהפך, אם הוא מסלק במידה כזאת את דעתו ואת תחושתו מאהבת עצמו וכו', כפי שנאמר לעיל.

לעומת זאת, כאשר אדם מסיג את דעתו ואת מודעותו מאהבת עצמו, רגשות אלה נחלשים, כפי שהובהר לעיל.

16 ומזה יובן איך שהתפעלות המדות נמשך רק אחר הדעת וההרגשה שאפילו בדבר הנוגע לעצמותו לא יומשך ההתפעלות רק על ידי הדעת דייקא שהוא המתפשט במדות להחיותו וממנו עיקר הנהגתו והטייתו כנ"ל.

מכאן יובן כיצד התעוררות המדות באה רק בעקבות הדעת וההרגשה: גם בדבר הנוגע לעצם נפשו, ההתעוררות תימשך רק באמצעות הדעת דווקא, שכן היא המתפשטת במדות ומחיה אותן, וממנה נובעים בעיקר אופן הנהגתו והטייתו, כפי שהוזכר לעיל.

המסקנה היא שהתעוררות הרגשות נובעת מן הדעת בלבד. גם בעניינים הנוגעים לעצם האדם, הרגש מתעורר רק באמצעות הדעת, מפני שהיא מתפשטת במדות, מחיה אותן ומכוונת אותן.

17 וזהו שנקרא הדעת בשם מפתחא דכליל שית⁵² פ"י להיותו פותח את התפעלות המדה ומעוררה כמו עד"מ המפתח הגשמי כו'

וזו הסיבה שדעת נקראת בשם "המפתח הכולל שש": כלומר, מפני שהיא פותחת את התעוררות המדה ומעוררת אותה, בדומה למפתח גשמי וכו'.

זו הסיבה שהזוהר מכנה את הדעת "המפתח הכולל שש". בדומה למפתח, הדעת פותחת את המדות ומעוררת אותן.

והוא כליל שית מכל ש שש המדות חג"ת [חסד גבורה תפארת] וכ"ו ועיין מה שכתוב במ"א מענין הדעת
בביאור ע"פ מים רבים⁵³ כפי תולדות וכד"ה לא הביט און ביעקב.^{54, 55}

והיא "כוללת שש": את כל שש המדות — חסד, גבורה ותפארת וכ"ו. ראו מה שנכתב במקום אחר בענין הדעת,
בביאור לפסוק "מים רבים" בפרשת תולדות, ובמאמר המתחיל "לא הביט און ביעקב".

היא "כוללת שש" מפני שהיא מקיפה את כל שש המדות, חסד, גבורה, תפארת והשאר. אדמו"ר הזקן מפנה לדיונים המפורטים יותר שלו
בענין הדעת, במאמרים "מים רבים" (פרשת תולדות) ו"לא הביט און ביעקב".

18 ועד"ז יובן ענין דע את אלקי אביך⁵⁶ דהיינו להתבונן תמיד ושלא יסיח דעתו מהז שעי"ז דוקא יומשכו
המדות אהוי"ר [אהבה ויראה] כמו עד"מ שמתפעל מאד בעניני נפשו וגופו שהוא לפי שאינהו מסלק דעתו
והרגשתו כ"ו

על פי זה יובן ענינו של "דע את אלקי אביך": כלומר, להתבונן תמיד ולא להסיח את הדעת מכך, שכן דווקא על ידי
כך יימשכו המדות של אהבה ויראה. הדבר דומה, למשל, לכך שאדם מתרגש מאוד מעניני נפשו וגופו, מפני שאינו
מסיח מהם את דעתו ואת תחושתו וכ"ו;

בעבודת ה', "דע את אלקי אביך" פירושו להתבונן בה' תמיד ולא לתת למחשבה לסטות ממנו, שכן רק כך מתעוררות אהבה ויראה. אדם חש
בעוצמה כה רבה כלפי גופו ונפשו דווקא משום שהוא מודע להם ללא הפסק.

כמ"כ [כמו כן] ויתר מכן צ"ל שלא יסיח דעתו מחיי החיים א"ס ב"ה ועי"ז יומשכו מדותיו לאהוב את ה'
בלב ונפש ומאד וליראה ולפחד מגדולתו ית' וכמשי"ת [וכמו שיתבאר].

כך גם, ועוד יותר מכך, עליו שלא להסיח את דעתו מחיי החיים, אין סוף, ברוך הוא. על ידי כך יימשכו מדותיו
לאהוב את ה' בלב, בנפש ובמאד, ולירא ולפחד מגדולתו ית', כפי שיתבאר.

כך גם, ועל אחת כמה וכמה, עליו למקד את מחשבתו בה', חיי החיים. אז יתעוררו בו רגשות לאהוב את ה' בכל לבו, נפשו ומאדו, ולירא
ולעמוד ביראה מפני גדולתו, כפי שיתבאר.

19 והנה מה שנקרא בחי' הדעת מפתח לגבי המדות והוא להם בבחי' התוך והפנימי⁵⁷ [והפנימיות / והפנימית]
כנ"ל ולגבי החכמה שבמוחין אינו נמשך משם

והנה, בחינת דעת נקראת מפתח ביחס למדות, והיא בחינת התוך והפנימיות שלהן, כפי שנזכר לעיל; ואילו ביחס
לחכמה שבמוחין, היא נמשכת משם

לדעת יש שני צדדים: כלפי המדות היא מפתח והליכה הפנימית שלהן, אך ביחס לחכמה, המוחין הגבוהים יותר, היא מקבלת מן
ה"אחוריים" של החכמה.

רק בבחי' אחוריים דחכמה כמ"ש בע"ח [בעץ חיים] דמאחוריים דאבא המלובש ביסוד דאימא נעשה בחי' הדעת לז"א וכמ"ש בלק"ת [בלקוטי תורה (להאריז"ל)] פ' שמות⁵⁷ גבי ותקרא את שמו משה כי מן המים משיתיהו.⁵⁸

אלא רק מבחינת האחוריים של החכמה, כפי שכתוב בעץ חיים: מן האחוריים של אבא, המלובשים ביסוד של אמא, נוצרת בחינת הדעת של ז"א; וכפי שכתוב בלקוטי תורה של האריז"ל, פרשת שמות, על הפסוק "ותקרא את שמו משה כי מן המים משיתיהו".

בתורת האריז"ל, הדעת של ז"א נוצרת מן האחוריים של אבא — חכמה — כפי שהם מלובשים ביסוד של אמא — בינה. אדמו"ר הזקן מפנה גם ללקוטי תורה של האריז"ל על הפסוק שבו נקרא משה בשמו: "כי מן המים משיתיהו".

20 והענין מובן מצד עצמו להיות כי ענין ההרגשה הנ"ל הרי איננה השגת המהות כמו בחי' ראייה שהיא בחי' החכמה

הענין מובן מצד עצמו: ההרגשה שהזכרה לעיל אינה השגת המהות, כמו בחינת הראייה, שהיא בחינת חכמה;

הסיבה ברורה מצד עצמה: ההרגשה שהיא דעת אינה השגת המהות. השגה ישירה מסוג זה היא "ראייה", השייכת לחכמה.

רק היא ידיעה והשגה מרחוק לא במהות ואיכות רק בבחינת ההרגשה בלבד שמרגיש מציאות הדבר וא"כ אין זאת רק בחי' אחוריים של החכמה

אלא היא ידיעה והשגה מרחוק, לא של המהות והאיכות, אלא רק בבחינת הרגשה — האדם מרגיש את מציאות הדבר. ואם כן, אין זו אלא בחינת אחוריים של חכמה.

דעת מכירה מרחוק: היא חשה שדבר קיים, בלי להשיג את מהותו או את טבעו. לכן היא רק "אחוריים" של חכמה.

כי גופה של חכמה ופנימיותה הוא ענין בחינת ראייה ולכן השגת הנביאים מכונה בכתוב בשם ראייה וירא אליו⁵⁹ ה' וראית את אחורי⁶⁰

שכן גוף החכמה ופנימיותה הם בחינת ראייה. לכן הכתוב מכנה את השגת הנביאים בשם "ראייה": "וה' נראה אליו", ו"וראית את אחורי".

חכמה, בגופה ובעיקרה, היא "ראייה". לכן הכתוב מכנה את הנבואה "ראייה", כמו בפסוקים "וה' נראה אליו" ו"וראית את אחורי".

ואף שזהו דרך משל ואינה ראיית עין בשר גשמי ממש מ"מ הנמשל צ"ל דומה למשל משא"כ הדעת וההרגשה הוא

ואף שזו דרך משל, ואין זו ראייה ממש בעין בשר גשמית, מכל מקום הנמשל צריך להיות דומה למשל. ואילו דעת והרגשה הן

ראיית הנבואה אינה ראייה גשמית, אך המשל צריך להיות דומה למה שהוא בא להמחיש; לכן הנבואה היא אכן מעין ראייה ישירה. דעת והרגשה אינן ראייה מסוג זה.

רק בחי אחוריים לגבי בחינה זו ועל כן מבחי אחוריים דיסוד או"א [אבא ואימא] בלבד הוא שנעשה ונמשך בחי הדעת לז"א.

רק בחינת אחוריים ביחס לבחינה זו. לכן רק מבחינת אחוריים של יסוד אבא ואמא נוצרת ונמשכת בחינת הדעת לז"א.

דעת היא רק בחינת "אחוריים" ביחס לראייה כזאת. לכן דעת של ז"א נוצרת רק מאחוריים של יסוד אבא ואמא.

21 וזהו ענין ומבשרי אחזה⁶¹ שר"ל [שרוצה לומר] בחי הדעת ואחזה הוא תרגום⁶² של ראייה⁶³ והיינו רק בחי אחוריים

וזהו פירוש "ומבשרי אחזה": הכוונה היא לבחינת דעת, שכן "אחזה" היא התרגום הארמי של "ראייה", והיא רק בחינת האחור של

הפסוק "ומבשרי אחזה" מתפרש כאן כך: "אחזה" מציינת את בחינת הדעת. המילה "אחזה" היא התרגום הארמי של "ראייה", ולכן היא מבטאת רק את האחור של הראייה.

של בחי ראייה⁶⁴ ממש ועיין בלק"ת [בלקוטי תורה (להאריז"ל)] בתהלים על פי ולתבונתו אין מספר⁶⁵ מבואר שהתבונה היא למעלה מבחי הדעת דז"א והיינו מטעם הנ"ל.

בחינת ראייה ממש. עיינו בלקוטי תורה של האריז"ל על תהלים, בפסוק "ולתבונתו אין מספר", שם מוסבר שהתבונה נעלית מבחינת הדעת של ז"א; וזהו מהטעם שהוזכר לעיל.

אדמו"ר הזקן מוסיף שבלקוטי תורה של האריז"ל על תהלים, בפסוק "ולתבונתו אין מספר", מוסבר שהתבונה נעלית מבחינת הדעת של ז"א, מאותו טעם שהוזכר לעיל.

קטע 5 • 221-25

דעת ואמונה, למטה ולמעלה

22 והנה מאחר שנתבאר שע"י בחי הדעת הוא נמצא מציאת ההתפעלות דוקא כנ"ל יובן מזה עיקר ההפרש בין הדעת ובין האמונה כנ"ל

כעת, לאחר שהתבאר שדווקא באמצעות בחינת הדעת באה ההתעוררות לידי קיום, כפי שהוזכר לעיל, יובן מכך ההבדל העיקרי בין דעת לאמונה, כפי שהוזכר לעיל.

לאחר שהתבאר שהתעוררות המדות באה לידי קיום רק באמצעות הדעת, אדמו"ר הזקן יכול להציג כעת את ההבדל היסודי בין דעת לאמונה.

כי כמו שמבואר למעלה בבחי' הדעת שבנפש האדם כך יובן למעלה בבחי' הדעת באלקים חיים ומלך עולם⁶⁶

שהרי כשם שהתבאר לעיל בנוגע לבחינת הדעת שבנפש האדם, כך יובן למעלה בנוגע לבחינת הדעת באלקים חיים ומלך עולם:

מה שהתבאר בנוגע לדעת שבנפש האדם חל גם למעלה, על הדעת בה', "אלקים חיים ומלך עולם", כפי שנאמר בברכת הבוקר שלפני קריאת שמע.

דהיינו בחי' המדות דז"א דאצי' שבהן מלוכש בחי' הדעת הן הן היורדין להתלבש במל' דאצי' בחי' ד[בחכמה בינה ודעת] ומדות שבה כדי להחיות רוח שפלים⁶⁷ מאין ליש כו'

כלומר, בחינת המדות של ז"א דאצילות, שבהן מלוכשת בחינת הדעת — הן היורדות ומתלבשות במלכות דאצילות, בחכמה, בבינה ובדעת ובמדות שבה, כדי "להחיות רוח שפלים", מאין ליש וכו'.

באצילות, המדות של ז"א, שהדעת מלוכשת בהן, יורדות אל מלכות דאצילות ואל המוחין והמדות שבה. תפקידן להחיות את העולמות התחתונים ולהביאם מאין ליש.

וזהו בחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] ומזה נמשך בחי' [בחינת] הדעת גם בנבראים כולם מה שיודעים ומכירים את בוראם בבחי' ההרגשה ממש כאדם שיודע א, ע וחיותו כך יודעים את מקור החיים וחיי החיים שמחיה כל הנבראים כו'.

וזהו בחינת ממלא כל עלמין. ממנה נמשכת בחינת הדעת גם בכל הנבראים, כך שהם יודעים ומכירים את בוראם בתחושה ממש: כשם שאדם יודע את עצמו ואת חיותו, כך הם יודעים את מקור החיים ואת חיי החיים, המחיה את כל הנבראים וכו'.

האור המחיה הזה הוא ממלא כל עלמין. באמצעותו מגיעה הדעת לכל נברא: כשם שאדם יודע את עצמו ואת חיותו, כך כל הנבראים חשים ומכירים את בוראם, מקור חייהם וחיי חייהם.

23 ושבלעדו אין להם קיום ומציאות כלל אפילו רגע ומסתעפי [ומסתעפים] מזה הדעת בחי' המדות אהוי"ר [אהבה ויראה] לאהוב את⁶⁸ ה' ולעשות מצותיו

ושבלעדיו אין להם קיום ומציאות כלל, אפילו לרגע. מדעת זו מסתעפות מדות של אהבה ויראה: לאהוב את ה' ולעשות את מצוותיו.

כל נברא חש שבלי ה' לא היה מתקיים אפילו לרגע. מדעת זו מסתעפות אהבה ויראה: אהבת ה' והרצון לעשות את מצוותיו.

כמו שיאהוב חיי נפשו וכמ"ש לאהבה את ה' כי הוא חייך כו' ולשנא מה שמנגדו ומזיק להארה האלקי עליו והוא כל שס"ה ל"ת [לא תעשה] להתרחק מהם בתכלית

כפי שאדם אוהב את חיי נפשו, כמו שנאמר: "לאהבה את הוי", "כי הוא חייך" וכו'; ולשנא כל דבר שמתנגד לו ופוגע בהארה האלקית שעליו — כלומר, את כל שס"ה מצוות לא תעשה — ולהתרחק מהן לחלוטין,

אדם אוהב את ה' כפי שהוא אוהב את חייו שלו, כמו שאומר הפסוק: "לאהבה את הוי"... כי הוא חייך". בדומה לכך, הוא שונא כל דבר שפוגע באור האלקי שעליו — כלומר, את כל שס"ה מצוות לא תעשה — ומתרחק מהן לחלוטין.

כמו שישנא האדם דבר שמזיק לו תכלית השנאה וא"כ סיבת קיום מצות עשה וריחוק כל ל"ת [לא תעשה] תלויה רק בבחי' הדעת

כפי שאדם שונא בכל תוקף דבר שמזיק לו. אם כן, הסיבה לקיום מצוות עשה ולהתרחקות מכל מצוות לא תעשה תלויה רק בבחינת הדעת,

כך אדם שונא כל דבר שמזיק לו. נמצא שכל המניע לקיום מצוות עשה ולהימנעות ממצוות לא תעשה תלוי בדעת.

והוא ההרגשה שמרגיש הנפש האלקית את אור האלקי והיותו בחי' חיי החיים וע"ז נאמר דע את אלקי אביך⁶⁹ להיות לזכרון בין עיניו תמיד

שהיא ההרגשה שבה הנפש האלקית חשה את האור האלקי, ואת היותו בחינת חיי החיים. על כך נאמר: "דע את אלקי אביך" — כדי שהדבר יהיה לזיכרון תמידי לנגד עיניו,

הדעת היא תחושת הנפש האלקית את האור האלקי, ואת היותו חיי חייה. לכן נאמר: "דע את אלקי אביך" — המודעות הזו צריכה לעמוד תמיד לנגד עיניו של האדם.

כדי שירגיש מאד איך שצריך ליראה מלעבור רצונו ועיין מה שכתוב בד"ה ראשי המטות⁷⁰ בפ"י וענין יראת חטא.

כדי שיחוש היטב שעליו לירא מלעבור על רצונו. עיין כמה שכתוב בדרוש המתחיל "ראשי המטות", בביאור משמעותה ועניינה של יראת חטא.

המודעות התמידית גורמת לאדם לחוש היטב שעליו לירא מלעבור על רצון ה'. אדמו"ר הזקן מפנה לדרוש "ראשי המטות", העוסק במשמעותה של יראת חטא.

24 ושצריך להשתוקק ולחשוק לדבקה בו ית'. ואמנם האמונה הוא למעלה מבחי' הדעת וההשגה דהיינו שהוא רק בבחי' מקיף על השכל והמדות.

ועליו להשתוקק ולכסוף לדבוק בו יתברך. אולם האמונה היא למעלה מבחינת הדעת וההשגה, כלומר, היא רק בבחינת מקיף על השכל והמדות.

גם דעת מעוררת באדם כמיהה לדבוק בה'. אולם האמונה היא למעלה מדעת ומהבנה: היא מקיפה את השכל ואת הרגשות מבחוץ, במקום לחדור לתוכם.

ולכן אין ממנה התפעלות המדות כ"כ [כל כך] שהרי גנבא אפום מחתרתא⁷¹ רחמנא קריא הרי מאמין ביכולת רבש"ע [רבנו של עולם] ועכ"ז [ועם כל זה] הוא עובר רצונו ית' והיינו מפני שהאמונה אצלו בבחי' ריחוק ובבחי' מקיף בלבד.

לכן אין היא מעוררת את המדות במידה רבה כל כך. שהרי "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא": הגנב מאמין ביכולתו של רבונו של עולם, ואף על פי כן הוא עובר על רצונו יתברך. זאת מפני שהאמונה אצלו היא בבחינת ריחוק ובבחינת מקיף בלבד.

לכן האמונה לבדה אינה מעוררת את הרגשות במידה רבה. הדוגמה שבתלמוד היא הגנב שמתפלל לה' כשהוא עומד ממש בפתח המנהרה שחפר: הוא מאמין בכוחו של ה', ובכל זאת עובר על רצונו, מפני שהאמונה נשאת מרוחקת וחיצונית לו.

25 וע"כ נק' האמונה בשם עטרה שהיא כעטרה המקפת על הראש כמ"ש למעלה. ולמעלה באלקות יובן מזה שהוא בחי' ומדרגה הגבוה מבחי' הדעת דז"א הנ"ל

לכן האמונה נקראת "עטרה", משום שהיא כעטרה המקיפה את הראש, כפי שנכתב למעלה. ובאלוקות שלמעלה מובן מכך שהיא בחינה ומדרגה גבוהה מבחינת דעת של ז"א שהוזכרה לעיל;

לכן האמונה נקראת "עטרה": כעטרה, היא מקיפה את הראש ואינה נמצאת בתוכו. גם למעלה, המקבילה לאמונה היא מדרגה גבוהה מדעת של ז"א.

אלא הוא בחי' אור מקיף על המדות דאצילות עד שאינם מתפעלים ממנו כלל כו' והוא הנק' בחי' כתר דז"א

אלא היא בחינת אור מקיף על המדות דאצילות, עד שהן אינן מתעוררות ממנו כלל וכו'. וזה נקרא בחינת כתר דז"א, זהו אור מקיף על המדות דאצילות, הנעלה מהן כל כך עד שאינן מתעוררות ממנו כלל. הוא נקרא כתר דז"א.

כמו העטרה הכותרת על הראש כו' וכשבא הארה זו למטה במל' דאצי' נק' כתר מל' כו' כמו העטרה המקיפה את הראש וכו'. וכשהארה זו יורדת למלכות דאצילות, היא נקראת כתר מלכות וכו'. השם מתאים, שכן עטרה מונחת על הראש. כשהאור הזה יורד למלכות דאצילות, הוא נקרא כתר מלכות.

ודרך כלל זהו מבחי' סובב בכל עולם לפי ערכו באצי' מבחי' סובב דאצי' ובבריאה מבחי' סובב וכתר דבריאה כו'

בכללות, זהו מבחינת סובב בכל עולם לפי ערכו: באצילות — מבחינת סובב דאצילות, ובבריאה — מבחינת סובב וכתר דבריאה וכו'.

בכללות, זהו הסובב של כל עולם לפי מדרגתו: באצילות — סובב דאצילות, בבריאה — סובב וכתר דבריאה, וכן הלאה.

ולפי שהוא בחי' סובב ומקיף ע"כ אינו מאיר בגילוי כ"כ [כל כך] בהעולם בבחי' דעת ממש וכן למטה באדם הדעת הוא בבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] אבל האמונה היא גם בבחי' סוכ"ע.

ומכיוון שזו בחינת סובב ומקיף, הוא אינו מאיר בעולם בגילוי רב כל כך, בבחינת דעת ממש. כך גם למטה, באדם: הדעת היא בבחינת ממלא כל עלמין, ואילו האמונה היא גם בבחינת סובב כל עלמין.

מכיוון שהוא מקיף ואינו נכנס פנימה, הוא אינו מאיר בגילוי בעולם בבחינת דעת ממש. כך גם באדם: הדעת שייכת לממלא כל עלמין, ואילו האמונה מגיעה גם לבחינת סובב כל עלמין.

אך ע"י המצות ממשיכים בחי' סוכ"ע שיומשך ג"כ בבחי' דעת כי רמ"ח מ"ע [מצות עשה] ושס"ה ל"ת [לא תעשה] נמשכין מבחי' ה"ח [הי' חסדים] וה"ג [וחמש גבורות] הנמשכין מבחינת הדעת כו'

אך באמצעות המצוות ממשיכים את בחינת סובב כל עלמין, כך שתמשך גם בבחינת דעת. שהרי רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה נמשכות מבחינת חמשת החסדים וחמש הגבורות, הנמשכים מבחינת הדעת וכו';

באמצעות המצוות, סובב נמשך גם אל הדעת. רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה נמשכות מחמשת החסדים וחמש הגבורות — כוחות ההשפעה והריסון — שמקורם בדעת.

ושרש המשכה זו היא מבחי' רצון העליון הסוכ"ע ועיין בפ"י הרמ"ז [הרב משה זכות] בזהר רפ קרח⁷² ועמ"ש עוד מזה לקמן בס"ד [בסייעתא דשמיא]

ושרש המשכה זו הוא מבחינת הרצון העליון, סובב כל עלמין. ועינינו בפירוש הרמ"ז על הזוהר, בראש פרשת קורח, ובמה שנכתב עוד על כך בהמשך, בעזרת ה'.

שרש המשכה הוא הרצון העליון, שהוא סובב כל עלמין. אדמו"ר הזקן מפנה לפירוש הרמ"ז על הזוהר בראש פרשת קורח, ומציין שיתבאר עוד בהמשך.

וזהו עיקר ענין הציווי וידעת היום⁷³ שע"י הדעת וההעמקה בבחי' אני ה' לא שנית⁷⁴ בחינת סוכ"ע עי"ז דוקא תגדל אהבתו ויראתו וכמ"ש בפע"ח [כפרי עץ חיים]

וזהו עיקר עניינו של הציווי "וידעת היום": שעל ידי הדעת וההתעמקות בבחינת "אני הוי' לא שנית", שהיא בחינת סובב כל עלמין, דווקא כך יגדלו אהבתו ויראתו, כפי שנכתב בפרי עץ חיים,

זהו עיקרו של הציווי "וידעת היום": התבוננות מעמיקה במדרגה האלוהית שאינה משתנה, "אני הוי' לא שנית", שהיא סובב כל עלמין, היא שמגדילה את האהבה והיראה.

שער חג המצות פ"א שיש כמה בחינות מוחין דגדלות⁷⁵ כו' והנה ע"י קיום מצות וידעת היום שהוא רק בחי' הידוע מציאותו ולא מהותו

שער חג המצות, פרק א, שבו נאמר שיש כמה בחינות של מוחין דגדלות וכו'. והנה, על ידי קיום המצווה "וידעת היום", שהיא רק בחינת ידיעת מציאותו של [ה'], ולא מהותו,

פרי עץ חיים, בשער חג המצות, מתאר כמה בחינות של מוחין דגדלות. קיום "וידעת היום" מקנה כעת רק ידיעה שה' קיים, ולא ידיעה של מהותו.

הנה ע"י יומשך השכר לעתיד להיות ונגלה כבוד⁷⁶ ה' כו' בבחי' ראייה והשגה ממש כי עין בעין יראו⁷⁷ וכמ"ש מזה בד"ה שובה ישראל⁷⁸ ע"ש:

על ידי כך תימשך השכר לעתיד לבוא, כאשר "ונגלה כבוד הוי"ו וכו', בבחינה של ראייה והשגה ממש, "כי עין בעין יראו". וכמו שכתוב על כך במאמר המתחיל "שובה ישראל", עיין שם.

השכר על ידיעה זו לעתיד לבוא יהיה ראייה והשגה ממש: "ונגלה כבוד הוי"ו ו"עין בעין יראו". אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו "שובה ישראל".

קטע 6 • 261-30

מדוע העתיד נקרא "דעת"

26 ד והנה לפ"י [לפי זה] צ"ל מ"ש לע"ל [לעתיד לבוא] ומלאה הארץ דעה⁷⁹ דהרי גדולה מזו נאמר לע"ל [לעתיד

לבוא] ונגלה כבוד⁸⁰ ה' וראו כל בשר כו'

ד. לפי זה צריך להבין את הנאמר על העתיד לבוא: "ומלאה הארץ דעה", שהרי על העתיד לבוא נאמר דבר גדול מזה: "ונגלה כבוד הוי"ו וראו כל בשר" וכו';

סעיף ד' מציג קושי. ישעיהו מבטיח שלעתיד לבוא "ומלאה הארץ דעה", אך הכתוב מבטיח גם דבר גדול יותר: "ונגלה כבוד הוי"ו וראו כל בשר".

וכתיב עין בעין יראו⁸¹ אשר הראייה היא השגת המהות ממש וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] שלהי מסכת תענית ע"פ ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה^{82,83} כו' וכנודע ג"כ מענין משה שנתבא בזה לפי שראה באספקלריא המאירה.^{84,85}

ונאמר: "עין בעין יראו", והראייה היא השגה ממשית של המהות; וכפי שאמרו חז"ל בסוף מסכת תענית על הפסוק "ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה" וכו'; וכן ידוע גם על משה שהתנבא בלשון "זה", משום שראה באספקלריה המאירה.

נאמר גם "עין בעין יראו", והראייה היא השגה של המהות עצמה. הגמרא בסוף מסכת תענית מתארת את הצדיקים מצביעים על ה' ואומרים: "הנה אלקינו זה"; ומשה התנבא בלשון "זה" משום שראה באספקלריה המאירה.

27 וא"כ מהו שנאמר אלע"ל [על לעתיד לבוא] ומלאה הארץ דעה אשר הדעת אינו אלא השגת והרגשת המציאות ולא המהות ממש.

אם כן, מה פירוש הנאמר על הזמן העתיד לבוא: "ומלאה הארץ דעה", בשעה שדעת אינה אלא תפיסה והרגשה של המציאות, ולא השגה של המהות ממש?

אם בעתיד תהיה ראייה ממשית, מדוע נאמר רק "דעה", שהיא הרגשה של המציאות ולא של המהות?

והענין כי הנה ע"פ המבואר למעלה יובן שיש ג' מדריגות למטה באדם.⁸⁶ האחד היא בחי' ראייה והשגת המהות. ה' בחי' הדעת הוא ידיעת והרגשת המציאות ולא השגת המהות.

והענין הוא שעל פי המבואר לעיל יובן שיש באדם שלוש מדרגות. הראשונה היא בחינת ראייה והשגה של המהות. השנייה היא בחינת דעת, כלומר ידיעת המציאות והרגשתה, ולא השגה של המהות.

התשובה נפתחת בשלוש מדרגות שבאדם. הראשונה היא ראייה והשגה של המהות; השנייה היא דעת — ידיעת המציאות והרגשתה, בלי תפיסה של המהות.

הג' בחי' האמונה שמאמין האמת בכל לב אף שאין זה בבחי' דעת והרגשה אצלו ועד"ז שם שמים שגור בפי הכל⁸⁷ כנ"ל

השלישית היא בחינת אמונה: האדם מאמין באמת בלב שלם, אף שאין הדבר אצלו בבחינת דעת והרגשה. ועל דרך זו, "שם שמים שגור בפי הכול", כפי שהוזכר לעיל.

השלישית היא אמונה: אמונה שלמה באמת שאדם אינו רואה ואינו מרגיש. לכן, כלשון המדרש, "שם שמים שגור בפי הכול", גם כשאין הדבר מורגש.

והנה א"כ למעלה ג"כ עד"ז הוא בג' המדרגות הללו ואמנם ממילא מובן שלמעלה כל מה שהוא יותר גבוה יותר מופלא ונעלם הוא.

אם כן, גם למעלה יש שלוש מדרגות אלה, על דרך זו. אך מובן מאליו שלמעלה, ככל שהמדרגה גבוהה יותר, כך היא נעלמת ומופלאה יותר.

גם למעלה קיימות אותן שלוש מדרגות. אלא שלמעלה, ככל שהמדרגה גבוהה יותר, היא נעלמת ומופלאה יותר.

והנה החכמה נק' אתה כי אתה אבינו^{88,89} כמ"ש באדר"ז [באדרא זוטא] (ד"צ ע"א) והיינו לפי שהיא ראישת הגילוי כולם בחכמה עשית שמתלבשת בכל העולמות ובג"ע [ובגן עדן] היא

והנה, החכמה נקראת "אתה", כמו שנאמר "כי אתה אבינו", כמובא באדרא זוטא (ר"צ ע"א). הטעם לכך הוא שהיא ראשית הגילוי: "כולם בחכמה עשית". היא מתלבשת בכל העולמות, ובגן עדן היא

החכמה נקראת "אתה", לשון פנייה ישירה, כמו "כי אתה אבינו", כפי שנאמר באדרא זוטא. היא ראשית הגילוי, כדברי הפסוק "כולם בחכמה עשית", ומתלבשת בכל העולמות.

בבחי' גילוי ההשגה לכל חד לפום⁹⁰ שיעורא דילהי⁹¹ בבחינת השגת המהות ממש בזיו והארה זו (ועמ"ש מזה בת"א [בתורה אור] פ' חיי שרה) ולכן נק' אתה.

בבחינת גילוי והשגה, לכל אחד לפי מידתו, בבחינת השגה ממשית של המהות בזיו והארה זו (ראו מה שנכתב על כך בתורה אור, פרשת חיי שרה); ולכן היא נקראת "אתה".

בגן עדן החכמה מתגלה לכל נשמה "לפי שיעורה", כך שהנשמות משיגות את מהותו של זיו זה. משום כך היא נקראת "אתה".

כי אתה הוא לשון נוכח ובחי' גילוי ממש וגילוי זה הוא מבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] שמקורו מבחי' ח"ע [חכמה עילאה]

שהרי "אתה" הוא לשון נוכח, המבטאת גילוי ממש; וגילוי זה הוא מבחינת ממלא כל עלמין, שמקורה בחינת חכמה עילאה.

"אתה" היא לשון פנייה למי שנוכח, ולכן היא מסמלת גילוי. גילוי זה הוא ממלא כל עלמין, שמקורה בחכמה עילאה.

אבל מבחי' כתר שלמעלה מהחכמה שהוא בחי' סוכ"ע אין מאיר הארה בג"ע [בגן עדן] בבחינת גילוי והשגת המהות כ"א התגלות זו יהיה לע"ל [לעתיד לבוא] דייקא בתח"מ [בתחיית המתים] כמ"ש באגה"ק [באגרת הקודש] ד"ה נודע דבאתעדל"ת [דבאתערותא דלתתא]⁹² כו' ע"ש.

אבל מבחינת כתר, שלמעלה מהחכמה, שהיא בחינת סוכב כל עלמין, אין מאירה בגן עדן הארה בבחינת גילוי והשגת המהות. גילוי זה יהיה דווקא בזמן העתיד לבוא, בתחיית המתים, כפי שנכתב באגרת הקודש, בדיבור המתחיל "נודע דבאתעדל"ת כו"; עיינו שם.

כתר, שלמעלה מהחכמה והוא סוכב כל עלמין, אינו מאיר בגן עדן באופן של גילוי והשגת המהות. גילוי זה יתגלה רק בזמן העתיד לבוא, בתחיית המתים, כפי שמבואר באגרת הקודש.

אבל בג"ע [בגן עדן] אין מאיר מבחי' סוכ"ע בגילוי ממש רק מ"מ שייך גם בסוכ"ע בחי' דעת

אבל בגן עדן, [אור] מבחינת סוכב כל עלמין אינו מאיר בגילוי ממש. עם זאת, בחינת דעת שייכת גם לסוכב כל עלמין,

בגן עדן סוכב אינו מאיר בגלוי. ואף על פי כן, דעת שייכת גם לסוכב.

שהוא הידוע מציאותו אע"פ [אף על פי] שאינו יודע [ידוע] מהותו ולכן איתא באדר"ז [באדרא זוטא] שם דעתיקא לא אקרי אתה בגין דאתכסיא ולא אתגליא.^{93, 94}

שהרי מציאותו ידועה, אף שמהותו אינה ידועה. לכן נאמר באידרא זוטא שם, שעתיקא אינו נקרא "אתה", משום שהוא מכוסה ואינו מתגלה.

ידוע שסוכב קיים, אף שמהותו אינה ידועה. לכן נאמר באידרא זוטא שעתיקא, "העתיק הנסתר", אינו נקרא "אתה", משום שהוא מכוסה ואינו מתגלה.

28 ואקרי הוא. וכמ"ש ג"כ בזהר פ' קרח⁹⁵ ע"פ ועבד הלוי הוא.⁹⁶ הוא דא עתיקא.⁹⁷ והיינו שמ"מ ידוע מציאותו רק שאינו ידו מהותו.

והוא נקרא "הוא". כך נאמר גם בזהר, בפרשת קורח, על הפסוק "ועבד הלוי הוא": "הוא" — זהו עתיקא. כלומר, אף על פי כן, מציאותו ידועה, ורק מהותו אינה ידועה.

עתיקא נקרא "הוא" — כינוי בגוף שלישי למי שאינו נוכח. הוזהר בפרשת קורח דורש את המילה "הוא" בפסוק "ועבד הלוי הוא" על עתיקא: מציאותו ידועה, אף שמהותו אינה ידועה.

וכמו עד"מ באדם שיש בחי' שכל ויש בחי' כח המשכיל שממנו נובע השכל שאע"פ [שאף על פי] שכח המשכיל אינו מושג כלל עכ"ז [עם כל זה] ידוע מציאותו שמאחר שהשכל נובע מוכרח שיש מקור שממנו נובע זה כו'.

וכמשל באדם: יש בו בחינת שכל, ויש בו בחינת כוח המשכיל, שממנו נובע השכל. אף שכוח המשכיל אינו מושג כלל, בכל זאת מציאותו ידועה, שכן מאחר שהשכל נובע, בהכרח יש מקור שממנו הוא נובע וכו'.

המשל הוא באדם, שיש בו שכל וגם כוח משכיל שממנו השכל נובע. אי אפשר להשיג את הכוח הזה כלל, אך יודעים שהוא קיים, שכן השכל מוכרח לנבוע ממקור כלשהו.

ועד"ז שבג"ע [שבגן עדן] מאיר החכמה בבחי' גילוי הנה הכתר שממנו מקור נביעת החכמה ידוע מציאותו ונקי' הוא.

וכך גם מאחר שבגן עדן חכמה מאירה בגילוי, מציאותו של כתר, שהוא המקור שממנו חכמה נובעת, ידועה, והוא נקרא "הוא".

בדומה לכך, מאחר שחכמה מאירה בגילוי בגן עדן, ידוע שכתר, המקור שממנו חכמה נובעת, קיים. משום כך הוא נקרא "הוא".

וע"כ שייך בו בחי' דעת (ועמ"ש בד"ה אם בהרת קדמה⁹⁸ גבי קוב"ה [קודשא בריך הוא] אומר טהור שהוא ענין מה שמאיר להם מבחינת המקיף והוא למעלה מבחי' ההשגה שלהם כו').

ולכן שייכת בו בחינת דעת. (וראו מה שנכתב במאמר המתחיל "אם בהרת קדמה", בעניין שהקב"ה אומר "טהור": זהו מה שמאיר להם מבחינת המקיף, והוא למעלה מבחינת ההשגה שלהם וכו').

לכן שייכת בכתר דעת — ידיעת המציאות. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו "אם בהרת קדמה", שבו מוסבר שפסקו של הקב"ה "טהור" הוא מה שמאיר לנשמות מבחינת המקיף, למעלה מהשגתן.

אמנם יש עוד בחי' מקיף עליון יותר שלמעלה גם מבחי' סוכ"ע ונקי' רישא דלא אתיידע⁹⁹ כי לפי שהוא למעלה גם מהיות מקור לחכמה הנקי' אתה

אולם יש בחינה נוספת של מקיף עליון יותר, שלמעלה גם מבחינת סוכב כל עלמין, והיא נקראת "רישא דלא אתיידע" — הראש שאינו נודע. מכיוון שהיא למעלה מפילו מלהיות מקור לחכמה, הנקראת "אתה",

יש, עם זאת, בחינת מקיף עליונה עוד יותר, שלמעלה מפילו מסוכב כל עלמין עצמו, והיא נקראת "רישא דלא אתיידע" — הראש שאינו נודע. היא למעלה מפילו מלהיות מקור לחכמה, הנקראת "אתה".

לכן אינו מושג אפילו בגי' [בגן עדן] בבחי' דעת ממש כי אם בבחי' אמונה ולכן נקי' דלא אתיידע פ"י שהוא למעלה מבחי' הדעת ואינו מאיר כ"א בבחי' אמונה.

לכן אין משיגים אותה אפילו בגן עדן בבחינת דעת ממש, אלא רק בבחינת אמונה. משום כך היא נקראת "דלא אתיידע", כלומר, היא למעלה מבחינת דעת ומאירה רק בבחינת אמונה.

לכן אי אפשר להשיג אותה אפילו בגן עדן באמצעות דעת ממש, אלא רק באמצעות אמונה. זהו פירוש השם "דלא אתיידע": היא למעלה מדעת ומאירה רק כאמונה.

וכמשנ"ת [וכמו שנתבאר] כ"ז [כל זה] בפ"י ברוך שאמר¹⁰⁰ והיה העולם ברוך הוא כו' ע"ש. (ועיין בסידור כביאור ע"פ אתה הצבת גבולות ארץ¹⁰¹ בענין הודאה)

וכפי שנתבאר כל זה בפירוש "ברוך שאמר והיה העולם, ברוך הוא" וכו', עיינו שם. (ועיינו בסידור, כביאור על הפסוק "אתה הצבת גבולות ארץ", בענין הודאה.)

אדמו"ר הזקן מפנה לביאורו על התפילה "ברוך שאמר והיה העולם", וכן לדין בסידור על הודאה, בפירוש הפסוק "אתה הצבת גבולות ארץ".

והנה לעי' [לעיתיד לבוא] יהי' [יהיה] עליי' [עלייה] העולמות דעכשיו מקבלת המלי' מזי"א שנקי' אתה שהוא בחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין]. ולכן בחי' סוכ"ע אינו מושג אפילו בגי' [בגן עדן] רק בהשגת המציאות בלבד וכנ"ל.

והנה לעיתיד לבוא תהיה עליית העולמות. עכשיו מלכות מקבלת מזי"א, הנקרא "אתה", והוא בחינת ממלא כל עלמין. לכן את בחינת סוכב כל עלמין אין משיגים אפילו בגן עדן אלא בהשגת המציאות בלבד, כנזכר לעיל.

לעיתיד לבוא יעלו העולמות. כעת מלכות מקבלת מזי"א, הנקרא "אתה" והוא בחינת ממלא כל עלמין; לכן גם בגן עדן יודעים על סוכב כל עלמין רק שהוא קיים.

אבל לעי"ל [לעיתיד לבוא] שתהיה עליי [עליה] המלי' בכתר שלמעלה מבחי' הדעת דז"א ומה שעכשיו בחינת הכתר אינו אלא בהשגת המציאות כנ"ל יהיה עלי"ל [לעיל] בהשגת המהות כענין הנשמות שנהנין מזיו¹⁰² כו'

אבל לעיתיד לבוא, כשמלכות תעלה לכתר, שלמעלה מבחינת דעת של ז"א, מה שכעת הוא בחינת כתר וניתן להשגת רק כמציאות, כפי שהוזכר לעיל, יושג לעתיד לבוא במהותו, בדומה לנשמות "שנהנין מזיו" וכו',

לעיתיד לבוא מלכות תעלה לכתר, שלמעלה מבחינת דעת של ז"א. מה שכעת אפשר להשיג בכתר רק כמציאות, יושג אז במהותו, בדומה לנשמות בגן עדן שנהנות מזיו השכינה.

שנהנים ממש וכפי אופן מאמרם ז"ך [ז"ל] עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן¹⁰³ כו' עד

והן נהנות ממנו ממש; וכפי שאמרו חז"ל: "עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם בגן עדן" וכו', עד

ההנאה הזאת ממשית וישירה. אדמו"ר הזקן מביא את דברי חז"ל שלעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא יעשה מחול לצדיקים ויישב ביניהם בגן עדן.

הנה אלקינו זה¹⁰⁴ כו' שאין זה אלא לנוכח בודאי כמו בגי"ע [בגן עדן] שיושבין ונהנין שהיא השגת המהות כנ"ל וגילוי זה יהיה לעתיד מבחי' סובב כל עלמין שהוא בחי' כתר

"הנה אלקינו זה" וכו'. אמירה זו נאמרת בוודאי רק על מה שנוכח לפנינו, כמו בגן עדן, שם יושבים ונהנים בהשגת המהות, כפי שהוזכר לעיל. גילוי זה יהיה לעתיד לבוא מבחינת סובב כל עלמין, שהיא בחינת כתר.

שם כל אחד מן הצדיקים יצביע ויאמר: "הנה אלקינו זה" — אמירה הנאמרת רק על מה שנוכח לעיני האדם, כמו ההנאה הישירה של הנשמות בגן עדן. הגילוי הזה יבוא מסובב כל עלמין, מבחינת כתר.

ולכן נק' מחול שהוא עיגול דהיינו בחי' עגולים ומקיפים עליונים יומשכו בבחי' גילוי שיאמר עליהם זה.^{105, 106, 107}

לכן הוא נקרא "מחול", שהוא עיגול: כלומר, בחינת העיגולים והמקיפים העליונים תימשך בגילוי, כך שאפשר יהיה לומר עליהם "זה".

לכן הוא נקרא "מחול", כלומר עיגול: העיגולים והמקיפים העליונים יימשכו בגילוי, כך שאפשר יהיה להצביע עליהם ולומר "זה".

29 ועי' נאמר לעתיד כי עין בעין יראו¹⁰⁸ ואז יומשך להיות בחי' סובב ממדרגות עליונות יותר

על כך נאמר על העתיד לבוא: "כי עין בעין יראו". ואז יימשך, להיות בבחינת סובב כל עלמין, [אור] ממדרגות גבוהות עוד יותר;

על העתיד נאמר: "יראו עין בעין". אז תימשך מדרגה גבוהה עוד יותר ותהיה בבחינת סובב כל עלמין.

דהיינו שהמקיף העליון יותר שעכשיו הוא למעלה מבחי" סוכ"ע ונקי רישא דלא אתיידע יומשך לעתיד להיות בבחי" סוכב וע"ז נאמר ומלאה הארץ דעה¹⁰⁹ כו'.

כלומר, האור המקיף הגבוה יותר, שנמצא כעת למעלה מבחינת סוכב כל עלמין ונקרא "הראש שאינו נודע", יימשך לעתיד לבוא ויהיה בבחינת סוכב. ועל כך נאמר: "ומלאה הארץ דעה" וגו'.

המדרגה המקיפה הגבוהה ביותר, שנמצאת כעת למעלה מסוכב כל עלמין ונקראת "הראש שאינו נודע", תהיה לעתיד לבוא בבחינת סוכב, וכך תהיה ניתנת לידיעה. זהו "ומלאה הארץ דעה": הדעת תגיע למדרגה שכיום אפשר להגיע אליה רק באמונה.

30 ועמ"ש בד"ה יתקע בשופר גדול.^{110, 111} וביאור הדבר הנה ידוע דיש ריבוי רבבות מדרגות בהשתלשלות

וכמו שבגי' עולמות ביי"ע יש בכלל ג' מדרגות הידועים והוא גי"ע [גן עדן] העליון וגי"ע [וגן עדן] התחתון ועוה"ז דעולם העשי' [העשיה]

ראו מה שנכתב במאמר הפותח במילים "יתקע בשופר גדול". ביאור העניין: ידוע שיש רבבות רבות של מדרגות בהשתלשלות. כך, בשלושת העולמות בריאה, יצירה ועשיה יש בכללות שלוש מדרגות ידועות: גן עדן העליון, גן עדן התחתון והעולם הזה, שבעולם העשיה.

אדמו"ר הזקן מפנה למאמר "יתקע בשופר גדול" ומסביר שיש אינספור מדרגות בהשתלשלות העולמות. גם בשלושת העולמות התחתונים לבדם יש, בכללות, גן עדן העליון, גן עדן התחתון והעולם הזה.

והנה ידוע דבכל עילה ועלול מה שבעליון הוא בחי' גילוי נעשה בחי' העלם בתחתון העלול ממנו כו' והיינו מה שהוא בחי' ממלא בעליון נעשה בחי' סוכב בתחתון

ידוע שבכל סיבה ומסובב, מה שבמדרגה העליונה הוא בגילוי נעשה מדרגת ההעלם במדרגה התחתונה, שהיא המסובב שלה, וכו'. כלומר, מה שבעליון הוא בבחינת ממלא כל עלמין נעשה בבחינת סוכב כל עלמין בתחתון;

בכל סיבה ומסובב, מה שמתגלה במדרגה העליונה נעשה נסתר במדרגה התחתונה. מה שהוא ממלא כל עלמין, האור השוכן בפנים, עבור העליון, נעשה סוכב כל עלמין, האור המקיף והנסתר, עבור התחתון.

וכן העליון לגבי העליון הימנו ועד"ז עד רום המעלות בריבוי רבבות מדרגות עד אין קץ ושיעור הכל הוא בבחי' העלם וגילוי דהיינו סוכב וממלא כו' וגם בגי"ע [בגן עדן] העליון וגי"ע [וגן עדן] התחתון ע"ד הזה.

וכך גם העליון ביחס למדרגה שמעליו, וכן הלאה עד רום המעלות, ברכבות רבות של מדרגות שאין להן סוף ושיעור. הכול הוא בבחינת העלם וגילוי, כלומר סוכב וממלא וכו'. וכך גם ביחס לגן עדן העליון ולגן עדן התחתון;

כך הדבר מדרגה אחר מדרגה, עד אין סוף: הכול עניין של העלם וגילוי, סוכב וממלא. גם גן עדן העליון וגן עדן התחתון קשורים זה לזה באותו אופן.

דהיינו מה שבג"ע [שבגן עדן] העליון הוא בבחי' השגת המהות לנוכח דהיינו בבחי' גילוי ממש עדיין בבוא ההארה הזאת למטה בג,ע התחתון היא להם שם בבחי' ההעלם והסובב והוא רק להם בבחי' השגת המציאות בלבד כו'

כלומר, מה שבגן עדן העליון הוא בבחינת השגת המהות באופן נוכח, כלומר בגילוי ממש, כשהארה זו יורדת לגן עדן התחתון היא עדיין בבחינת העלם וסובב עבורם שם, והם משיגים אותה רק כהשגת המציאות בלבד וכו'.

מה שגן עדן העליון משיג ישירות, במהותו, מגיע לגן עדן התחתון כדבר נסתר ומקיף, ושם יודעים רק שהוא קיים.

ולעיתיד כתיב וישם מדברה כעדן¹¹² שמה שהוא עכשיו בחי' עדן יהי' [יהיה] גילוי זה למטה ממש להיות מדברה כעדן וא"כ בחי' עדן יתעלה עוד יותר לאין קץ כו'

ולעיתיד לבוא נאמר: "וישם מדברה כעדן". מה שכעת הוא בבחינת עדן יתגלה למטה ממש, כך שמדברה יהיה כעדן; ואם כן, בחינת עדן עצמה תתרומם עוד יותר, עד אין קץ וכו'.

על העתיד נאמר: "וישם מדברה כעדן". מה שכעת הוא עדן יתגלה למטה, ועדן עצמו יתרומם עוד ועוד, בלי סוף.

ועד"ז יש נ' אלפים יובלות¹¹³ כו' ומכ"ז [ומכל זה] יובן ענין ומלאה הארץ דעה וכ"ז [וכל זה] נמשך ע"י וידעת היום:

וכך גם יש חמישים אלף יובלות וכו'. מכל זה יובן ענין "ומלאה הארץ דעה"; וכל זה נמשך באמצעות "וידעת היום".

העלייה נמשכת דרך "חמישים אלף יובלות". הדבר מסביר את ההבטחה "ומלאה הארץ דעה", וכל זה נמשך באמצעות העבודה בהווה של "וידעת היום".

קטע 7 • 311-32

"דברו על לב ירושלים"

31 ה וזהו ענין דברו על לב¹¹⁴ ירושלים¹¹⁵ וקראו אליה. פי' וקראו אליה היינו מה שימשך בבחי' א"פ [אור

פנימי] ממש בהשגת המהות ע"ד עין בעין יראו.

5. וזהו פירוש "דברו על לב ירושלים וקראו אליה". "וקראו אליה" פירושו שהאור יימשך בבחינת אור פנימי ממש, בהשגת המהות, בדומה ל"עין בעין יראו".

סעיף 5 מפרש לאור זאת את דברי ישעיהו: "דברו על לב ירושלים וקראו אליה". "וקראו אליה" פירושו גילוי ישיר כאור פנימי, השגת המהות, כמו ב"יראו עין בעין".

ודברו על לב הוא בחי' מקיף והיינו כי לאחר שיומשך המקיפים דעכשיו להיות בבחי' א"פ [אור פנימי]

וידברו על לב" הוא בחינת אור מקיף. כלומר, לאחר שהאורות המקיפים של ההווה יימשכו והיו בבחינת אור פנימי,

"דברו על לב", ובפרט המילה "על", מבטא אור מקיף שנמצא מעל הלב. כאשר האורות המקיפים של היום יהפכו לאור פנימי, יבוא במקומם אור מקיף חדש.

אזי יומשך אור עליון וגדול יותר להיות בבחי' מקיף מה שעכשיו הוא למעלה מעלה גם מהיות נק' אור מקיף

אז יימשך אור עליון וגדול יותר ויהיה בבחינת אור מקיף: אור שכעת נמצא הרחק למעלה, אפילו מהמדרגה שבה אפשר לכנותו אור מקיף.

אור עליון וגדול יותר, שכעת נמצא הרחק למעלה אפילו מהמדרגה שבה אפשר לכנותו אור מקיף, יהפוך אז לאור המקיף.

(ועיין מענין דברו על לב ברבות וישלח פרשה פ'. אחרי פכ"א במדרש איכה בסוף אלפא ביתא קדמאא בפסוק תבא כל.

(ועיינו בעניין "דברו על לב" במדרש רבה, וישלח, פרשה פ'; אחרי, פרק כ"א; במדרש איכה, בסוף האלה"בית הראשון, על הפסוק "תבוא כל";

אדמו"ר הזקן מוסיף הערה ומונה מדרשים העוסקים בביטוי "דברו על לב": בראשית רבה על וישלח, ויקרא רבה על אחרי, ואיכה רבה בסוף האלה"בית הראשון, על הפסוק "תבוא כל רעתם".

במדרש קהלת ע"פ דברתי אני עם לבי¹¹⁶ וע"פ עת לאהוב גבי ועת לדבר ועמ, ש בד"ה אחרי ה' אלקיכם תלכו¹¹⁷ בענין והיו הדברים כו' על לבבך).^{118, 119}

במדרש קהלת, על הפסוק "דיברתי אני עם לבי", וכן על הפסוק "עת לאהוב", בעניין "ועת לדבר". ועיינו גם במה שכתוב במאמר המתחיל "אחרי ה' אלקיכם תלכו", בעניין "והיו הדברים האלה" וכו', "על לבבך".

הוא מונה גם את קהלת רבה על "דיברתי אני עם לבי" ועל "עת לדבר", וכן את מאמרו "אחרי ה' אלקיכם תלכו", העוסק בפסוק "והיו הדברים האלה... על לבבך".

וע"ז נאמר ומלאה הארץ דעה וממילא מובן שיהיה מקיף למקיף מבחי' עליונה יותר כי לגדולתו אין חקר¹²⁰ וכמ"ש כרוב גודלו¹²¹ כו'.

ועל כך נאמר: "ותימלא הארץ דעה". ומובן מאליו שיהיה אור מקיף לאור המקיף, ממדרגה עליונה עוד יותר, שהרי "לגדולתו אין חקר", וכמו שנאמר "כרוב גודלו" וכו'.

זהו "ותימלא הארץ דעה". ומכיוון ש"לגדולתו אין חקר", תמיד יהיה אור מקיף מעל האור המקיף, ממדרגות עליונות יותר ויותר.

ועי' נאמר לעתיד ג"כ והיה צדק אזור מתניו¹²² והאמונה אזור חלציו¹²³ כוי (ועי' בזהר פי בלק דקצ"ח ע"ב).¹²⁴

ועל כך נאמר גם על העתיד: "והיה צדק אזור מתניו, והאמונה אזור חלציו" וכוי (ועיינו בזהר, פרשת בלק, דף קצ"ח ע"ב).

ישעיהו אומר זאת גם על העתיד: "והיה צדק אזור מתניו, והאמונה אזור חלציו". האמונה מתוארת כאזור, דבר המקיף, בהתאם לרעיון של אור מקיף חדש.

אך כל המשכות אלו לעתיד הוא ע"י היום לעשותם¹²⁵ וזהו כי מלאה צבאה. שהוא ענין בירורי הניצוצות שמבררין ע"י תפלה ותומ"צ [ותורה ומצות].

אך כל ההמשכות הללו לעתיד יהיו באמצעות "היום לעשותם". וזהו "כי מלאה צבאה": ענין בירור הניצוצות, שמבררים באמצעות תפילה, תורה ומצוות.

כל הגילויים העתידיים הללו תלויים ב"היום לעשותם" — בעבודה הנעשית בזמן הזה. זהו פירוש דברי ישעיהו "כי מלאה צבאה": בירור הניצוצות באמצעות תפילה, תורה ומצוות.

וזהו ג"כ משארז"ל [מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] אם ישראל עושין תשובה¹²⁶ נגאלין. שתשובה היינו שיחזרו הניצוצות שנפלו למטה לשוב למקורן ושרשן ואחר שישלמו בירור כל הניצוצות ע"י נאמר כי מלאה צבאה.¹²⁷

וזהו גם מה שאמרו חז"ל: "אם ישראל עושים תשובה, הם נגאלים". תשובה פירושה שהניצוצות שנפלו למטה יחזרו למקורם ולשורשם; ולאחר שיושלם בירורם של כל הניצוצות, על כך נאמר: "כי מלאה צבאה" — הושלם זמן שירותה.

כך גם באמירת חז"ל: "אם ישראל עושים תשובה, הם נגאלים": תשובה פירושה השבת הניצוצות שנפלו למטה למקורם. כאשר יושלם בירורם של כל הניצוצות, "מלאה צבאה" — הושלם זמן שירותה.

32 ואזי דברו על לב כוי ועמ"ש בד"ה וכל בניך¹²⁸ כוי מרבים שלום כוי ע"ש והנה ע"י בירור ניצוצות הנ"ל נמשך ג"כ גילוי בחי הדעת וכמ"ש בד"ה אחרי ה' אלקיכם תלכו¹²⁹ ועיקר הבירור

ואזי, "דברו על לב" וכוי. ראו מה שכתוב במאמר המתחיל "וכל בניך" וכוי, "מרבים שלום" וכוי; עיינו שם. והנה, באמצעות בירור הניצוצות שהוזכרו לעיל, נמשכת גם התגלות של בחינת דעת, כפי שכתוב במאמר המתחיל "אחרי הוי' אלקיכם תלכו". ועיקר הבירור

לאחר מכן בא "דברו על לב" — האור המקיף החדש. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו על "וכל בניך... מרבים שלום", ומוסיף שבירור הניצוצות מביא גם להתגלות הדעת, כפי שמוסבר במאמר "אחרי הוי' אלקיכם תלכו".

היינו ע"י התפלה ותורה ומצות והיינו שעייז ממשכים בחי ורעה אמונה¹³⁰ ועמ"ש באגה"ק [באגרת הקודש] ע"פ חגרה בעוז מתניה¹³¹ איך ע"י עסק התורה נמשך החיות והכח בהאמונה.

הוא באמצעות התפילה, התורה והמצוות. כלומר, על ידי כך ממשכים את הבחינה של "ורעה אמונה". וראו מה שכתוב באגרת הקודש על הפסוק "חגרה בעוז מתניה": כיצד על ידי העיסוק בתורה נמשכות חיות וכוח אל האמונה.

עיקר הברור נעשה באמצעות התפילה, התורה והמצוות, המביאות ל"ורעה אמונה" — הזנה של האמונה. אדמו"ר הזקן מפנה לאגרת הקודש על "חגרה בעוז מתניה", ובה מוסבר כיצד העיסוק בתורה ממשיך חיות וכוח אל האמונה.

קטע 8 • ו 33-36

התורה כמזון לאמונה

33 ובספרי איתא ע"פ והיו הדברים האלה¹³² כו' שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם.¹³³

ובספרי נאמר על הפסוק "והיו הדברים האלה" וכו', שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם.

הספרי מלמד שעל ידי כך שמפנימים את "הדברים האלה" של התורה, "אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם". לימוד התורה עצמו מוביל להכרת ה'.

והענין כי השגת ולימוד התורה הוא השגת מהות רצונו וחכמתו ית' ממש שלמעלה מידיעת המציאות בלבד

והענין הוא שהשגת התורה ולימודה הם השגה של עצם רצונו וחכמתו ית' ממש, שהיא למעלה מידיעת המציאות בלבד;

החסבר הוא שלימוד התורה פירושו השגה של עצם רצונו וחכמתו של ה', ולא רק ידיעה שמהו קיים.

רק שהשגה זו הוא כמכו שנתלבשו חכמתו ורצונו ית' בעשיי [בעשייה] גשמיות שלפי שנתלבשו בעשייה גשמיות ע"כ יש בהם השגת המהות משא"כ כמו שהם למעלה הרי לית מחשבה תפיסא בהן כלל.

אלא שהשגה זו היא כפי שחכמתו ורצונו ית' התלבשו בעשייה גשמית. מכיוון שהתלבשו בעשייה גשמית, אפשר להשיג בהם את המהות; לא כך כפי שהם למעלה, שעליהם נאמר ש"לית מחשבה תפיסא בהן כלל".

הדבר אפשרי רק משום שחכמתו ורצונו של ה' התלבשו בעניינים גשמיים של עשייה, כלומר בדיני התורה. כפי שהם למעלה, "לית מחשבה תפיסא בהן כלל"; כשהם מלובשים בעניינים גשמיים, אפשר להשיג את מהותם.

34 ועמ"ש מזה באריכות במ"א בביאור ע"פ ולא תשבית מלח^{134, 135} כפי ויקרא אבל עכ"פ [על כל פנים] הוא השגת מהות חכמתו ורצונו ית' ממש.

ראו מה שנכתב על כך בהרחבה במקום אחר, בביאור על הפסוק "ולא תשבית מלח" בפרשת ויקרא. אך על כל פנים, זוהי השגה של עצם חכמתו ורצונו ממש, יתברך.

אדמו"ר הזקן מפנה לדיון המורחב שלו על הפסוק "ולא תשבית מלח" בפרשת ויקרא. מכל מקום, לימוד התורה משיג את עצם חכמתו ורצונו של ה'.

ולכן יש בכח השגה זו להיות ורעה אמונה¹³⁶ שהוא ענין המשכת הדעת כי הדעת הוא השגת והכרת המציאות מבחי' סוכ"ע כנ"ל והשגת ולימוד התורה

לכן יש בכוחה של השגה זו להביא לידי "ורעה אמונה", כלומר להמשיך את בחינת הדעת. שהרי דעת היא השגה והכרה במציאות הבחינה של סוכב כל עלמין, כפי שנזכר לעיל; והשגת התורה ולימודה

משום כך יש בכוחו של לימוד התורה "לרעות אמונה", כלומר להמשיך לתוכה את בחינת הדעת. כפי שהוסבר לעיל, דעת היא ההכרה במציאותו של סוכב כל עלמין.

היא השגת מהות חכמתו ורצונו ית' שמבחי' סוכ"ע ולא בהשגת המציאות לבד רק שהתורה נשפלה למטה בענינים גשמיים והרי זה

הם השגה של עצם חכמתו ורצונו יתברך, שמבחינת סוכב כל עלמין, ולא השגה של המציאות בלבד; אלא שהתורה ירדה למטה, לענינים גשמיים. והרי זה

לימוד התורה משיג את עצם חכמתו ורצונו של הקב"ה, שמקורם בסוכב, ולא רק את מציאותם. אלא שהתורה ירדה לענינים גשמיים.

כמו עכד"מ [עד"מ] המאכל שמחיה את האדם ומוסיף בו דעת שאין התינוק יודע לקרות אבא¹³⁷ עד שיטעום טעם דגן והיינו לפי ששרש החטה מבחי' דעת דתהו שלמעלה מהאדם כו'

כמו, על דרך משל, מאכל שמחיה את האדם ומוסיף בו דעת, שהרי "אין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן". והטעם לכך הוא ששורש החיטה מבחינת הדעת דתוהו, שלמעלה מן האדם וכו'.

הדוגמה היא ממאכל: הדגן מקיים את האדם ואף מוסיף לו דעת, כפי שאמרו חז"ל שתינוק אינו יודע לקרוא "אבא" עד שיטעם דגן. זאת משום ששורש החיטה הוא בבחינת הדעת של עולם התוהו, מדרגה שלמעלה מן האדם.

ולכן **אע"פ** [אף על פי] **שנשפל למטה מהאדם עכ"ז** [עם כל זה] **מחיה הוא את האדם וממשיך בו דעת כך עד"ז**
אע"פ [אף על פי] **שהתורה שבע"פ** [שבעל פה] **מדברת בענינים גשמיים שבעוה"ז שזהו למטה מבחי**
ההשכלה וההתבוננות בגדולת ה'.

לכן, אף שירד למטה מן האדם, הוא בכל זאת מחיה את האדם וממשיך בו דעת. וכך גם, אף שהתורה שבעל פה מדברת בענינים גשמיים של העולם הזה, שהם למטה מבחינת ההשכלה וההתבוננות בגדולת ה',

אף שהחיטה נמוכה מן האדם, היא מחיה אותו וממשיכה בו דעת. בדומה לכך, התורה שבעל פה עוסקת בענינים גשמיים של העולם הזה, שנראים נמוכים מן העיון וההתבוננות בגדולת ה'.

אך **עכ"ז** [עם כל זה] **שרשה גבוה יותר כי היא השגת המהות רצונו וחכמתו ית' ממש. לכן היא בחי' מזון**
לנפש ורעה אמונה שממשיך בחי' דעת באמונה.

אף על פי כן, שורשה גבוה יותר, שכן היא השגה של עצם רצונו וחכמתו יתברך ממש. לכן היא בחינת מזון לנפש ו"רעה אמונה", שממשיכה את בחינת הדעת באמונה.

ובכל זאת, שורשה של התורה שבעל פה גבוה יותר, משום שהיא משיגה את עצם רצונו וחכמתו של הקב"ה. משום כך היא מזון לנפש ו"רעה אמונה", הממשיכה את בחינת הדעת באמונה.

35 וזהו אתה הראת לדעת¹³⁸ ראייה הוא השגת המהות והיינו ע"י עסק התורה שהיא חכמתו ורצונו ית' רק שנתלבשו בעשיי' [בעשייה]

וזהו [פירוש] "הראו לך כדי שתדע": ראייה היא תפיסה של המהות, והיא נעשית באמצעות העיסוק בתורה, שהיא חכמתו ורצונו יתברך, אלא שהם מלובשים בעשייה;

זהו "הראו לך כדי שתדע": להראות, כלומר לראות, פירושו לתפוס את המהות, והדבר מתאפשר באמצעות לימוד התורה, שהיא חכמתו ורצונו של ה', המלובשים בעשייה.

ולכן מזה נמשך לדעת כי ה' הוא האלקים וגוי'. ועמ"ש ע"פ בשברי לכם מטה לחם.^{139, 140}

ולכן מתוך כך נמשכת הידיעה "שהוי' הוא אלקים" וגוי'. ראו מה שנכתב על הפסוק "בשברי לכם מטה לחם".

מן הראייה הזאת באה הידיעה "שהוי' הוא אלקים" — דעת גם על מה שלמעלה מהשגה. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו "בשברי לכם מטה לחם".

36 ועמ"ש בס"ב [בספר של בינונים] פנ"א ומהו הלבוש כו' דלעילא לעילא כו'. ועיין עוד בסידור בד"ה ששת

ימים¹⁴¹ תאכל מצות¹⁴² בענין ראתה שפחה על הים כו'

ראו את שנכתב בספר של בינונים, פרק 51: "ומהו הלבוש" וכו', "שלמעלה מעלה" וכו'. ראו עוד בסידור, במאמר הפותח במילים "ששת ימים תאכל מצות", בענין "ראתה שפחה על הים" וכו',

אדמו"ר הזקן מפנה לקטע בתניא, "ומהו הלבוש", העוסק בחכמת ה' "שלמעלה מעלה" (הטקסט מציין פרק 51; במהדורות התניא המקובלות כיום הקטע נמצא בפרק 52), וכן למאמר שבסידור "ששת ימים תאכל מצות", העוסק בדברי חז"ל ש"ראתה שפחה על הים" את מה שלא ראו הנביאים.

והיינו ע"י הגילוי מבחי' אנכי מי שאנכי¹⁴³ שע"י נהפך הים ועלמא דאתכסיא לבוא לידי גילוי בבחי' ראייה ממש כמ"ש זה אלי ואנוהו ועד"ז יובן ג"כ שהתורה והמצוות שהם הדברים אשר אנכי מצוך היום.¹⁴⁴

והיינו באמצעות הגילוי מבחינת "אנכי מי שאנכי", שבאמצעותו נהפכו הים והעולם הנסתר לגילוי, בדרגה של ראייה ממש, כפי שנאמר: "זה אלי ואנוהו". ועל פי זה יובן גם שהתורה והמצוות הן "הדברים אשר אנכי מצוך היום":

ראייה זו באה מגילוי "אנכי מי שאנכי", עצמותו של ה', שהפך את הים, "העולם הנסתר", לגילוי גלוי, עד שאפשר היה להצביע ולומר: "זה אלי". בדומה לכך, התורה והמצוות הן "הדברים אשר אנכי מצוך היום".

אנכי מי שאנכי ע"כ יש בכחן להמשיך בחי' הדעת בהאדם שיבוא לבחי' הראת לדעת וידעת היום כו'.¹⁴⁵

"אנכי" הוא "מי שאנכי". לכן יש לתורה ולמצוות כוח להמשיך באדם את בחינת הדעת, כדי שיגיע לבחינת "הראת לדעת" ו"ידעת היום" וכו'.

"אנכי" הוא "מי שאנכי" — עצמותו ממש של ה'. לכן התורה והמצוות יכולות להמשיך דעת באדם ולהביאו ל"הראת לדעת" ול"ידעת היום".

קטע 9 • 371

סיכום

37 קיצור. ענין הדעת שהוא אינו ידיעת המהות כ"א ידיעת המציאות כמו ידיעת האדם כחות נפשו ולכן

אע"ג [אף על גב] שהקב"ה לית מחשבה תפיסא ביה כלל עכ"ז [עם כל זה] צ"ל וידעת היום^{146, 147} כוי ממש.

סיכום. עניינה של דעת: אין זו ידיעת המהות, אלא ידיעת המציאות, כמו ידיעת האדם את כוחות נפשו. לכן, אף על פי ש"לית מחשבה תפיסא ביה כלל" — שום מחשבה אינה יכולה להשיג אותו כלל — בכל זאת צריכה להיות בפועל בחינה של "וידעת היום" וכי.

סיכום: דעת היא ידיעת המציאות ולא ידיעת המהות, כמו ידיעת האדם את כוחות נפשו. לכן, אף על פי שאין מחשבה יכולה להשיג את ה', "וידעת היום" הוא ציווי ממשי.

והנה בהתורה יש ג"כ כמו"כ [כמו כן] השגת המהות וידעת המציאות. והנה המשכת המדות הוא ע"פ הדעת

והנה, גם בתורה יש הן השגת המהות והן ידיעת המציאות. והנה, המשכת המדות היא על פי הדעת;

גם בתורה יש השגת המהות וידעת המציאות. המדות נמשכות על פי הדעת.

וזהו דע את אלקי אביך¹⁴⁸ שהוא שלא יסיח דעתו מזה שויתי ה' לנגדי תמיד¹⁴⁹ ומ"מ הדעת הוא רק בחי' אחוריים לגבי ראייה אך השכר מוידעת היום לעתיד עין בעין יראו¹⁵⁰ כוי.

וזהו "דע את אלקי אביך", כלומר, שלא יסיח את דעתו מכך: "שויתי הוי' לנגדי תמיד". ואף על פי כן, הדעת היא רק בחינת אחוריים ביחס לראייה; אבל השכר על "וידעת היום" לעתיד לבוא הוא "עין בעין יראו" וכי.

לכן, "דע את אלקי אביך" פירושו לזכור את ה' תמיד: "שויתי הוי' לנגדי תמיד". הדעת היא רק בחינת "אחוריים" ביחס לראייה, אך שכרה לעתיד לבוא הוא "עין בעין יראו".

וענין ומלאה הארץ דעה.¹⁵¹ ענין דברו וקראו ושכל המשכות אלו נמשך ע"י וידעת היום לעשותם:¹⁵²

וענינו של "ומלאה הארץ דעה". עניינם של "דברו" ו"קראו"; וכל ההמשכות האלה נמשכות באמצעות "וידעת היום" ו"היום לעשותם".

הסיכום מזכיר גם את "ומלאה הארץ דעה", את משמעותם של "דברו" ו"קראו", ואת העובדה שכל הגילויים העתידיים האלה נמשכים באמצעות "וידעת היום" ו"היום לעשותם".

בעבודה

לשים את ה' בתודעה ללא הרף, "שויתי הוי' לנגדי תמיד", כשם שאדם מודע לעצמו תמיד ואינו חדל מכך. מודעות יציבה זו, יותר מאמונה לבדה, מביאה לאהבת ה', ליראה מלעבור על רצונו ולכוח להתרחק מן החטא. יש ללמוד גם את הלכות התורה, שבהן אפשר להשיג את חכמתו ורצונו של ה' כפי שהם מלובשים בעניינים גשמיים; זהו המזון ההופך את האמונה לידיעה חיה.

שאלות לשיחה

1. איך אדם יכול לדעת באמת דבר שאת מהותו אינו יכול להשיג? אילו דוגמאות מניסיונכם מתאימות להגדרת הדעת של אדמו"ר הזקן?
2. מדוע האמונה לבדה אינה עוצרת את הגנב במנהרה, ואילו הדעת מניעה אדם לפעול?
3. מדוע דווקא הלכות התורה הגשמיות, ולא התבוננות מופשטת בלבד, הן הדרך להמשיך דעת אל האמונה?
4. אם דעת היא רק "אחוריים" של ראייה, מדוע היא נושא של ציווי, וכיצד היא מובילה לראייה לעתיד לבוא?
5. מה פירוש הדבר שתמיד יהיה "אור מקיף שלמעלה מן האור המקיף"?

מקורות והפניות

הערות

found of thee; but if thou forsake Him, He will cast thee off
for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 6

6 יכולים הנבראים להגיע ולהשיג

ההערה מפנה לסדרת המאמרים הארוכה של הרבי הרש"ב משנת תרע"ב, העוסקת בכך שהנבראים יכולים להגיע ולהשיג את מציאותו של ה'. זהו דיון מקביל ומאוחר יותר.

הערת קה"ת

ראה המשך בששה"ק תערי"ב ח"א פרק צח.

7 "הראו לך, כדי שתדע שהי' הוא האלקים; אין עוד מלבדו". בדומה ל"דע היום", הפסוק מתייחס לידיעת ה' כדבר שאדם יכול להשיג.

Deuteronomy 4:35 דברים ד':ל"ה

אַתָּה הָרָאֵת לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ:

Unto thee it was shown, that thou mightiest know that the
L-RD, He is G-d; there is none else beside Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 7

8 בזהר בהעלותך (דקנ"ב ע"א)

ההערה מצטטת את דברי הוהר על גוף התורה ונשמתה, ומציינת שהביאור נלקח מהסבר בכתב יד של חסיד. היא מתעדת את מקור נוסח ההערה.

הערת קה"ת

אורייתא אית לה גופא דאינון פקודי דאורי"י דאקרון גופי תורה כו' חכימין עבדי דמלכא עילאה אינון דקיימי בטורא דסיני (ע' בנצ"א משמע אותן שאינון יודעי סודי התו'. (בהגהה שאינם מאמינים כו') לא עמדו על ה"ס ע"ש) לא מסתכלי אלא בנשמתא דאיהי עיקרא דכלא אורי"י ממש ע"ש. — ביאור מחסיד בכת"י.

9 אשרי מי שבא לכאן

רב יוסף, בנו של רבי יהושע בן לוי, חלה ואיכד את הכרתו, וכשהתאושש סיפר ששמע את האמירה הזאת בעולם העליון. אדמו"ר הזקן מסיק מכך שהנשמות בגן עדן לומדות את התורה שלמדו למטה.

Pesachim 50a:7-8 פסחים נ א:ז'-ח'

וְשִׁמְעֵתִי שְׁהִיוּ אוֹמְרִים: אֲשֶׁרִי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתִלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ. וְשִׁמְעֵתִי שְׁהִיוּ אוֹמְרִים: הָרוּגִי מְלָכוֹת אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד בְּמַחֲצֵתָן. (וּמֵאָן) נִינְהוּ? אֵילִימָא רַבִּי עֲקִיבָא וְהַבְיָרִיו — מְשׁוּם הָרוּגִי מְלָכוֹת וְתוּ לֹא! אֵלֶּא: הָרוּגִי לוֹד.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים נ, א. ושי"ג. וראה גם לקמן שה"ש כב, ד. ובלקו"ש חכ"ד ע' 570 וע' 580.

10 שור שנגח

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ב"ק פ"ד, מ"א. פ"ה, מ"א.

פסוקה 1

1 "דע היום והשב אל לבבך כי הוי' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד". המאמר מיוסד על פסוק זה: הוא מסביר איוו "ידיעה" הפסוק מצווה עליה.

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וַיֵּדַעַת הַיּוֹם וְהַשְׁבַּת אֶל־לִבְכָּךְ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is
G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is
none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 2

2 מבשרי אחזה

"ומבשרי אחזה אלוהה". אדמו"ר הזקן מביא את דברי איוב כבס"ס ללימוד על האלוהות מתוך מה שאדם מבחין בו בעצמו.

Job 19:26 איוב י"ט:כ"ו

וְאַחֵר עוֹרִי נִקְפֹּזָאָת וּמִבְשָׂרִי אֶחְזֶה אֱלֹהֶ:

And when after my skin this is destroyed, Then without my
flesh shall I see G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 5

3 בלשון הפלוסופים

שם, ב-Likkutei Torah על Parshas Pekudei, משתמש אדמו"ר הזקן במונחים הפילוסופיים לתיאור המידות האלוהיות: "התארים החיוביים", כפי שהם מכונים בלשון הפילוסופים, מתארים מהו דבר מצד מהותו, ואילו התארים השליליים אינם מלמדים דבר על המהות, אלא רק מה הדבר אינו. אותה לשון פילוסופית של מהות ומציאות מיושמת כאן ביחס לדעת.

הערת קה"ת

ע"ל פקודי ו, ג. [כ].

4 ונקי' הרגשה זו בשם ידיעה

ההערה מפנה ל-Or HaTorah על Parshas Vayakhel, בעניין זה שהרגשה זו נקראת "ידיעה". זהו דיון מקביל בחיבורו של הצמח צדק.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת ויקהל ע' ב'תשצב.

5

דוד אומר לשלמה: "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם". אדמו"ר הזקן רואה ב"ידיעה" זו דגם לדעת: תחושה ממשית של מציאות ה'.

I Chronicles 28:9 דברי הימים א כ"ח:ט'

וְאַתָּה שְׁלֹמֹה־בְנִי דַע אֶת־אֱלֹקֵי אָבִיךָ וְעַבְדֵהוּ בְּלֵב שְׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ הִפְצָה כִּי כָל־לִבָּבוֹת דֹּרֶשׁ ה' וְכָל־יֶצֶר מַחְשְׁבוֹת מִכִּין אִם־תִּדְרָשְׁנוּ יִמְצָא לָךְ וְאִם־תַּעֲזֹבֵנוּ יִנְיַחֲךָ לְעֵד:

And thou, Solomon my son, know thou the G-d of thy father, and serve Him with a whole heart and with a willing mind; for the L-RD searcheth all hearts, and understandeth all the imaginations of the thoughts; if thou seek Him, He will be

11 שור שננגח

דיני המשנה על שור שננגח. אדמו"ר הזקן מביא אותם כדוגמה לדין גשמי שהנשמות בגן עדן לומדות את משמעותו הרוחנית.

Mishnah Bava Kamma 4:1 משנה בבא קמא ד':א'

שור שנגח ארבעה וחמשה שורים זה אחר זה, לשלם לאחרון שנגח. ואם יש בו מותר, יחזיר לשלפניו. ואם יש בו מותר, יחזיר לשלפני פניו. והאחרון אחרון נשפר, דברי רבי מאיר. רבי שמעון אומר, שור שנה מאתים שנגח שור שנה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום, זה נוטל מנה וזה נוטל מנה. חזר ונגח שור אחר שנה מאתים, האחרון נוטל מנה, ושלפניו, זה נוטל חמשים וזה נוטל חמשים וזו. חזר ונגח שור אחר שנה מאתים, האחרון נוטל מנה, ...

an ox has gored four or five other oxen, this one after [If] this one: the owner shall pay to [the owner of] the last ox injured. If money remains, it will go to the [the owner of] the previously [injured ox]. If money still remains, it will go to the [the owner of the ox injured] previous to the previously [injured ox]. [The owner of] the last [injured ox] benefits, according to Rabbi Meir. Rabbi Shimon says, "[If] an ox worth ... 200 gores an ox worth 200 and the

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

12 שור שננגח

משנה נוספת מדיני שור שננגח, המובאת בהערת קה"ת לצד המשנה הקודמת.

Mishnah Bava Kamma 5:1 משנה בבא קמא ה':א'

שור שנגח את הפרה ונמצא עברה בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה, אם משנגחה ילדה, משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לילד. וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ולדה בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה, אם משנגחה ילדה, משלם חצי נזק מן הפרה ורביע נזק מן הילד:

If an ox gored a cow [and it died] and its newly born young was found [dead] at its side, and it is not known if the cow gave birth before the ox gored, or if after the ox gored the cow gave birth, the owner of the ox pays half damages for the cow and one quarter damages for the newborn. And also if a cow gored an ox and its newly born young was found at ... its side, and it is not known if the cow gave birth

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

13 דהלכה זו דבר ה' היא

התלמוד מפרש את הביטוי "דבר ה'" שבספר עמוס כמתייחס להלכה. אדמו"ר הזקן מסתמך על כך כדי להראות שכל דין הוא דברו של ה' עצמו, ולכן לומדים אותו גם למעלה.

Shabbat 138b:11-12 שבת קל"ח ב:י"א-י"ב

"דבר ה'" — זו הלכה, "דבר ה'" — זה הקץ, "דבר ה'" — זו נבואה. ומאי "שוטטו לבקש את דבר ה'" אמרו: עתידה אשה שתטול כפר של תרומה ותחזור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לידע אם טמאה היא ואם טהורה היא, ואין מבין.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת קלה, ב.

14 והקב"ה יושב ושונה כנגדו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תדבאר רפ"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד (בשינוי ל' קצת).

15 והקב"ה יושב ושונה כנגדו

המדרש מלמד שכאשר תלמיד חכם יושב ולומד, הקדוש ברוך הוא יושב מולו ולומד עמו. אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות שגם ה' עצמו, כביכול, לומד את הדינים האלה.

Tanna DeBei Eliyahu Rabbah 18:1 תנא דבי אליהו רבה י"ח:א'

... א"כ למה נאמר בכל צרתם לו צר אלא אמר הקב"ה בכל צער וצער שיש לישראל כביכול אני עמהם שנאמר לו צר א"ת לו צר אלא לי צר שנאמר (ישעיהו מ"ט:ג') ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כך אתפאר לכך נאמר קומי רני בלילה וגו' מאי שפכי כמים לכך נכח פני ה' מכאן אמרו כל ת"ח שיושב וקורא ושונה ועוסק בתורה הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו שכאן נאמר נכח פני ה' ולהלן הוא אומר ויחנו אלה נוכח אלה וגו' (מלכים א' כ':כ"ט) מה להלן פניהם של אלו נוכח פניהם ...

OYW (segmentation according to Warsaw 1880) (Public Domain)

16 והקב"ה יושב ושונה כנגדו

הילקוט על איכה מביא את אותה הוראה בניסוח מעט שונה, כפי שמציינת הערת קה"ת.

Yalkut Shimoni on Nach 1034 ילקוט שמעוני על נ"ך תתרל"ד

17 פני שור מהשמאל

בחזון המרכבה של יחזקאל יש לכל אחת מהחיות פני אדם ופני אריה מימין, "ופני שור מהשמאל" ופני נשר. אדמו"ר הזקן מביא זאת כדוגמה ל"שור" הרוחני שהנשמות לומדות.

Ezekiel 1:10 יחזקאל א':י'

ודמות פניהם פני אדם ופני אריה אלהימין לארבעתם ופני שור מהשמאל לארבעתם ופני נשר לארבעתם:

As for the likeness of their faces, they had the face of a man; and they four had the face of a lion on the right side; and they four had the face of an ox on the left side; they four had also the face of an eagle

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל א, י.

מלאך המות למקרב לקה, מדלף הנה קא פסיק פומיה מגרסיה. אדוקי נשב זיקא וְאוּשׁ בִּינִי קִנִּי, סבר גונדא דפרשי הוא. אָמַר: תִּינַח נַפְשִׁיהָ דְהָהוּא גִבְרָא, וְלֹא יִמָּסַר בִּידָא דְמִלְכוּתָא.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

22 שש מעלות במקוואות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
מקוואות רפ"א.

23 שש מעלות במקוואות זו למעלה מזו

פתיחת מסכת מקוואות: "שש מעלות במקוואות, זו למעלה מזו". זו הדוגמה השנייה שמביא אדמו"ר הזקן להלכה שיש לה משמעות פנימית.

Mishnah Mikvaot 1:1 משנה מקוואות א':א'

שש מעלות במקוואות, זו למעלה מזו, וזו למעלה מזו. מי גבאים, שתה טמא ושתה טהור, טמא. שתה טמא ומלא בכלי טהור, טמא. שתה טמא ונפל כפר של תרומה, אם הדיח, טמא. ואם לא הדיח, טהור:

There are six degrees of mikvaot, each superior to the other. The water of pools [smaller than 40 seah] if an unclean person drank of it and then a clean person drank of it, he becomes unclean; If an unclean person drank of it and then drew water from it in a clean vessel, [the vessel] becomes unclean; If an unclean person drank of it and then a loaf of terumah fell in: If he washed [his hands] in it, it becomes ... unclean; But if he did not wash [his

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

24 שש מעלות במקוואות זו למעלה מזו

פרי עץ חיים, בדיונו בטבילה בערב שבת, אומר שארבעים הסאה שבמקווא מקבילות לארבע הידיים של שם ע"ב, ושש המעלות שבמשנה הן ששת הצירופים של י"ד-ה"א-ו"א. אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי לבאר את המשמעות הפנימית של ההלכות הללו.

Pri Etz Chaim, Gate of the Sabbath 3:17 פרי עץ חיים, שער השבת ג'י"ז

מהחברים - תנן התם שש מעלות במקוואות, הם ו' צרופי יה"ו, שהם - יה"ו, יו"ה, הי"ו, הו"י, וה"י, וי"ה. עוד ט' יודין דע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, עולין מים, והם חסדי התבונה, שהזעיר אנפין נכנס בה, בוי"ק של מקוה. ויכוין, כי מקוה גי' קנ"א על הסדר, הא כיצד - אליף מזורחת רומית, יו"ד מערבית תחתית, ה"ה ה"ה צפון דרום, ויכוין בשם אהיה פשוט, שהב' ההין שבו יהיה בציור דיו דיי כזה ק"ס ועם א' י, ועם ד' אותיות והמלה, יעלה חלב, וזה יועיל לחמם המים. ואם אינו יכול לכוין הרוחות יצייר ...

Pri Etz Chaim (Public Domain)

25 המקוה . . מ' סאה

הגמרא אומרת שחכמים שיערו את מי המקוה בארבעים סאה. זהו השיעור הגשמי של המקוה למטה.

Eruvin 4b עירובין ד' ב

הערת קה"ת
עירובין ד, ב. וש"נ.

18

הזהר (בהעלותך) מלמד שלתורה יש לבוש, גוף ונשמה: המצוות שלה הן גופה, הנקרא "גופי תורה", והחכמים מתבוננים בנשמתה. אדמו"ר הזקן מסתמך על כך כשהוא מבאר את הממד הגלוי והממד הפנימי של התורה.

Zohar, Beha'alotcha 12:56-13:65 ספר הזהר, בהעלותך י"ב:נ"ו-י"ג:ס"ה

פסקה 8

19 אם בהרת קדמה לשער לבן

המשנה פוסקת שאם הבהרת קדמה לשער הלבן, האדם טמא; אם השער הלבן קדם, הוא טהור; ובמקרה של ספק — טמא. אדמו"ר הזקן מביא זאת כדוגמה להלכה שנשמות לומדות את משמעותה הפנימית למעלה.

Mishnah Negaim 4:11 משנה נגעים ד':י"א

בהרת כחצי גריס ואין בה כלום, נולדה בהרת כחצי גריס ובה שתי שערות, הרי זו להחליט, מפני שאמרו, אם בהרת קדמה לשער לבן, טמא. ואם שער לבן קדם לבהרת, טהור. ואם ספק, טמא. ורבי יהושע קהה:

A bright spot the size of a split bean and there was nothing else, and then there appeared a bright spot of the size of half a split bean having two hairs, this one is declared unclean. Because they said: if the bright spot preceded the white hair he is unclean; if the white hair preceded the bright spot he is clean; and if it is doubtful he is unclean. Rabbi Joshua regards this as unsolvable

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

20 דקוב"ה במתיבתא דרקיע

המאמר בלקוטי תורה, פרשת תזריע, על סיפור הגמרא בדבר מחלוקת מתיבתא דרקיעא ב"אם הבהרת קדמה לשער הלבן", מסביר שבית המדרש, שהשגתו באה מממלא כל עלמין, פסק במקרה המסופק "טמא"; ואילו ה"טהור" של הקב"ה האיר להם מן הבחינה המקיפה, ולכן ידעו את ההכרעה אך לא את טעמה, עד שרבה בר נחמני הסביר אותו. שאר המקומות שהערה מציינת, ובהם פקודי ז', מפינים למאמר זה.

Leviticus 22:2 ויקרא כ"ב:ב'

דְּבַר אֱלֹהֵי אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וַיִּנָּהֲרוּ מִקְדָּשִׁי בְּנִי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יַחֲלֹלוּ אֶת־שְׁמִי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי אֲנִי ה'

Speak unto Aaron and to his sons, that they separate themselves from the holy things of the children of Israel, which they hallow unto Me, and that they profane not My holy name: I am the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ב"מ פו, [א]. ועלי"ק (נב, א. פו, א). חי ויקרא כב, ב. כד, ג. פקודי (ז, ד). [כ].

21 במתיבתא דרקיעא אומר טהור כו' ומאן נוכח רבה בר נחמני

הגמרא מספרת שבמתיבתא דרקיע נחלקו במקרה הספק שבהלכה זו: הקדוש ברוך הוא אמר "טהור", המתיבתא אמרו "טמא", ושאלו מי יכריע, והשיבו: "רבה בר נחמני". מכאן שגם הלכה זו עצמה נלמדת למעלה.

Bava Metzia 86a:7-8 בכא מציעא פ"ו א:ז-ח'

סָפַק - הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר: טָהוֹר, וְכוּלְהוּ מִתִּיבְתָא דְרַקִּיעָא אָמְרִי: טָמָא. וְאָמְרִי: מֵאן נֹכַח? נֹכַח רַבָּה בְּרַחֲמֵי. דָּאֵמַר רַבָּה בְּרַחֲמֵי: אֲנִי יָחִיד בְּנִגְעִים, אֲנִי יָחִיד בְּאַהֲלוֹת. שִׁדְרוּ שְׁלִיחָא בְּתַרְיָה. לֹא הָוָה מְצִי

26 כמבואר בפע"ח שער השבת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
פ"ג בד"ה סוד הטבילה.

27 קדש לי כל בכור

"קדש לי כל בכור", הפתיחה של אחת מארבע הפרשיות שבתפילין.
אדמו"ר הזקן מציין שפרשה זו מושרשת בחכמה.

Exodus 13:2 שמות י"ג:ב'

קְדֹשִׁי לִי כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבְכֶהֱמָה לִי הוּא:
Sanctify unto Me all the first-born, whatsoever opens the'
womb among the children of Israel, both of man and of
'beast, it is Mine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
שמות יג, ב.

28 קדש הוא חכמה

מילון קבלי של מונחים המסודרים לפי אותיות. ההערה מפנה לערך באות
קו"ף, שבו מוזהה "קודש" עם חכמה.

הערת קה"ת
מא"א אות ק, ס"ז.

פסוקה 9

29 בד"ה משה ידבר

במאמר זה שבתורה אור, פרשת יתרו, מסביר אדמו"ר הזקן את המצוות
שהקדוש ברוך הוא עצמו מקיים למעלה: הוא מבקר את החולים — הנשמות
ש"חולות באהבה" מפני שאור אין סוף נסתר מהן — וגילוי האור הוא
רפואתן; והוא מניח תפילין, כלומר קושר את אור אין סוף עם החכמה.
התורה ניתנה כדי שאותו ייחוד יתחולל גם למטה, באמצעות מצוות
גשמיות.

הערת קה"ת
בתו"א פ' יתרו סח, א.

30 משה ידבר

"משה היה מדבר, וה' היה עונה לו בקול", במתן תורה. אלה מילות
הפתיחה של המאמר שאליו מפנה אדמו"ר הזקן כדי לבאר מהן המצוות
למעלה.

Exodus 19:19 שמות י"ט:י"ט

וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֶזֶק מְאֹד מִשֵּׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹקִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל:
And when the voice of the horn waxed louder and louder,
Moses spoke, and G-d answered him by a voice

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 10

31 וכמ"ש כ"ז במ"א ע"פ עוטה אור

האיגרת, הפותחת במילים "עוטה אור כשלמה", היא המקום שבו "מבואר
כל זה": חכמי האמת משיגים באמצעות חכמה ודעת, ואילו השגת הנביאים
מכונה בכתוב "ראייה" ממש ("ותראה את אחורי", "הוי נראה אלי"). אף
שראייה זו היא משל, הדבר שהיא ממחישה חייב להיות דומה למשל.

הערת קה"ת
אגה"ק סי' יט.

32 עוטה אור כשלמה

"הוא מתעטף באור כשלמה; הוא פורש את השמים כיריעה." פסוק זה
פותח את הדיון במקום אחר, שהאדמו"ר הזקן מזכיר, על "ראייתם" של
הנביאים.

Psalms 104:2 תהילים ק"ד:ב'

עֹטֶה־אֹר כְּשֶׁלֶמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כִּירִיעָה:

Who coverest Thyself with light as with a garment, who
stretchest out the heavens like a curtain

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 11

33 התורה נק' אדם

"זאת התורה: אדם כי ימות באוהל". כשקוראים את הביטוי "זאת התורה:
אדם" בפני עצמו, הוא משמש בסיס לכינוי התורה "אדם", שיש לו איברים
ונשמה.

Numbers 19:14 במדבר י"ט:יד

זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאוֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאוֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאוֹהֶל
יִטְמָא שְׂבָעַת יָמִים:

This is the law: when a man dieth in a tent, every one that
cometh into the tent, and every thing that is in the tent, shall
be unclean seven days

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה במדבר יט, יד.

34 ארו"ל אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו

האמירה שנשמעה בעולם העליון, שכבר צוטטה בסעיף 2. כאן לומד ממנה
אדמו"ר הזקן שלימוד התורה הנגלית בעולם הזה הוא האמצעי להגיע
לתורה הפנימית בגן עדן.

Pesachim 50a:7-8 פסחים נ' א:ז-ח'

וְשִׁמְעָתִי שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: אֲשֶׁרִי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ. וְשִׁמְעָתִי
שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: הָרוּגִי מַלְכוּת אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוּד בְּמַחֲצֵתָן. (ומאן)
גִּינְהוּ? אֵילִימָא רַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִי — מְשׁוּם הָרוּגִי מַלְכוּת וְתוּ לָא?

אָלָא: הָרוּגִי לֹד.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים נ, א. לעיל ו, ב. וש"נ.

פסוקה 12

35 בד"ה השמים כסאי

המאמר הפותח את תורה אור שואל כיצד אפשר לומר על ה', שאין לו גוף
ואין לו מקום, שיש לו כיסא והדום רגליים. במהלך הדברים הוא מסביר את
התפילה "ותן בלבנו בינה להבין": מרחמים עליונים נמשכות אל הלב הבנה
והתבוננות.

הערת קה"ת

תו"א א, א ואילך.

36 השמים כסאי

"השמים הם כסאי והארץ הדום רגליי". פסוק זה פותח את המאמר בתורה אור שאליו מפנה אדמו"ר הזקן.

Isaiah 66:1 ישעיהו ס"ו:א'

כה אָמר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הָדָם רַגְלִי אֵינִי בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵינִי מְקוֹם מְנוּחָתִי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

37 להבין דבר מתוך דבר

התלמוד מסביר את המושג "נבון" כ"מי שמבין דבר מתוך דבר". אדמו"ר הזקן מיישם זאת על הבנת סובב מתוך ממלא.

Chagigah 14a:12 חגיגה י"ד א':י"ב

"ויעץ" — שְׂוִיעַ לְעֵבֶר שְׁנַיִם וְלִקְבוֹעַ חֲדָשִׁים. "וְחָכָם" — זֶה תִּלְמִיד הַמְּחַכִּים אֶת רֵבּוּתוֹ. "חֲרָשִׁים" — בְּשִׁעָה שְׁפוּתָה בְּדִבְרֵי תוֹרָה הַכֹּל נֶעֱשֶׂה כְּחֲרָשִׁין. "וְנָבוֹן" — זֶה הַמֵּבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר. "לְחָשׁ" — זֶה שֶׁרְאוּי לְמַסּוֹר לוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה שְׁנִיתָנָה בְּלִחָשׁ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

חגיגה יד, א.

38 ועמ"ש במ"א בפ"י ברוך שאמר

ההערה מפנה להסבר בסידור על "ברוך שאמר", שאדמו"ר הזקן מזכיר כאן כדי לבאר את משמעות "אתה" ו"הוא" כממלא כל עלמין וסובב כל עלמין.

הערת קה"ת

ראה סידור לט, ד.

39 וידעת היום

"וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים". אדמו"ר הזקן מפרש את הציווי כהנעה אפילו למדרגה הנעלית של הוי', סובב.

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וַיֵּדַעַת הַיּוֹם וְהִשְׁבַּחְתָּ אֱלֹהִים לֵבְבְּךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשֵׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

40 ורעה אמונה

"בטח בהוי' ועשה טוב, שכן ארץ ורעה אמונה". אדמו"ר הזקן מפרש את "ורעה אמונה" כהונת האמונה באמצעות תורה ומצוות.

Psalms 37:3 תהילים ל"ז:ג'

בִּטָּח בַּה' וַעֲשֵׂה-טוֹב שְׁכֹן-אֶרֶץ וְרָעָה אֱמוּנָה:

Trust in the L-RD, and do good; dwell in the land, and cherish faithfulness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

41 באמונתו יחיה

"וצדיק באמונתו יחיה". באמצעות תורה ומצוות נעשית האמונה לדבר

שאדם חי על פיו בפועל.

Habakkuk 2:4 חבקוק ב':ד'

הִנֵּה עֲפָלָה לֹא-יִשְׁרָה נַפְשׁוֹ בּוֹ וְצַדִּיק בְּאַמּוֹנָתוֹ יִחְיֶה:

Behold, his soul is puffed up, it is not upright in him; But the righteous shall live by his faith

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

42 אחרי ה' אלקיכם תלכו

"אחרי הוי' אלקיכם תלכו ואותו תיראו". פסוק זה פותח את המאמר שאליו מפנה כאן אדמו"ר הזקן.

Deuteronomy 13:5 דברים י"ג:ה'

אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ וְאֹתוֹ תִירְאוּ וְאֶת-מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וְבוֹ תִדְבָּקוּן:

After the L-RD your G-d shall ye walk, and Him shall ye fear, and His commandments shall ye keep, and unto His voice shall ye hearken, and Him shall ye serve, and unto Him shall ye cleave

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

43 כי מנסה כו' לדעת

"כי מנסה הוי' אלקיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את הוי' אלקיכם". אדמו"ר הזקן מפנה להסבר במאמר ההוא על המילה "לדעת".

Deuteronomy 13:4 דברים י"ג:ד'

לֹא תִשְׁמַע אֶל-דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ אֶל-חֹלֶם הַחֲלוֹם הַהוּא כִּי מִנְסָה ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לְדַעַת הֲיִשְׁכֶּם אֹהֲבִים אֶת־ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל-לִבְבְּכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם:

thou shalt not hearken unto the words of that prophet, or unto that dreamer of dreams; for the L-RD your G-d putteth you to proof, to know whether ye do love the L-RD your G-d with all your heart and with all your soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 13

44 דע את אלקי אביך

ציווי של דוד לשלמה: "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם". סעיף ג' מסביר ציווי זה.

I Chronicles 28:9 דברי הימים א כ"ח:ט'

וְאַתָּה שְׁלֹמֹה-בְנִי דַע אֶת-אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעַבְדֵהוּ בְּלֵב שְׁלֵם וּבְנַפֶּשׁ חַפְצָה כִּי כָל-לִבְבוֹת דּוֹרֵשׁ ה' וְכָל-יִצְרַר מַחֲשָׁבוֹת מִכִּין אִם-יִתְדַרְשֵׁנוּ יִמְצָא לָךְ וְאִם-תַּעֲזֹבֵנוּ יִנְיָחֶךָ לְעַד:

And thou, Solomon my son, know thou the G-d of thy father, and serve Him with a whole heart and with a willing mind; for the L-RD searcheth all hearts, and understandeth all the imaginations of the thoughts; if thou seek Him, He will be found of thee; but if thou forsake Him, He will cast thee off for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

45 שויתי ה' לנגדי תמיד

"שויתי הוי' לנגדי תמיד". אדמו"ר הזקן משתמש בפסוק זה כדי לתאר את הדעת כמודעות מתמדת שאינה מוסחת.

Psalms 16:8 תהילים ט"ז:ח'

שׁוִׁיתִי ה' לִנְגְדִי תָמִיד כִּי מִיַּמִּינִי בְּלֹא-מוֹט:

51 וכל המתחיל לחשוב ולהרהר

הרמב"ם פוסק שאסור לחייל לפחד במלחמה, ושיכל המתחיל לחשוב ולהרהר על המלחמה ומפחיד את עצמו עובר על איסור. אדמו"ר הזקן מסיק מכך שהציווי נוגע למחשבה, ושהרגש נמשך אחר המחשבה.

Mishneh Torah, Kings and Wars 7:15 משנה תורה, הלכות מלכים ומלחמות ז:ט"ו

... ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישעו על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מפל דבר למלחמה. וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבזהו עצמו עובר בלא תעשה. שנאמר (דברים כ, ג) "אל ירח לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם". ולא עוד אלא שקל דמי ישראל תלוין בצוארו. ...

What man being fearful and fainthearted, is understood as the literal meaning, he being not strong-hearted enough to bear the brunt or fury of the fight; because he ought in such fierce battle to trust in the hope of Israel and his deliverer in time of disaster. He must also be impressed with the idea that he fights for the sake of the unity of His Holy name. He is bound to risk his life without feeling any fear or anguish. ... He must not think either of his wife or

Torat Emet 363 (Public Domain) • Yad-Hachazakah, edited by Elias Soloweyczik; London, 1863 (Public Domain)

פסקה 17

52 מפתחא דכליל שית

בספרא דצניעותא מדובר על "המפתח הכולל שש". אדמו"ר הזקן מסביר את השם: דעת פותחת את המדות וכוללת את כל שש המדות.

Zohar, Sifra DiTzniuta 3:26-4:39 ספר הזוהר, ספרא דצניעותא ג':כ"ו-ד':ל"ט

53 בביאור ע"פ מים רבים

שם מסביר אדמו"ר הזקן שיש שתי דרגות בדעת: דעת עליונה, הנמשכת מכתר ומחברת ומאחדת את חכמה ובינה ואת חסד וגבורה; ודעת תחתונה, המתפשטת בתוך המדות כדי להמשיך לתוכן את אור החכמה והבינה. ההערה מסכמת זאת כך: הדעת היא פנימיות המדות, ופירוש המילה דעת הוא חיבור.

הערת קה"ת

תו"א יט, ב הדעת מבחי' הפנימי כו' והדעת המתפשט במדות פנימי המדות. דעת התקשרות.

54 ובדיה לא הביט און ביעקב

ההערה מציינת את הנקודה הנידונה שם: דעת פירושה חיבור והתקשרות. הקטע מסביר את הביטוי "על ידי הדעת מתמלאים ההיכלות": המצוות הן כהיכלות וכלים, והדעת — הכוונה הפנימית שבתפילה — היא שממשיכה לתוכן את האור.

הערת קה"ת

לעיל בלק עא, ב דעת התקשרות והתחברות.

I have set the L-RD always before me; Surely He is at my right hand, I shall not be moved

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים טז, ח.

46 הדעת הוא בחי' פנימית המדות

שם כותב אדמו"ר הזקן שעיקר הדעת אינו ידיעה בלבד, אלא קיבוע המחשבה בגדולת ה' באופן יציב ועמוק, "כי הדעת הוא מלשון התקשרות", ושעבודת הלב באה בעקבות הדעת. הדברים תומכים בתיאור הדעת כאן כליכה הפנימית של המדות.

הערת קה"ת

ראה תניא פרק מב. אוה"ת ויקהל כרך ז ע' ביתשצב.

47 ונקי' בזהר מפתחא דכליל שית

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ח"ב קעז, ב.

48 מפתחא דכליל שית

ספרא דצניעותא מדבר על "מפתח הכולל שש". אדמו"ר הזקן מזהה אותו עם הדעת, הפותחת וכוללת את שש המדות.

Zohar, Sifra DiTzniuta 3:26-4:39 ספר הזוהר, ספרא דצניעותא ג':כ"ו-ד':ל"ט

פסקה 14

49 מבשרי אחזה

"ומבשרי אחזה אלוהה". אדמו"ר הזקן לומד שוב ממה שאדם רואה בעצמו, וכאן — את תלותן של המדות במודעות.

Job 19:26 איוב י"ט:כ"ו

ואחר עורי נקפזאת ומבשרי אהזה אלוה:

And when after my skin this is destroyed, Then without my flesh shall I see G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 15

50 אל ירח לבבך אל תיראו

דברי הכהן לפני היציאה למלחמה: "אל ירח לבבכם; אל תיראו". הרמב"ם מונה זאת כאיסור לפחד.

Deuteronomy 20:3 דברים כ':ג

ואמר אלהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על-אויביכם אל ירח לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם:

and shall say unto them: 'Hear, O Israel, ye draw nigh this day unto battle against your enemies; let not your heart faint; fear not, nor be alarmed, neither be ye affrighted at them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

55 לא הביט און ביעקב

"לא הביט און ביעקב". פסוק זה פותח את המאמר שבו אדמו"ר הזקן מרחיב את הדיון בדעת.

Numbers 23:21 במדבר כ"ג:כ"א

לא־הִבִּיט אֶון בְּיַעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל הִי אֶלְקִיו עֲמוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ:

None hath beheld iniquity in Jacob, Neither hath one seen perverseness in Israel; The L-RD his G-d is with him, And the shouting for the King is among them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 18

56 דע את אלקי אביך

"דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם". הידיעה קודמת, ועבודת הלב נובעת ממנה.

I Chronicles 28:9 דברי הימים א כ"ח:ט'

וְאַתָּה שְׁלֹמֹה־בְנִי דַע אֶת־אֱלֹקֵי אֲבִיךָ וְעַבְדֵהוּ בְּלֵב שְׁלֵם וּבְכָפֶשׁ תַּפְצֵה כִּי כָל־לִבָּבוֹת דֹּרֶשׁ הִי וְכָל־יֶצֶר מַחְשָׁבוֹת מִבֵּין אִם־תִּדְרָשְׁנוּ מִצָּא לָךְ וְאִם־תַּעֲזֹכְנוּ יִנְיִחֶךָ לְעַד:

And thou, Solomon my son, know thou the G-d of thy father, and serve Him with a whole heart and with a willing mind; for the L-RD searcheth all hearts, and understandeth all the imaginations of the thoughts; if thou seek Him, He will be found of thee; but if thou forsake Him, He will cast thee off for ever.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 19

57 בלקו"ת פי שמות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
להאריז"ל.

58 ותקרא את שמו משה כי מן המים משיתיהו

בת פרעה קראה לילד משה, "כי מן המים משיתיהו". דברי האריז"ל על פסוק זה מובאים בהקשר להיווצרות הדעת מאחוריים דאבא.

Exodus 2:10 שמות ב':י'

וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתִּבְאֶהוּ לְבַת־פְּרָעָה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ:

And the child grew, and she brought him unto Pharaoh's daughter, and he became her son. And she called his name 'Moses, and said: 'Because I drew him out of the water

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 20

59 וירא אליו ה'

"הוי' נראה אליו באלוני ממרא". הפועל פירושו המילולי הוא "נראה", ולכן הכתוב מתאר את הנבואה כראייה.

Genesis 18:1 בראשית י"ח:א'

וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֵנִי מִמָּרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֵהָל כַּחַם הַיּוֹם:

And the L-RD appeared unto him by the terebinths of Mamre, as he sat in the tent door in the heat of the day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית יח, א.

60 וראית את אחורי

ה' אומר למשה: "וראית את אחורי ופני לא יראו". גם נבואתו של משה מתוארת כראייה.

Exodus 33:23 שמות ל"ג:כ"ג

וְהִסְרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֵרִי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ:

And I will take away My hand, and thou shalt see My back; but My face shall not be seen

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לג, כג.

פסוקה 21

61 ומבשרי אחזה

"ומבשרי אחזה אלוקה". אדמו"ר הזקן מפרש שהמילה הארמית-למחצה "אחזה" מציינת ראייה בדרגה נמוכה יותר, כלומר דעת.

Job 19:26 איוב י"ט:כ"ו

וְאַחֵר עוֹרִי נִקְפֹּזִיזָאָת וּמִבְשָׂרִי אֶחְזֶה אֱלֹהִים:

And when after my skin this is destroyed, Then without my flesh shall I see G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

62 ואחזה הוא תרגום

בוהר (סתרי תורה) נאמר ש"מראה" ו"מחזה" הם דבר אחד: האחד בתרגום והאחר בלשון הקודש. הדבר תומך בנקודה ששורש חזה הוא המקבילה הארמית לראייה.

Zohar, Lech Lecha 26:283-290 ספר הזהר, לך לך כ"ו:רפ"ג-ר"צ

63 ואחזה הוא תרגום של ראייה

בפסוק "ויהיו את אלקים" שבפרשת משפטים אומר שם אדמו"ר הזקן ש"יוחזו" היא לשון תרגום, בחינת האחור: הם ראו והשיגו רק את בחינת אלקים. זוהי אותה הבנה של המילה הארמית לראייה, המיושמת כאן במילה "אחזה".

הערת קה"ת

ראה תו"א עה, ג. שער האמונה פכ"ה. ועוד. וראה זח"א (ס"ת) פח, סע"ב. — לקוטי שיחות חט"ז ע' 209 הערה 44.

64 אחוריים של בחי ראייה

בהערה זו אומר הרבי שיש לעיין בדבר עוד לאור ה"זית רענן" על ילקוט שמעוני (יתרו, רמז 270), שמפרש את "תחזה" כנבואה באמצעות אספקלריה מאירה; ואילו במרכבת המשנה על המכילתא כבר הקשו על פירוש זה.

הערת קה"ת

"וצ"ע בזית רענן ליל"ש לפי יתרו (רמז ער) שמפרש דהמ"ד שס"ל דואתה תחזה היינו באספקלריא — "פ"י בנבואה באספקלריא המאירה". וכבר הקשה עליו במרכבת המשנה למכילתא שם. ועוד". — לקוטי שיחות חט"ז הנ"ל הערה 47.

תעזבנו יְיָ־יְהוָה לְעַד:

And thou, Solomon my son, know thou the G-d of thy father, and serve Him with a whole heart and with a willing mind; for the L-RD searcheth all hearts, and understandeth all the imaginations of the thoughts; if thou seek Him, He will be found of thee; but if thou forsake Him, He will cast thee off for ever.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

70 בדי"ה ראשי המטות

ההערה מבארת את הנקודה הנאמרת שם: יראת חטא היא יראה מפני החטא עצמו, ומפני החיסרון והפגם שהוא גורם למעלה. הקטע מסביר ש"ראשי המטות" פירושו להפנות את מדות הלב אל החסד ואל אהבת ה', הנמשכים מבחינת משה, ומסכם שהקדושה מביאה לענווה והענווה מביאה ליראת חטא.

הערת קה"ת

לעיל פי' מטות פב, א פי' יראה מחמת החטא והחסרון והפגם שנעשה למעלה.

פסוקה 24

71 גנבא אפום מחתרתא

מלבד התלמוד (Berachos 63a, בנוסח עין יעקב), ההערה מפנה לפתיחת לקוטי תורה לפרשת דברים. שם אותו מאמר על הגנב ממחיש הכרה בהי"מ "מרחוק", באמצעות אמונה בלבד, שהיא בחינת כתר ומקיף: הגנב מאמין ביכולתו של רבונו של עולם, אך אמונה זו אינה חודרת לתוכו.

Berakhot 63a ברכות ס"ג א

הערת קה"ת

ברכות סג, א ע"פ גי' ע"י. עי' ר"פ דברים (א, א). ושי"נ. [כ].

פסוקה 25

72 בפ"י הרמ"ז בזהר ר"פ קרח

על פי ההערה, הרמ"ז מסביר שם ששורש ומקור התורה הוא הדעת, הכוללת את החסדים והגבורות. הדבר תומך באמור כאן, שהמצוות נמשכות מהחסדים והגבורות שבדעת.

הערת קה"ת

ששורש מקור התורה הוא דעת דסתמו חו"ג ע"ש.

73 וידעת היום

"וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים". זוהי המצווה שפסקה זו מגדירה את מהותה.

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים בשמים ומעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

74 אני ה' לא שנית

"כי אני הוי' לא שנית". אדמו"ר הזקן מזהה את הבחינה הבלתי משתנה הזאת עם סובב כל עלמין, שאלה מכוונת ההתבוננות שדורשת מצווה

65 ולתבונתו אין מספר

"גדול אדונו ורב כוח, לתבונתו אין מספר". פירוש האריו"ל על פסוק זה מציב את הבחינה למעלה מדעת של ז"א.

Psalms 147:5 תהילים קמ"ז:ה'

גדול אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לְתַבּוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר:

Great is our L-rd, and mighty in power; His understanding is infinite.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 22

66 באלקים חיים ומלך עולם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת יוצר.

67 להחיות רוח שפלים

"אני שוכן במרום ובקדושה, ואת דכא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי כדי לתאר את החיות האלוהית היורדת להחיות את העולמות התחתונים.

Isaiah 57:15 ישעיהו נ"ז:ט"ו

פי כה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁמַיִם וְאֶדְוֶה שְׁמוֹ מִרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכֵּן וְאֶת־דְּכָא וְשַׁפְלֵי־רוּחַ לְחַיּוּת רֹחַ שְׁפָלִים וְלְחַיּוּת לֵב נְדָכָאִים:

For thus saith the High and Lofty One That inhabiteth eternity, whose name is Holy: I dwell in the high and holy place, With him also that is of a contrite and humble spirit, To revive the spirit of the humble, And to revive the heart of the contrite ones.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 23

68 לאהבה את ה' כי הוא חי

"לאהבה את הוי' אלקיך, לשמוע בקולו ולדבקה בו, כי הוא חי". אדמו"ר הזקן משתמש בפסוק זה כדי לתאר אהבת ה' כפי שאדם אוהב את חייו שלו.

Deuteronomy 30:20 דברים ל':כ'

לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹלוֹ וּלְדַבְּקָה־בּוֹ כִּי הוּא חַי וְיָרֵךְ וְיִמְרֵךְ לְשִׁבְתָּ עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר:

to love the L-RD thy G-d, to hearken to His voice, and to cleave unto Him; for that is thy life, and the length of thy days; that thou mayest dwell in the land which the L-RD swore unto thy fathers, to Abraham, to Isaac, and to Jacob, to give them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ל, כ.

69 דע את אלקי אביך

"דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם". הציווי לשמור את ידיעת ה' לנגד עיניו של האדם תמיד.

I Chronicles 28:9 דברי הימים א כ"ח:ט'

וְאַתָּה שְׁלֹמֹה־בְנִי דַע אֶת־אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעַבְדָּהוּ בְּלֵב שְׁלֵם וּבְנַפְשׁ חֲפֻצָּה כִּי כָל־לִבָּבוֹת דֹּרֶשׁ הוּא וְכָל־יֶזֶר מַחְשָׁבוֹת מִכֵּין אִם־תִּדְרָשׁוּ יִמְצָא לָךְ וְאִם־

"וידעת היום".

Malachi 3:6 מלאכי ג':ו'

כִּי אֲנִי ה' לֹא שֵׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כִלִּיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

75 שיש כמה בחינות מוחין דגדלות

שער חג המצות בפרי עץ חיים מתאר את סוגי המוחין השונים, בטנות ובגדלות, שז"א מקבל. אדמו"ר חזקו מביא אותו ביחס למדרגות המוחין דגדלות.

Pri Etz Chaim, Gate of Passover 1:15 פרי עץ חיים, שער חג המצות א:ט"ו

... ולכן ואומר לך בדמייך חיי, פי' - במקום הדמים ההם, המורים ומביאין מיתה וגלות, כי י"פ דם גימטריא מ"ת, זהו אדרכה הם חיים, עתה תקבל חיי עליונה. וזה סוד לידת הזעיר אנפין וגדלותו, עד שיקבל המוחין דגדלות, הנקרא חיי המלך, שהם סוד אהי"ה הוי"ה אהי"ה, שהם גי' חיים, שהם סוד מוחין דגדלות, כמבואר אצלנו בסוד התפילין וזהו בדמייך חיי, ולכן תמצא פסוק זה באמצע הגדה:

Pri Etz Chaim (Public Domain)

76 ונגלה כבוד ה'

"ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו". זהו השכר לעתיד לבוא.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה'

וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דֹּבֵר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken '.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

77 עין בעין יראו

"כי עין בעין יראו בשוב הוי' ציון". הגילוי העתידי יהיה ראייה ממשית.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח'

קוֹל צִפְיָךְ נִשְׁאֹר קוֹל יַחְדָּו יִרְנְנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יֵרָאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נב, ח.

78 שובה ישראל

"שובה ישראל עד הוי' אלקיך". פסוק זה פותח את המאמר שאליו אדמו"ר חזקו מתייחס כאן.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב'

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶה:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

26 פסקה

79 ומלאה הארץ דעה

"כי מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים". אדמו"ר חזקו שואל מדוע העתיד מתואר כ"דעה" בלבד.

Isaiah 11:9 ישעיהו י"א:ט'

לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־יִשְׁחִיתוּ בְּכָל־הָר קִדְשִׁי כִּי־מִלְאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת־Havayah כְּמַיִם לַיָּם מְכַסִּים:

They shall not hurt nor destroy In all My holy mountain; For the earth shall be full of the knowledge of the L-RD, As the waters cover the sea.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

80 ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר

"ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו". זו הבטחה לראייה, שהיא נעלית מידעיה.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה'

וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דֹּבֵר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken '.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

81 עין בעין יראו

"כי עין בעין יראו". לעתיד לבוא מובטחת ראייה — השגה של המהות.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח'

קוֹל צִפְיָךְ נִשְׁאֹר קוֹל יַחְדָּו יִרְנְנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יֵרָאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

82

בסוף מסכת תענית נאמר שלעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא יעשה מחול לצדיקים, וכל אחד יצביע באצבעו ויאמר: "הנה אלקינו זה". אדמו"ר חזקו מביא זאת כהוכחה לראייה.

Ta'anit 31a:9 תענית ל"א א:ט'

אָמַר עוֹלָא בִּירְאָה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֲתִיד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת מְחֻל לְצַדִּיקִים, וְהוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם בְּגֵן עֵדֶן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִרְאָה בְּאֶצְבָּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמַר בְּיוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה קוֹיֵנוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה ה' קוֹיֵנוּ לוֹ נִגִּילָה וְנִשְׁמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

83 ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה

"ואמר ביום ההוא: הנה אלקינו זה". המילה "זה" מרמזת על הצבעה על דבר שנראה.

Isaiah 25:9 ישעיהו כ"ה:ט'

וְאָמַר בְּיוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה קוֹיֵנוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה ה' קוֹיֵנוּ לוֹ נִגִּילָה וְנִשְׁמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ:

And it shall be said in that day: 'Lo, this is our G-d, For whom we waited, that He might save us; This is the L-RD, for whom we waited, We will be glad and rejoice in His 'salvation.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

84 משה שנתנבא בזה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

רש"י ר"פ מטות. ובספרי [מטות ל, ב] שם [כ].

85 שראה באספקלריא המאירה

הגמרא אומרת שכל הנביאים הביטו באספקלריה שאינה מאירה, ואילו משה הביט באספקלריה המאירה. לכן נבואתו יכלה להתנסח בלשון "זה".

Yevamot 49b:10-11 יבמות מ"ט ב:י"א

"וְאָרְאָה אֶת ה'", כְּדֵתִנְאָ: כָּל הַנְּבִיאִים נִסְתַּכְּלוּ בְּאִסְפַּקְלָרְיָא שְׁאִינְהָ מְאִירָה, מִלְּשָׁה רַבִּינוּ נִסְתַּכַּל בְּאִסְפַּקְלָרְיָא הַמְּאִירָה. "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמְצֵאוֹ" — הָא בְּיָחִיד, הָא בְּצַבּוּר. וְיָחִיד אֵימַת? אָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהֵי: אֵלּוּ עֲשָׂרָה יָמִים שָׁבִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכְּפוּרִים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

יבמות מט, ב. זח"א פ' וישלח (קע, סע"ב). [כ].

פסקה 27

86 שיש ג' מדרגות למטה באדם

הצמח צדק מפנה שם לקטע זה ומסכם שלוש מדרגות: ראייה ממשית; דעת, אחוריים של יסוד אבא, היודעת את המציאות אך לא את המהות; ואמונה. הוא מוסיף ש"אתה הראת לדעת" מתייחס לממלא כל עלמין, ואילו סובב מושג רק באמצעות אמונה; והדעת נמשכת לתוך האמונה ("מגדלת את האמונה") באמצעות התורה והמצוות.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' שופטים ע' תתמו מציין לכאן וכ' "ובהביאור בענין ג' בחי' הא' רא' ממש, הב' דעת שהוא אחוריים דיסוד אבא שהוא רא' ע"ד ידיעת המציאות ולא השגת המהות והראיה הוא השגת המהות, הג' בחי' אמונה, ומבואר שם ענין ב' פסוקים אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים וענין וידעת היום והשבות שפסוק אתה הראת לדעת קאי על ממכ"ע שעזינ' ומבשרי אחזה אלוהא אחזה ממש בחי' הראת לדעת, אך בבחי' סוכ"ע אין דרך להגיע כ"א בבחי' אמונה ואעפ"כ נאמר ע"ז וידעת היום כו', והיינו ענין ורעה אמונה והמשכה זו להמשיך הדעת באמונה הוא ע"י תומצ"ש שעליהם נאמר נעשה אדם בצלמנו, אדם אדמה לעליון בחי' סוכ"ע ואדם הוא בחי' דעת כו' ע"ש"ש עכ"ל שם.

87 שם שמים שגור בפי הכל

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תנחומא וישב, ח.

88 החכמה נק' אתה כי אתה אבינו

שם מסביר אדמו"ר הזקן את הפסוק "כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו": בתקופות קודמות התגלו בגלוי המידות של אברהם וישראל, בבחינת ממלא כל עלמין, ולכן ראו ניסים ונבואה; ואילו בזמן הגלות הגאולה צריכה לבוא מבחינת "אתה, הוי'", מדרגה שלמעלה אפילו מאברהם.

הערת קה"ת

ראה תרי"א צג, א ואילך.

89 כי אתה אבינו

"כי אתה אבינו, כי אברהם לא ידענו". האידרא זוטא מפרשת את ה"אתה"

שפסוק כרובד הגלוי — חכמה.

Isaiah 63:16 ישעיהו ס"ג:ט"ז

כִּי־אַתָּה אָבִינוּ כִּי אֲבִרְקֶהּ לֹא יִדְעֵנוּ וְיִשְׁרָאֵל לֹא יִכִּירְנוּ אֶתָּה ה' אָבִינוּ גִּאֲלָנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ:

For Thou art our Father; for Abraham knoweth us not, and Israel doth not acknowledge us; Thou, O L-RD, art our Father, Our Redeemer from everlasting is Thy name

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

90 לכל חד לפום

הזוהר (על "נודע בשערים בעלה") מלמד שהקדוש ברוך הוא נודע לכל אדם לפי המידה שהוא משער בלבו. אדמו"ר הזקן מיישם את הביטוי על הגילוי שבגן עדן, הניתן לכל נשמה לפי מידתה.

Zohar, Vayera 9:153-164 ספר הזוהר, וירא ט':קנ"ג-קס"ד

But of a truth the Holy One makes Himself known to every one according to the measure of his understanding and his capacity to attach himself to the spirit of Divine wisdom; and thus "Her husband is known", not "in the gates" (bishe'arim), but, as we may also translate, "by measure", though a full knowledge is beyond the reach of any being.' R. Simeon said: "The "gates" mentioned in this passage are the same as the gates in the passage, "Lift up your heads, O ... ye gates" (Ps. 24, 7)

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

91 לכל חד לפום שיעורא דיילי

הערת קה"ת מפנה לה' 103a Zohar I, למילים האלה.

Zohar I, 103a זח"א קג, א

הערת קה"ת

זח"א קג, א.

92 באה"ק ד"ה נודע דבאתעדל"ת

באיגרת זו מוסבר שהאור המתגלה בגן עדן הוא ממלא כל עלמין, החכמה עילאה, שכל נשמה משיגה "לפי שיעורה"; ואילו הגילוי בתחיית המתים יהיה מסוכב כל עלמין, ללא מידה או גבול. איגרת זו היא המקור להבחנה הנעשית כאן בין גן עדן לבין הזמן העתיד לבוא.

הערת קה"ת

סי' יז.

93 כולם בחכ' עשית

"מה רבו מעשיך הוי', כולם בחכמה עשית". חכמה היא תחילת הגילוי, והיא מתלבשת בכל הבריאה.

Psalms 104:24 תהילים ק"ד:כ"ד

מַה־רַּבּוּ מַעֲשֵׂיֶיךָ ה' כָּל־כֶּחֱכֶמָה עָשִׂיתָ מִלְּאֵה הָאָרֶץ קִנְיָנָהּ:

How manifold are Thy works, O L-RD! In wisdom hast Thou made them all; The earth is full of Thy creatures

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קד, כד.

94 דעתיקא לא אקרי אתה בגין דאתכסיא ולא אתגליא

האידרא זוטא אומרת שעתיק אינו נקרא "אתה", משום שהוא נסתר ואינו גלוי, אלא נקרא "הוא"; ואילו הרובד שבו מתחיל הגילוי נקרא "אתה", כמו

99 רישא דלא אתיידע

באידרא זוטא מדובר על "רישא דלא אתיידע" — הראש שאינו נודע. אדמו"ר הזקן מזהה אותו כדרגה מקיפה שמעל אפילו סובב כל עלמין, שאפשר להגיע אליה רק באמצעות אמונה.

Zohar, Idra Zuta 1:29-4:37 ספר הזהר, האדרא זוטא א:כ"ט-ד:ל"ז

100 וכמשנ"ת כ"ז בפ"י ברוך שאמר

ההערה מפנה לביאורו של אדמו"ר הזקן על "ברוך שאמר והיה העולם" בסידור עם דא"ח. שם מוסבר ש"אתה" ו"הוא" הם ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, כפי שנאמר כאן.

הערת קה"ת

בסידור עם דא"ח בד"ה ברוך שאמר.

101 אתה הצבת גבולות ארץ

"אתה הצבת כל גבולות הארץ; קיץ וחורף אתה יצרתם". פסוק זה פותח את הדיון בסידור שאליו מפנה אדמו"ר הזקן.

Psalms 74:17 תהילים ע"ד:י"ז

אַתָּה הַצַּבְתָּ כָּל־גְּבוּלוֹת אֶרֶץ קִיץ וְחֹרֶף אַתָּה יָצַרְתָּם:

Thou hast set all the borders of the earth; Thou hast made summer and winter

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

102 הנשמות שנהנין מזיו

בעולם הבא יושבים הצדיקים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. אדמו"ר הזקן מביא זאת לענין השגתם הישירה של הנשמות.

Berakhot 17a:13-14 ברכות י"ז א:י"ג-י"ד

גְּדוּלַּת הַבְּטָחָה שֶׁהַבְּטִיחַן הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְנָשִׁים יוֹתֵר מִן הָאֲנָשִׁים, שְׁנֵאָמַר: "נָשִׁים שְׂאֵנָנוּת קִמְנָה שְׁמַעְנָה קוֹלִי בְּנוֹת בְּטָחוֹת הָאֲזָנָה אֶמְרָתִי". אָמַר לָקַח רַב לְרַבִּי חֵיָא: נָשִׁים בְּמֵאָה זְכוּיִן? בְּאַקְרוּיִי בְּנֵי־הוֹרֵי בְּנֵי־שָׁמַר, וּבְאַתְנוּיִי גְּבֻרָתָהּ בִּי רַבָּנִי, וְנִטְרִין לְגְּבֻרָתָהּ עַד דְּאֵתוּ מִבֵּי רַבָּנִי.

Our Rabbis have taught : Greater is the promise given by the Holy One, blessed be He, to women than to men ; as it is said, "Rise up, ye women that, are at ease, and hear My voice ; ye confident daughters, give ear unto My speech" (Is. xxxii. 9). Rab asked R. Hiyya : Wherewith do women acquire merit? By sending their children to learn [Torah] in the Synagogue and their husbands to study in the schools of the ... Rabbis, and waiting for their husbands until they return

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות יז, א.

103 עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם

בגן עדן

לעתיד לבוא יעשה הקדוש ברוך הוא מחול לצדיקים, וישב ביניהם בגן עדן; וכל אחד יצביע באצבעו ויאמר: "הנה אלקינו זה". אדמו"ר הזקן מפרש את המחול כגילוי האורות המקיפים.

Taanit 31a:9 תענית ל"א א:ט'

אָמַר עוֹלָא בִּירְאָה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֲתִיד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת מְחוּל לְצַדִּיקִים, וְהוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם בְּגֵן עֵדֶן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִרְאָה בְּאֶצְבָּעוֹ, שְׂנֵאָמַר: "וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֲלֵקִינוּ זֶה קוּיָנוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה הִי קוּיָנוּ לוֹ נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ".

בפסוק "כי אתה אבינו". אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להסביר את ההבדל בין חכמה לכתר.

Zohar, Idra Zuta 14:59-16:69 ספר הזהר, האדרא זוטא י"ד:נ"ט-ט"ז:ס"ט

פסקה 28

95 בזהר פ' קרח

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

קעה, ב.

96 ועבר הלוי הוא

"והלוי הוא ישרת את עבודת אהל מועד". הוזהר מפרש שהמילה "הוא" בפסוק זה מתייחסת לעתיקא.

Numbers 18:23 במדבר י"ח:כ"ג

וְעֹבֵד הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם יֵשְׂאוּ עוֹנֵם קֶחֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה:

But the Levites alone shall do the service of the tent of meeting, and they shall bear their iniquity; it shall be a statute for ever throughout your generations, and among the children of Israel they shall have no inheritance

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

97 הוא דא עתיקא

בוזהר על קורח, בפירוש "הלוי הוא ישרת", נאמר: "הוא — זה עתיקא". אדמו"ר הזקן מצטט זאת כדי להראות שהדרגה הנעלמת נקראת "הוא" — ידוע שהיא קיימת, אך אינה מתגלה.

Zohar, Korach 8:37-41 ספר הזהר, קרח ח':ל"ז-מ"א

At the moment when the day was about to be sanctified the spirits of the demons issued forth, but the day was sanctified before their bodies were created, and so the world was left deficient. When Israel were sanctified and all their grades completed with the Levites on the left side, then this deficiency of the world on the left side was made good, and all was then subordinated to the right and the world was freed from defect. Hence it says "the Levite shall do", i.e. "make" ... or "complete

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

98 בד"ה אם בהרת קדמה

שם מסביר אדמו"ר הזקן שהשגת הישיבה של מעלה בגן עדן היא ממלא כל עלמין, ולכן המקרה המסופק נראה לה "טמא". מה שלמעלה מהשגה הוא בחינת המקיף, והם תפסו רק שהקב"ה אמר "טהור", בלי להבין את הטעם. רבה בר נחמני, "יחיד בנגעים", היה מושרש באותה הארה עצמה.

הערת קה"ת

לעיל תוריע כד, ב.

104 הנה אלקינו זה

"ואמר ביום ההוא: הנה אלקינו זה". ההצבעה והאמירה "זה" מלמדות על ראייה ישירה.

Isaiah 25:9 ישעיהו כ"ה:ט'

וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וַיִּוְשְׁעֵנוּ זֶה הִי קִוִּינוּ לוֹ נְגִילָה וְנִשְׁמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ:

And it shall be said in that day: 'Lo, this is our G-d, For whom we waited, that He might save us; This is the L-RD, for whom we waited, We will be glad and rejoice in His 'salvation

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

105 שלמעי גם מבחי סוכי ונקי רדליא

הערת קה"ת מפנה לזוהר III, 288a למילים האלה.

Zohar III, 288a זח"ג רפח, א

הערת קה"ת

זח"ג רפח, א.

106 הערת קה"ת מפנה לזוהר, קרח ח:ל"ח

Zohar, Korach 8:38 ספר הוזהר, קרח ח:ל"ח

107 הערת קה"ת מפנה לזוהר, קרח ח:ל"ט-מ'

Zohar, Korach 8:39-40 ספר הוזהר, קרח ח:ל"ט-מ'

פסוקה 29

108 כי עין בעין יראו

"כי עין בעין יראו בשבוע הוי ציון". כאן הראייה מתייחסת לכתר, שיתגלה כעת.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח'

קול צפיק נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשבוע הוי ציון:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

109 ומלאה הארץ דעה

"כי מלאה הארץ דעה את הוי". אדמו"ר חזקן מסביר זאת כהגעה של דעת למדרגה שכעת היא למעלה מן הדעת.

Isaiah 11:9 ישעיהו י"א:ט'

לֹא־יָרָעוּ וְלֹא־יִשְׁחָתוּ בְּכָל־הָרָקָדָשׁ כִּי־מִלְאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת־Havayah כְּמִים לֵים מְכֻסִּים:

They shall not hurt nor destroy In all My holy mountain; For the earth shall be full of the knowledge of the L-RD, As the waters cover the sea

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 30

110 בדיה יתקע בשופר גדול

שם מסביר אדמו"ר חזקן שאפילו סובב כל עלמין, כיוון שהוא מקיף את העולמות, עדיין יש לו זיקה כלשהי אליהם. לעתיד לבוא, מה שכעת מקיף יתגלה כאור פנימי, והאור המקיף יימשך אז ממדרגה גבוהה הרבה יותר,

שאינ לה כל זיקה לעולמות; לכן השופר של אותה שעה, הממשיך ממדרגה זו, נקרא "שופר גדול".

הערת קה"ת

לקמן דרושים לר"ה נט, ג.

111 יתקע בשופר גדול

"והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול". אלה הן מילות הפתיחה של המאמר שאליו מתייחס אדמו"ר חזקן.

Isaiah 27:13 ישעיהו כ"ז:י"ג

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וְכָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהַנְּחָדִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם:

And it shall come to pass in that day, That a great horn shall be blown; And they shall come that were lost in the land of Assyria, And they that were dispersed in the land of Egypt; And they shall worship the L-RD in the holy mountain at Jerusalem

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

112 וישם מדברה כעדן

"וישם מדברה כעדן וערבתה כגן הוי". מה שנמצא כעת בעדן יתגלה למטה.

Isaiah 51:3 ישעיהו נ"א:ג'

כִּי־נָחַם ה' צִיּוֹן נָחַם כָּל־חֲרָבֹתֶיהָ וַיִּשֶׂם מְדִבְרָהּ כְּעֵדֶן וְעֶרְבָתָהּ כְּגִנְיָה שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה יִמְצָא כָּה תוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה:

For the L-RD hath comforted Zion; He hath comforted all her waste places, And hath made her wilderness like Eden, And her desert like the garden of the L-RD; Joy and gladness shall be found therein, Thanksgiving, and the voice of melody

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיה נא, ג.

113 נ אלפים יובלות

ההערה מפנה לביאור זה על פרשת בהר בעניין חמישים אלף יובלות.

Song of Songs 3:4 שיר השירים ג':ד'

כְּמַעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי אֶת שְׁאֵהָבָה נִפְשִׁי אֲחֻזָּתִי וְלֹא אֶרְפָּנוּ עַד־שֶׁהִבֵּיאתִיו אֶל־בֵּית אִמִּי וְאֶל־חֲדָר הוֹרָתִי:

Scarce had I passed from them, When I found him whom my soul loveth: I held him, and would not let him go, Until I had brought him into my mother's house, And into the chamber of her that conceived me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה ש"ך על התורה בהר ס, ד. לקמן שה"ש ג, ד. ובהנסמן שם בהמ"מ.

פסוקה 31

114 דברו על לב

המדרש על וישלח מונה את "דיבור", כמו בפסוק "דברו על לב ירושלים", בין הביטויים לחיבתו של ה' לישראל. זהו המדרש הראשון שאדמו"ר חזקן מביא על הביטוי.

Bereshit Rabbah 80:7 בראשית רבה פ"ז:

... ר' אבא בר אלישע מוסיף: אף תרתין באהבה ודיבור. באהבה, (שם א): אהבתי אתכם. בדיבור, (ישעיה מ): דברו על לב ירושלים. ואנו

117 בדי"ה אחרי ה' אליכם תלכו

המאמר שם מסביר את "אשר אנכי מצוך היום על לבבך" בקשר למצוות: הן רצונו של ה' הנמשך אל נפשו של האדם, כך ש"כמים הפנים לפנים" מתעורר רצונה של הנפש כלפיו. כאן אדמו"ר הזקן מפנה אליו בקשר לביטוי "על לבבך", דוגמה נוספת ל"דברו על לב".

הערת קה"ת
לקמן פי' ראה כ, א.

118 (ועיין מענין דברו . . על לבבך

לפי ההערה, הגהה זו שבסוגריים, המונה את המדרשים העוסקים ב"דברו על לב", מובאת גם באור התורה על נביאים וכתובים, על פסוק זה.

הערת קה"ת
הגהה זו נרשם גם באוה"ת נ"ך כרך א ע' רלג עה"פ.

119 והיו הדברים כו' על לבבך

"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך." עוד "על לב", שנידון במאמר שאדמו"ר הזקן מוזכר.

Deuteronomy 6:6 דברים ו':

וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל־לִבְּךָ:

And these words, which I command thee this day, shall be
upon thy heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

120 לגדולתו אין חקר

"גדול הו' ומהולל מאד, ולגדולתו אין חקר." מכיוון שלגדולתו של ה' אין קץ, יש תמיד אור מקיף נעלה יותר.

Psalms 145:3 תהילים קמ"ה:

גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֶקֶר:

Great is the L-RD, and highly to be praised; And His greatness is unsearchable

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

121 כרוב גדולו

"הללוהו כרוב גדלו." אדמו"ר הזקן מביא פסוק זה יחד עם הפסוק הקודם.

Psalms 150:2 תהילים קנ"ב:

הַלְלוּהוּ בַּכְּבוֹדֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גְּדֻלּוֹ:

Praise Him for His mighty acts; Praise Him according to His abundant greatness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
תהלים קנ, ב. ראה לקמן יב, א.

122 והי' צדק אזור מתניו

"והיה צדק אזור מתניו, והאמונה אזור חלציו" — נאמר על הגואל העתידי. האמונה מופיעה כאבנט המקיף את הגוף.

Isaiah 11:5 ישעיהו י"א:

וְהָיָה צֶדֶק אֲזֹר מִתְּנִי וְהָאֱמוּנָה אֲזֹר חֲלָצִיו:

And righteousness shall be the girdle of his loins, And faithfulness the girdle of his reins

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ישע' י"א, ה.

למדים מפרשתו של רשע הזה: באהבה, ויאהב את הנערה. בדיבור, וידבר על לב הנערה. וכי יש לך אדם שמדבר על הלב, אלא דברים שמיישבים את הלב. אמר לה: איך בשביל שדה אחד ראה כמה בזבז, וכמה ממון הכריע, אני שיש לי ליתן לך כמה נטעים, וכמה שדה בית זרע על אחת כמה וכמה! והתחתנו אותנו אמר רבי אלעזר: לעולם אין ישראל נותן אצבעו בתוך פיו של עובד ...

Ḥamor spoke with them, saying: The soul of my son "Shekhem desires your daughter. Please, give her to him as a wife" (Genesis 34:8). "Ḥamor spoke with them, saying" - Reish Lakish said: With three expressions of fondness, the Holy One blessed be He expressed His fondness for Israel: With cleaving, with desiring, and with wanting. With cleaving - "but you who cleave [to the L-rd...]" (Deuteronomy 4:4). With desiring - "It is not for your multitude that the L-rd desired [you]" (Deuteronomy 7:7). With wanting - "All ... the nations

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

115 דברו על לב ירושלים

"דברו על לב ירושלים וקראו אליה, כי נשלמה עבודתה." אדמו"ר הזקן מפרש את "קראו" כאור פנימי ואת "על לב" כאור מקיף.

Isaiah 40:2 ישעיהו מ':

דַּבְּרוּ עַל־לֵב יְרוּשָׁלַם וּקְרָאוּ אֵלֶיהָ כִּי מְלֵאָה צָבָאָה כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד ה' כְּפָלִים בְּכָל־חַטָּאתֶיהָ:

Bid Jerusalem take heart, and proclaim unto her, that her time of service is accomplished, that her guilt is paid off; that she hath received of the L-RD'S hand double for all her sins

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ישע' מ, ב.

116 דברתי אני עם לבי

המדרש מונה את המצבים הרבים של הלב; "הלב מתנחם", כמו שנאמר: "דברו על לב ירושלים".

Kohelet Rabbah 1:16 קוהלת רבה א':

דְּבַרְתִּי אֲנִי עִם לְבִי, הֲלֵב רוּאָה, שְׁנֵאֲמַר: וְלִבִּי רָאָה הֲרִבָּה. הֲלֵב שׁוֹמֵעַ, שְׁנֵאֲמַר (מלכים א ג, ט): וְנָתַתָּ לְעֶבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ. הֲלֵב מְדַבֵּר, שְׁנֵאֲמַר: דְּבַרְתִּי אֲנִי עִם לְבִי. הֲלֵב הוֹלֵךְ, שְׁנֵאֲמַר (מלכים ב ה, כו): לֹא לִבִּי הֵלֵךְ. הֲלֵב נֹפֵל, שְׁנֵאֲמַר (שמואל א יו, לב): אֵל יִפֹּל לֵב אָדָם עָלָיו. הֲלֵב עוֹמֵד, שְׁנֵאֲמַר (יחזקאל כב, יד): הִנֵּעַמְד לִבֵּךְ. הֲלֵב שֹׁמֵחַ, שְׁנֵאֲמַר (תהלים טו, ט): לִכֹּן שֹׁמֵחַ לִבִּי וַיִּגַּל כְּבוֹדִי. הֲלֵב צוֹעֵק, שְׁנֵאֲמַר (איכה ב, יח): צָעַק לִפְנֵי אֵל ה'. הֲלֵב מִתְּנַחֵם, שְׁנֵאֲמַר (ישעיה מ, ב): ...

I have spoken with my heart, saying: Behold, I have "amassed and added wisdom, beyond all who were before me over Jerusalem; my heart has seen much wisdom and knowledge" (Ecclesiastes 1:16). "I have spoken with my heart" - the hearts sees, as it is stated: "My heart has seen much." The heart hears, as it is stated; "Give your servant an understanding [shome'a] heart" (I Kings 3:9). The heart speaks, as it is stated: "I have spoken with my heart." The ... heart goes, as it is stated: "Didn't my

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

123 והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו

בוהר על פרשת בלק נשאל מדוע הפסוק חוזר על דבריו, ומוסבר שצדקה היא מצד הדין ואמונה מצד החדש. אדמו"ר הזקן מפנה את הקורא לשם.

Zohar, Balak 19:252-262 ספר הזהר, בלק י"ט:רנ"ב-רס"ב
R. Hizkiah cited here the verse: "And righteousness shall be the girdle of his loins and faithfulness the girdle of his reins" (Isa. 11, 5). 'The second part of this verse', he said, 'seems at first to be a mere repetition of the first, but this is not so. Though "righteousness" and "faithfulness" are much the same, and represent the same grade, yet there is a distinction between the two

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

124 ועי' בוהר פ' בלק דקצ"ח ע"ב

ההערה מביאה את סיכום הקטע בוהר באור התורה: הוהר "הבחין בין צדק לאמונה ובין מתניו לחלציו".

הערת קה"ת

"חילק בין צדק ובין אמונה וכן בין מתניו ובין חלציו" — אוה"ת נ"ך כרך א ע' קפח.

125 היום לעשותם

"ושמרת את המצוה... אשר אנכי מצוך היום לעשותם". חז"ל דורשים זאת כך: "היום לעשותם, ולמחר לקבל שכרם"; אדמו"ר הזקן תולה את הגילויים העתידיים בעבודת ההווה.

Deuteronomy 7:11 דברים ז':יא

וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם:

Thou shalt therefore keep the commandment, and the statutes, and the ordinances, which I command thee this day, to do them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

126 אם ישראל עושין תשובה

רבי אליעזר אומר: "אם ישראל עושים תשובה, נגאלים". אדמו"ר הזקן מסביר שתשובה פירושה השבת הניצוצות למקורם.

Sanhedrin 97b:14-15 סנהדרין צ"ז ב:י"ד-ט"ו

אמר רב: כלו כ' הקצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים. ושמואל אמר: דיו לאכלל שיעמוד באכלו. כתנאי: רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, ואם לאו - אין נגאלין. אמר לו רבי יהושע: אם אין עושין תשובה אין נגאלין? אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזירותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב. תניא אידך: רבי אליעזר אומר, אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, שצאמר: "שובו ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

סנהדרין צז, ב.

127 המדרש מפרש את "עת לדבר" כ"דברו על לב ירושלים", ואת "עת לאהוב" כ"אהבתך, אהר הוי".

Kohelet Rabbah 3:8:2 קוהלת רבה ג':ח"ב

רבי יהושע דסכנין פתר קריא בישראל, עת ללדת ועת למות, אמר הקדוש ברוך הוא לשעה קלה הייתי אני מילדת לבני, דכתיב (יחזקאל טז, ד): ומלדותיך ביום הולדת. ועת למות, דכתיב (במדבר יד, לה): במדבר הזה ימותו וישם קמתו. (במדבר כה, סה). ולא נותר מהם איש פי

אם כלב בן יפנה וגו'. ועת לטעת, שצאמר (עמוס ט, טו): ונטעתים על אדמתם. ועת לעקור נטוע, דכתיב (דברים כט, כז): ויתשם ה' מעל אדמתם. עת להרוג, דכתיב (איכה ב, ד): ויהרג כל מחמדי עין. ...

Rabbi Yehoshua of Sikhnin interpreted the verses regarding Israel. "A time to be born and a time to die" - the Holy One blessed be He said: For a brief time I was the midwife for My children, as it is written: "As for your birth, on the day you were born" (Ezekiel 16:4). "And a time to die," as it is written: "In this wilderness they will expire and there they will die (Numbers 14:35). "No man was left of them, except Caleb ... son of Yefuneh, and Joshua son

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

פסקה 32

128 בד"ה וכל בניך בוניך

במאמר שם נדרש "כל בניך" כ"כל בוניך". לא רק אהבת התפילה, המכונה "בן", אלא גם עול לימוד התורה שלאחר התפילה, שעל ידו בא "שלום רב". בהמשך מובא מאמר חז"ל שלעיתיד לבוא אף החזיר יהיה טהור.

הערת קה"ת

לקמן פ' ראה ל, ב. בכת"י מחסיד מציין: "שאו"ל הכוונה למ"ש שם "ורב שלום שמרבים שלום מפני שעושין מבחי פירוד דע"ש בחי יחוד ע"י הבירורים" וא"כ מ"ש לשון מלאה ע"ד מרבים ודו"ק".

129 אחרי ה' אלקיכם תלכו

"אחרי הוי' אלקיכם תלכו". כך נפתח המאמר שבו מסביר אדמו"ר הזקן כיצד בירור הניצוצות מגלה את הדעת.

Deuteronomy 13:5 דברים י"ג:ה

אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ וְבִקְלוּ תִשְׁמְעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וְבוֹ תִדְבְּקוּ:

After the L-RD your G-d shall ye walk, and Him shall ye fear, and His commandments shall ye keep, and unto His voice shall ye hearken, and Him shall ye serve, and unto Him shall ye cleave

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

130 ורעה אמונה

"שכנו בארץ ורעה אמונה". התפילה, התורה והמצוות מעניקות לאמונה את מזונה.

Psalms 37:3 תהילים ל"ז:ג

בְּטַח בַּה' וַעֲשֵׂה־טוֹב שְׁכֵן־אֶרֶץ וְרַעַה אֱמוּנָה:

Trust in the L-RD, and do good; dwell in the land, and cherish faithfulness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

131 חגרה בעוז מתניה

"חגרה בעוז מתניה ותאמץ זרועותיה", מתוך "אשת חיל". כך נפתחת האיגרת באיגרת הקודש שאליה מתייחס אדמו"ר הזקן.

Proverbs 31:17 משלי ל"א:י"ז

חֲגֵרָה בְּעוֹז מִתְּנִיָּה וְתֹאמֶץ זְרוֹעֶתֶיהָ:

She girdeth her loins with strength, And maketh strong her arms

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 33

132 והיו הדברים האלה

"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך". הפסוק שהספרי דורש.

Deuteronomy 6:6 דברים ו':

והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך:

And these words, which I command thee this day, shall be upon thy heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

133 שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם

על "והיו הדברים האלה על לבבך" אומר הספרי: שים את הדברים האלה על לבבך, "שעל ידי כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם, ודבק בדרכיו". אדמו"ר הזקן לומד מכך שלימוד התורה מביא לדעת את ה'.

Sifrei Devarim 33:1 ספרי דברים ל"ג א'

(דברים ו ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, רבי אומר: למה נאמר? לפי שנאמר (דברים ו ח): "וְאֶהְיֶה אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ", איני יודע: כיצד אהבים את המקום? תלמוד לומר: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, תן הדברים האלה על לבך, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם ומדבק בדרךיו!

And these things that I command you this" (Devarim 6:6) day shall be upon your heart": From "And you shall love the L-rd your G-d with all your heart," I do not know how I come to love the Holy One Blessed be He; it is, therefore written "And these things that I command you this day shall be upon your heart." For in this way you come to recognize the Holy One Blessed be He and to cleave to His ways

Vocalized Edition (CC-BY-NC) • Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

פסוקה 34

134 בביאור ע"פ ולא תשבית מלח

שם מסביר אדמו"ר הזקן שעבור אין סוף עצמו, אפילו חכמה נחשבת לעשייה בלבד; ורק כאשר אור אין סוף מתלבש בכלים של חכמה, בינה ודעת דאצילות, שבהם "הוא, חיותו וכליו אחד", נכון לומר, כדברי הרמב"ם, שהוא הדעה והיודע. נמצא שחכמה היא רק כלי לאור אין סוף.

Leviticus 4:3 ויקרא ד':ג

אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו אשר חטא פוֹדֵבֶקֶר תָּמִים לְה' לְחֻטָּאת:

if the anointed priest shall sin so as to bring guilt on the people, then let him offer for his sin, which he hath sinned, a young bullock without blemish unto the L-RD for a sin-offering.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

לעיל ויקרא ד, ג ואילך.

135 ולא תשבית מלח

"לא תשבית מלח ברית אלקיך מעל מנחתך". פסוק זה פותח את המאמר שבו אדמו"ר הזקן דן בנושא זה בהרחבה.

Leviticus 2:13 ויקרא ב':יג

וְכָל־קֶרְבֶּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלַח וְלֹא תִשְׁבִּית מִלַּח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל־קֶרְבְּנְךָ תִּקְרִיב מִלַּח:

And every meal-offering of thine shalt thou season with salt; neither shalt thou suffer the salt of the covenant of thy G-d to be lacking from thy meal-offering; with all thy offerings thou shalt offer salt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

136 ורעה אמונה

"שכן ארץ ורעה אמונה". התורה, שהיא מזון הנשמה, מזינה את האמונה באמצעות דעת.

Psalms 37:3 תהילים ל"ז ג'

בִּטַּח בַּה' וְעָשִׂה טוֹב שְׂכֹן־אֶרֶץ וְרַעַה אֱמוּנָה:

Trust in the L-RD, and do good; dwell in the land, and cherish faithfulness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

137 שאין התינוק יודע לקרות אבא

רבי יהודה אומר שהעץ שממנו אכל אדם הראשון היה חיטה, "שאינ התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן". אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות שהמזון מוסיף דעת.

Berakhot 40a:14 ברכות מ' א' י"ד

על פירות הארץ וכו'. פשיטא! אמר רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה אלא לרבי יהודה, דאמר חטה מין אילן היא. דתנא: אילן שאכל ממנו אדם הראשון, רבי מאיר אומר: גפן היא, שאין לה דבר שמביא קלה על האדם אלא יין, שנאמר: "וישת מן היין וישכר". רבי נחמיה אומר: תאנה היתה, שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו, שנאמר: "ויתפרו עליה תאנה". רבי יהודה אומר: חטה היתה, שאין התינוק יודע לקרות "אבא" ו"אמא" עד שיטעום טעם דגן.

If, over fruits of the earth, etc. This is evident ! Rab Nahman b. Isaac said : It is only necessary for R. Judah who declares that wheat is a kind of tree ; for there is a teaching : The tree from which Adam ate was — so says R. Meir — the vine, because thou hast nothing which brings lamentation upon man as does wine; as it is said, "And he drank of the wine, and was drunken" (Gen. ix. 21). R. Nehemiah says: It was the ... fig-tree

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות מ, א.

פסוקה 35

138 אתה הראת לדעת

"הראית לדעת כי הוי' הוא האלקים, אין עוד מלבדו". הראייה, כלומר ההתגלות, מובילה לידיעה.

Deuteronomy 4:35 דברים ד':ל"ה

אֲתָה הָרַאָתָ לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ:

Unto thee it was shown, that thou mightiest know that the
L-RD, He is G-d; there is none else beside Him
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

139 ע"פ בשברי לכם מטה לחם

ההערה מציינת את הנקודה: גם התורה, הנקראת לחם לנפש, דומה לכך, שכן סודות התורה ירדו לעניינים גשמיים. הקטע מסביר שתבואת הארץ מושרשת במקום גבוה מאוד, אך נפלה ב"שבירה" כדי שתצמח כחיטה, ושהתורה התלכשה בעניינים גשמיים בעקבות שבירת הלוחות הראשונים.
הערת קה"ת
לעיל בחקוטי מח, ב. התורה שנקי לחם להנשמה הוא ג"כ ע"ד הנ"ל שסודות התורה נשתלשלו בדברים גשמיים.

140 בשברי לכם מטה לחם

"בשברי לכם מטה לחם". זהו המאמר שאליו מתייחס אדמו"ר הזקן בפתיחת המאמר.
Leviticus 26:26 ויקרא כ"ו:כו
בשברי לכם מטה לחם ואפוא עשר נשים לחמכם בתנור אחד והשיבו לחמכם במשקל ואכלתם ולא תשבעו:
When I break your staff of bread, ten women shall bake your bread in one oven, and they shall deliver your bread again by weight; and ye shall eat, and not be satisfied
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 36

141 בסידור בד"ה ששת ימים

מלבד המאמר שבסידור, ההערה מפנה גם לאור התורה על פרשת ראה כמקום נוסף העוסק בנושא זה.
הערת קה"ת
ראה גם באוה"י פ' ראה ע' תשלח.

142 ששת ימים תאכל מצות

"שישה ימים תאכל מצות". כך נפתח המאמר בסידור שאליו מפנה אדמו"ר הזקן.
Deuteronomy 16:8 דברים ט"ז:ח
ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת Havayah אלקיך לא תעשה מלאכה:
Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d; thou shalt do no work therein
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

143 אנכי מי שאנכי

שם מפרש אדמו"ר הזקן את "הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום": "אנכי" הוא "מי שאנכי", עצמותו ממש של ה'; "מצווך" הוא לשון חיבור; ו"היום" — בעולם הזה — הוא הזמן שבו אפשר להמשיך מעצמותו, ולא "מחר", בעולם הבא, שבו מקבלים שכר בלבד. לכן המצוות נקראות רמ"ח איברים — רמ"ח צינורות של חיות מהרצון העליון.
Deuteronomy 1:2 דברים א:ב
אחד עשר יום מחרב דרך הרשע עד קדש ברנע:
It is eleven days journey from Horeb unto Kadesh-barnea by the way of mount Seir
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

נסמן לעיל דברים א, ב.

144 הדברים אשר אנכי מצווך היום

"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך". אדמו"ר הזקן קורא את המילה "אנכי" כביטוי לעצמותו ממש של ה'.
Deuteronomy 6:6 דברים ו:ו
והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך:
And these words, which I command thee this day, shall be upon thy heart
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

145 זה א-לי ואנוהו

"זה א-לי ואנוהו", ששרו על הים. המילה "זה" מראה שה' נראה, כביכול, כאילו הצביעו עליו.
Exodus 15:2 שמות ט"ו:ב
עזי וזמרת קה ויהי לי לשועה זה אלי ואנוהו אלקי אבי וארמנהו:
The L-RD is my strength and song, And He is become my salvation; This is my G-d, and I will glorify Him; My father's G-d, and I will exalt Him
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
שמות טו, ב.

פסוקה 37

146 וידעת היום

לפי ההערה, נדפס שם תמליל של מאמר זה מפי אדמו"ר האמצעי, וכעבור כמה עמודים מופיע ביאור עליו.
הערת קה"ת
הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי בסה"מ תקס"ו ע' שיא. ביאור שם ע' שיז. ראה אוה"ת ואתחנן ע' קעט — הוספה מכ"ק אדמו"ר הצ"צ. ד"ה זה במאמרי אדה"א דברים כרך א ע' קעה, מיוסד על מאמר זה.

147 וידעת היום

"דע היום והשב אל לבבך כי הוי' הוא האלקים". זהו הפסוק שעליו בנוי המאמר כולו.
Deuteronomy 4:39 דברים ד:ל"ט
וידעת היום והשבת אלי לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ומעל ועל הארץ מתחת אין עוד:
know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

148 דע את אלקי אביך

"דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם". זהו המקור לאהבה ויראה באמצעות דעת.
I Chronicles 28:9 דברי הימים א כ"ח:ט
ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מכין אסיתרשנו ימצא לה ואם תעזבנו יניחך לעד:
And thou, Solomon my son, know thou the G-d of thy father, and serve Him with a whole heart and with a willing mind; for the L-RD searcheth all hearts, and understandeth all the

imaginations of the thoughts; if thou seek Him, He will be
found of thee; but if thou forsake Him, He will cast thee off
.for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

149 שויתי הי' לנגדי תמיד

”שויתי הוי' לנגדי תמיד”. דעת כהכרה מתמדת שאינה מוסחת.

Psalms 16:8 תהילים ט"ז:ח'

שויתי הי' לנגדי תמיד כי מימיני בל־אמוט:

I have set the L-RD always before me; Surely He is at my
right hand, I shall not be moved

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

150 עין בעין יראו

”כי עין בעין יראו”. השכר של דעת לעתיד לבוא הוא ראייה ממשית.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח'

קול צפֿנה נִשְׁאוּ קוֹל יַחְדּוֹ יִרְנְנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יֵרְאוּ בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they
sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to
.Zion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

151 ומלאה הארץ דעה

”כי מלאה הארץ דעה את הוי””. זו השאלה והתשובה שבסעיף ד'.

Isaiah 11:9 ישעיהו י"א:ט'

לֹא־יָרְעוּ וְלֹא־יִשְׁחִיתוּ בְּכָל־הָהָר קִדְשִׁי כִּי־מִלְאָה הָאָרֶץ דְּעָה
אֶת־Havayah כָּמִים לִים מְכַסִּים:

They shall not hurt nor destroy In all My holy mountain; For
the earth shall be full of the knowledge of the L-RD, As the
.waters cover the sea

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

152 היום לעשותם

”אשר אנכי מצוך היום לעשותם”. כל הגילויים העתידיים תלויים בעבודה
של ההווה.

Deuteronomy 7:11 דברים ז':יא

וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם
לַעֲשׂוֹתָם:

Thou shalt therefore keep the commandment, and the
statutes, and the ordinances, which I command thee this
.day, to do them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו והערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); OYW (segmentation according to Warsaw 1880) (Public Domain); Pri Etz Chaim (Public Domain); Torat Emet 363 (Public Domain); Yad-Hachazakah, edited by Elias Soloweyczik; London, 1863 (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); Vocalized Edition (CC-BY-NC); Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור.
/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: /likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך /likuteitorah.com/he/likutei-torah/vaeschanan/6/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק